

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

**LALA MUSTAFA PAŞA VAKFIYESİ'NİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

770528

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

DANIŞMAN
Prof. Dr. İsmet KAYAOĞLU

HAZIRLAYAN
Mustafa GÜLDAL

T110528

KONYA-2001

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	2
KISALTMALAR	5
ÖNSÖZ.....	6
GİRİŞ.....	8
A- LALA MUSTAFA PAŞANIN KISACA HAYATI (1510?-1580).....	8
1- Lala Olana Kadar	8
2- Şehzadeler Arası Çekişmedeki Rolü.....	10
3- Sancak ve Beylerbeylikleri	13
4- Vezirliği ve Yemen Serdarlığı	13
5- Kıbrıs Fatihî	15
6- Gürcistan-Şirvan Serdarlığı.....	17
B- LALA MUSTAFA PAŞANIN ASKERİ – SİYASİ KİŞİLİĞİ.....	18
C- LALA MUSTAFA PAŞANIN ŞAHSİYETİ	19
D- LALA MUSTAFA PAŞANIN HAYRAT VE EVKAFI	21
I. BÖLÜM	23
ILGIN LALA MUSTAFA PAŞA KÜLLİYESİ'NİN FİZİKİ TANITIMI	23
LALA MUSTAFA PAŞA KÜLLİYESİ	23
1- Cami	23
2- İmaret	24
3- Mutfak.....	24
4- Sıbyan Mektebi	24
5- Odunluk.....	24
6- Fırın.....	24
7- Tabhane.....	25
8- Samanlık	25
9- Depo	25
10- Hanlar.....	25
11- Kapalı Çarşı.....	26
12- Şadırvan	26
Külliye Plânı 1.....	28
Külliye Plânı 2.....	29
II. BÖLÜM.....	30
LALA MUSTAFA PAŞA VAKFIYESİ'NİN GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ.....	30
A- VAKFIYE'NİN BÖLÜMLERİ	30
B- VAKFIN TÜRÜ.....	31
C- VAKFIN ÇALIŞMA SİSTEMİ	32
D- VAKIF PERSONELİ VE ALDIKLARI ÜCRETLER	34
E- VAKIF PERSONELİNİN GÖREV VE ÖZELLİKLERİ	36
1- Mûtevellî	36
2- Kâtibü'l Kebir.....	37
3- Kâtibü's Sağır.....	37
4- Nâzır	37
5- Mukîm ve Atlı Câbî.....	37
6- İmam-Hatip	38

7-	<u>İmam</u>	38
8-	<u>Müezzin</u>	38
9-	<u>Hâfızlar</u>	38
10-	<u>Muarrif</u>	38
11-	<u>Cüzhân</u>	39
12-	<u>Münakkîd (Noktacı)</u>	39
13-	<u>Tesbihâtçılar</u>	39
14-	<u>Ehl-i Kur'an'dan Üç Kişi</u>	40
15-	<u>Kayyım</u>	40
16-	<u>Muallim ve Yardımcısı</u>	40
17-	<u>İmaret Şeyhi</u>	40
18-	<u>Vekilü'l Hare</u>	41
19-	<u>Hâzin (Kilerdar)</u>	41
20-	<u>Nakîb</u>	41
21-	<u>Tabbâh (Aşçı) ve Yardımcısı</u>	41
22-	<u>Habbâz (Fırıncı) ve Yardımcısı</u>	41
23-	<u>Gassâl (Bulaşıkçı)</u>	41
24-	<u>Odun Yarıcısı</u>	42
25-	<u>Ferraş (Süpürgeci)</u>	42
26-	<u>Bevvâb (Kapıcı)</u>	42
27-	<u>Meremmetçi (Tamirci)</u>	42
F-	<u>VAKFİYEDE GEÇEN BAZI YER İSİMLERİNİN TESPİTİ</u>	43
1-	<u>Konya'ya Bağlı Olanlar</u>	43
2-	<u>Gaziantep'e Bağlı Olanlar</u>	44
3-	<u>Eskişehir'e Bağlı Olanlar</u>	44
4-	<u>Denizli'ye Bağlı Olanlar</u>	44
5-	<u>Bursa'ya Bağlı Olanlar</u>	44
6-	<u>Kayseriye Bağlı Olanlar</u>	45
7-	<u>Tokat'a Bağlı Olanlar</u>	45
G-	<u>İMARETTE PİŞİRİLECEK YEMEKLER VE GÜNLÜK TAHSİSAT</u>	45
H-	<u>VAKFİYENİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE DİKKAT ÇEKEN HUSUSLAR</u>	47
1-	<u>Ticaret, Sanayii ve Ekonomi ile İlgili Olarak</u>	47
2-	<u>Temizlik ve Hoşgörü</u>	48
3-	<u>Sosyal İhtiyaçlar</u>	49
4-	<u>Fiziki Yapı</u>	50
5-	<u>Yönetim ve İstihdam</u>	51
6-	<u>Eğitim-Öğretim ve Kültür</u>	53
7-	<u>Mübârek Gün ve Geceler</u>	54
I-	<u>VAKFEDİLENLERİN BULUNDUĞU YER, CİNS VE MİKTARINI GÖSTEREN TABLOLAR</u>	55
1-	<u>Konya'da Bulunanlar</u>	55
2-	<u>Antep'te Bulunanlar</u>	56
3-	<u>Sivrihisar'da Bulunanlar</u>	57
4-	<u>Kilis'te Bulunanlar</u>	58
5-	<u>Turgut Kazası'nda Bulunanlar</u>	58
6-	<u>Kasûn Kazası'nda Bulunanlar</u>	58

<u>7- Mihalicık Kazası'nda Bulunanlar</u>	58
<u>8- Hnez Kazası'nda Bulunanlar</u>	58
<u>9- Yenişehir Kazası'nda Bulunanlar</u>	59
<u>10- Kayseri Kazası'nda Bulunanlar</u>	59
<u>11- Ilgın Kazası'nda Bulunanlar</u>	59
<u>12- Tokat Kazası'nda Bulunanlar</u>	60
<u>III. BLM</u>	62
<u>VAKFİYENİN TERCMESİ VE METNİ</u>	62
<u>A- TERCMESİ</u>	62
<u>Konya Kazası'nda</u>	65
<u>Antep Kazası'ndaki Vakıfların Beyanı</u>	71
<u>Sivrihisar Kazasındaki Vakıflar</u>	75
<u>Kilis Kazası</u>	75
<u>Turgut Kazası</u>	76
<u>Kasn Kazası</u>	76
<u>Mihalicık Kazası</u>	76
<u>Hnez Kazası</u>	76
<u>Yenişehir Kazası</u>	77
<u>Kayseri Kazası</u>	77
<u>ŞHD'L HL (ŞAHİTLER)</u>	97
<u>B- VAKFİYENİN METNİ</u>	99
<u>SONUÇ</u>	100
<u>LGATÇE</u>	103
<u>RESİM VE ÇİZİMLER</u>	104
<u>BİBLİYOGRAFYA</u>	109

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geen eser
Ank.	: Ankara
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
ev.	:eviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
İst.	: İstanbul
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
No	: Numara
s.	: Sayfa
SAV	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
terc.	: tercüme
Vak.	: Vakıflar
yay.	: Yayını, yayınları
yy	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

Vakfiyelerin tarih araştırmalarında önemli bir yeri vardır. Çünkü siyasi tarihle birlikte sosyo-kültürel tarihle de ilgili önemli bilgileri ihtiva ederler. Arşivlerimizde bulunan ve el yazması olan vakfiyelerin, günümüz diline kazandırılması çok zengin olan kültürümüze katkı sağlayacak ve bu tarihi vesikalar gün yüzüne çıkarılmış olacaktır. Böylece bir çoğu özel mülkiyete geçmiş ecdât yâdigarı mallarının tespiti de sağlanacaktır.

Tezimizle tanıtmaya çalıştığımız bu vakfiye, Osmanlı askerî ve siyasi hayatında adı çok geçen, önemli devlet adamlarımızdan Gürcistan ve Kıbrıs fatihi Lala Mustafa Paşanın Ilgın'da M. 1576-1584 de yaptırmış olduğu külliye aittir. Bazı kaynaklarda külliyei Mimar Sinan'ın yaptığı zikredilmektedir. Böylece konu mimari açıdan ayrı bir önem daha kazanmaktadır. Ayrıca vakfiyede Ilgın'daki külliye bağli olarak Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki vakıflar hakkında da bilgi verilmektedir.

Tezimizde tanıtmaya çalıştığımız bu vakfiye, Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi 7710 noda kayıtlı bulunmaktadır. Orijinalinin suretidir.

Çalışmamızda Lala Mustafa Paşanın kısaca hayatı, şahsiyeti, askerî kişiliği ve yaptırmış olduğu diğer hayır eserleri ile Ilgın'daki külliyeinin tanıtımı yapıldı. Vakfiye incelenerek vakfin çalışma sistemi, görevliler ve ücretleri, vakfiyede geçen bazı yer isimleri ve bunların tespiti yapılmıştır. Ayrıca vakfiyede dikkat çeken hususlar belirtilmiş, vakfedilen çeşitli akarların yerleri, cinsi, miktarı tablo halinde gösterilmiştir. Karşılaştırma yapılmasına imkan sağlamak için vakfiyenin metni ve tercümesi sayfa numaraları da belirtilerek verilmiştir.

Çok geniş alanları kapsayan bu vakfiyeyi elimizden geldiğince iyi bir şekilde değerlendirmeye gayret ettik. Geçmişteki kültürümüzün tanıtımına bir nebze de olsa katkıda bulunmuş olmayı ümit etmekteyiz.

Çalışmalarında bana yardımcı olan, yol gösteren ve yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. İsmet KAYAOĞLU'na teşekkürlerimi sunmayı zevkli bir borç bilirim.

Mustafa GÜLDAL

GİRİŞ

A- LALA MUSTAFA PAŞANIN KISACA HAYATI (1510?-1580)

1- Lala Olana Kadar

İlgün Devşirmeden yetişen bütün devlet ricali gibi Mustafa'nın da hayatının ilk devresi hakkında pek az şey bilinmektedir. O, ancak 1556'da Şehzade Selim'e lala tayin edildikten sonra önemli bir şahsiyet olarak tanınmaya başlanmıştır. Kendisinin katibi olan Müverrih Âli bile efendisinin lalalığına kadar geçen hayatı hakkında geniş bilgi vermemektedir. Sadece onun Bosna'da Vişegrad kazasının Rudo nahiyesine bağlı Sokoloviç (Şahinoğulları) köyünden olduğunu ve oradan devşirilip saray hizmetine alındığını kaydetmekle yetinmiştir.¹

Saraya intisabı bazı kaynaklarda² Yavuz Sultan Selim zamanı, bazılarında ise Kanûnî Sultan Süleyman zamanı³ olarak gösterilmektedir.

Önceleri, fizikî yönden çok esmer olması sebebiyle “kara” lakabıyla anılmıştır.⁴

Büyük kardeşi vezir Deli Hüsrev Paşanın delâletiyle iç-oğlanı olarak saraya girmiş, Has Oda'ya dahil olmuş ve kısa sürede temayüz ederek 6 yıl süreyle Kanûnî'ye berberbaşılık (sertraş-ı has) yapmıştır. Buradan nefer rütbesiyle Sipahioğlanları bölüğüne çıkarılmış, sonra çeşnigir olmuştur. Şehzade Bâyezid ve sadrazam Kara Ahmet Paşanın himayesi ile küçük İmrahor (emir-i âhur) luğa terfi etmiştir.

¹ Şerafettin Turan, “Lala Mustafa Paşa Hakkında Notlar ve Vesikalar”, *Belleten*, C.XXII, 552, Ank., 1958.

² Bekir Kütükoğlu, “Vakay-ı Nüvis” *Makaleler*, 333, İst. 1994.

³ Turan, a.g.e., 552.

⁴ Mehmet Özkarcı, “Gaziantep Lala Mustafa Paşa Külliyesi”, *Vakıflar Dergisi* sayı XXV, 39, Ank. 1995.

Bu sırada ilk evliliğini Mısır Sultanı Gavri'nin İstanbul'da mutasarrıf olan oğlu Mehmet b. Mustafa ölünce hayatta kalan tek kızı Fatma Hatun'la yapmıştır. Mustafa bu evliliği o tarihlerde kapıcılar kethüdâsı olan kardeşi Hüsrev Ağa (Paşa)'nın yardımıyla yapmış ve bu evlilik sayesinde zengin olmuştur.⁵

Mustafa'nın hamilerinden Sadrazam Kara Ahmet Paşa (sadareti:1553-1555)'nin idamından sonra sadarete Rüstem Paşa getirilmiştir. Böylece Mustafa'nın hayatında yeni ve önemli bir devre başlamıştır. Rüstem Paşa selefi Ahmet Paşanın adamlarından ve dolayısıyla kendi rakiplerinden olan Mustafa'yı küçük imrahorluktan daha aşağı bir rütbe olan çeşnigîrbaşılığa nakletmiştir. Sonra da onu saraydan ve İstanbul'dan uzaklaştırmak için Safed Sancak Belîği'ne tayin ederek (962/1555) Filistin'e sürgün etmiştir. Rüstem Paşa bununla da yetinmemiş, o zamana kadar şehzâde Bâyezîd'e taraftar olan Mustafa'yı müşkil duruma sokup, mahvını hazırlamak için onu Saruhan'da bulunan şehzâde Selim'e lala tayin ettirmiştir (953/1556).

Sancakbeyliğinden lalaliğe yükselen Mustafa bazı badireler atlatsa da ikbal yolunda ilerliyordu. Kurnaz, akıllı ve cesur olan Lala, Şehzâde Bâyezîd'den yüz çevirip Selim'e sadık bir şekilde hizmet ederek onun itimadını kazanmıştır. Hem yeni efendisine tahtı kazandırmak hem de bu sayede rakibi Rüstem Paşanın yerine geçmek için şehzadeler arasındaki mücâdeleyi kızıştırmaktan çekinmemiştir. Bu mücadelede Bâyezîd'in kendisine olan güvenini de kullanmıştır. Fakat bu iç savaşın yegane sebebi olarak Lala'yı görmek doğru değildir. O, zaten var olan gerginliği tırmandırmıştır.

Lala, Selim'i tahta çıkarmak için çok gayret etmiştir. Hatta Bâyezîd'i Kanûnî'ye karşı isyana sürükleyip, daha babasının sağlığında bertaraf etmek hususunda Selim'i ikna ettiği; buna karşılık Selim'in de "taht müyesser olursa vezir-i âzamlık bin baş hakkındır" diye Lala Mustafa Paşaya sadâret vadettiği⁶ belirtilmektedir. Şehzâde Selim ve Bâyezîd'in çekişmesi Konya'da şehzâdeler

⁵ Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, c.IV, 198, İst. 1983.

⁶ Turan, a.g.e., 553.

arası bir iç savaşa yol açmıştır. Lala, öteden beri ufukta görünen bu savaşta (30 Mayıs 1559) büyük yararlılık göstererek Selim'in bozulmakta olan kuvvetlerini toparlamış ve mağlubiyeti önlemiştir. Yenilen Bâyezîd İran'a iltica etmiştir. Konya savaşının Selim tarafından kazanılmasında çok büyük bir rol oynayan Lala Mustafa Paşa Bâyezîd'in İran'a ilticasından sonra onu ortadan kaldırmak için iade edilmesini isteyen bir mektup yazarak Şah Tahmasb'a göndermiştir.⁷

2- Şehzadeler Arası Çekişmedeki Rolü

Lalanın hayatında önemli olaylardan birisi de şehzadeler arası çekişmedeki rolüdür. Mustafa, lala olmadan önce Şehzade Bâyezîd taraftarıydı. Sadrazam Kara Ahmet Paşa da Şehzade Bâyezîd de Mustafa'yı koruyorlardı. Ahmet Paşa'dan sonra sadareti ikinci kez ele geçiren Damat Rüstem Paşa, padişahın başka onun şehzadeleri, vezirleri ile sıkı ilişkiler kuran ve alâka sahasının genişliği yüzünden her şeye burnunu sokan birisi olarak gördüğü Mustafa'dan hoşlanmıyordu. Eski rakibi Ahmet Paşanın adamı olan Mustafa'yı zor duruma düşürmek için koruyucusu Bâyezîd'in rakibi durumunda olan Şehzade Selim'e lala tayin ettirdi. Çünkü Mustafa Şehzade Selim'in tahtta tek rakibi kalmış olan kardeşi Bâyezîd'in adamı olarak biliniyordu. Veliahd-Şehzade elbette Mustafa'yı horlayacak ve ona bir casus gözüyle bakacaktı. Bu maksadı bilen Lala Mustafa, Rüstem Paşanın değil, kimsenin aklından geçmeyen bir yol tuttu. Selim'in yanına Lala olarak gitmekten çekinmedi. Şehzadeyi aleyhinde pek çok entrikalar döndüğüne ikna etti. Taht hakkını kaybetmemek için Bâyezîd ve onu destekleyen Rüstem Paşa'dan kaynaklanan entrikaları bertaraf etmesi gerektiğine ikna etti.

Lala Mustafa Selim'in müsaadesiyle Bâyezîd'e mektup yazarak onu kardeşi aleyhine mektuplar göndermeye teşvik etmiş, Selim de gene Lalanın telkiniyle Bâyezîd'den gelen bu mektupları babası Kanûnî'ye göndererek kardeşinden şikayet etmiştir. Bundan başka Lala adamları vasıtasıyla yolları tutarak Kanûnî ile Bâyezîd'in mektuplarını ele geçirmiş, hatta padişahın

⁷ Turan, a.g.e., 555.

Bâyezîd'e gönderdiği kapıcıları öldürtmüş, diğer taraftan da Selim vasıtası ile; "Bâyezîd, gönderdiğiniz çavuşu katletmiş ve hatt-ı şerifinizi ateşe atmış" diye de Kanûnî'yi küçük oğlu aleyhine tahrike koyulmuştu.⁸

Bu mektuplardan birinde Kanûnî: "Bâyezîd Hanım, biraderinle nifak ve şikakı defetmek husûl-i merâmına sebeptir, benim hayır duamı almak istersen bundan sonra bu yakışsız hallerden sakın!"⁹ diyordu.

Yine bu hadiselerin iç yüzüne vakıf olmayan Sultan Süleyman bir gün Rumeli Kazaskeri Hamid Efendi'ye: "... Nice mektuplar gönderdim, kablel harb ve ba'dehû tevbesi makbul olmayacağını bildirdim ve hatta ubuvveti vasıta ittihaz edip vâfir yalvardım; habbezâ mektupları ıska etmedi ve benim pend-ü nasihatlerimi tutmadı, maahâzâ gönderdiğim adamları katl-ü helâkle zayi kıldı" demiştir.¹⁰

İşte bu hadiselerden sonra şehzadelerin sancakları değiştirilmiştir. Bâyezîd Kütahya'dan Amasya'ya gitmek istememiş, sonra bazı şartlarla gitmeye razı olmuştur.

Lala, Manisa'dan Konya'ya gönderilen Selim'i Bursa'ya yönlendirmişti. Bundan maksadı da Bâyezîd'in tahtı ele geçirme ihtimaline karşı İstanbul'a yakın olmak, kolaylıkla padişahın himayesini görmek, hem de icabında süratle payitahta gelip saltanatı ele geçirmektir. Bu niyetini gizlemek için Lala Konya yerine Bursa'ya yönelmelerini Bâyezîd'in adamlarıyla herhangi bir çatışmadan kaçınmak olarak gösteren bir mektup yazıp sadârete göndermişti. Bâyezîd ise Selim'in Bursa'ya gelmekle gözetdiği gayeleri sezmiş ve onun da yeni sancağı Konya'ya gitmesini ısrarla babasından istemiştir. Böylece Lala Selim'le birlikte Konya'ya gitti.¹¹

⁸ Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, terc. M. Ata, c. 6, 79, MEB yay. Ank. 1990.

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 2, 406-408, 5. baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ank. 1988.

¹⁰ a.g.e., c. 2, 406-408.

¹¹ Turan, a.g.e., 555.

Lalanın plânlarını sezen Rüstem Paşa, Kanûnî'ye bazı arızalar sunuyordu. Fakat Rüstem Paşa daha önce de Kanûnî'nin diğer oğlu Mustafa hadisesinden dolayı lekeli olduğundan Kanûnî ona itimat etmiyordu.¹²

Bâyezîd'in asi durumuna düşmesiyle beraber İstanbul'dan Sokullu Mehmet Paşa komutasında üzerine asker gönderildi. Bâyezîd ve Selim arasında Konya'da bir savaş oldu (30 Mayıs 1559). Lala bu savaşta büyük yararlılık göstermiş ve mağlubiyeti önlemiştir. Selim kuvvetleri Lalanın tavsiyesi gereğince mevkii almış oldukları halde sol kolda bulunan Karaman kuvvetleri Bâyezîd'in hücumuna dayanamayıp kaçmaya başlamışlar, merkezde bulunan Lala derhal yetişip bozgunu önlemiş ve şehzadesinin talihini değiştirmişti. Savaşı kaybeden Bâyezîd Amasya'ya çekildi. Babasına affı için mektuplar gönderdiyse de bunlar da yolda Lalanın eline geçti ve imha edildi. Babasına derdini anlatamayan Bâyezîd İran'a iltica etti. Osmanlıyla arasını bozmak istemeyen İran şahı Bâyezîd'i Şehzâde Selim'in adamlarına teslim etti. Ve orada 4 oğluyla beraber boğulmuşlardır (969/1561).

Müverrih Âli'nin Bâyezîd – Selim mücadelesinde Lala Mustafa Paşaya izafe ettiği rol, hayli mübalağalı olup, bu büyük ve o nispette önemli hadiseyi, sadece Lalanın teşvik ve tertibi ile baş gösteren basit bir vaka olarak izah etmeye imkân yoktur. Lala Mustafa'nın bu faaliyetleri, sebepleri çok daha derinlerde olan bu mücadelede, ancak gerginliği artıran bir sebep olarak düşünülebilir. Lala Mustafa bakımından asıl üzerinde durulması gereken ve dikkat edilmesi gereken şey onun bu menfi faaliyetine başlarken Selim'den sadaret vadini almış olması ve bundan böyle, hayatının sonuna kadar hep sadr-ı âzamlığı ele geçirmek için uğraşmasıdır.¹³

¹² Uzunçarşılı, a.g.e., c. 2, 406-408.

¹³ Turan, a.g.e., 554.

3- Sancak ve Beylerbeylikleri

Lalaya karşı fırsat kollamakta olan Rüstem Paşa, kardeşler arasındaki bu mücadeleye sebep olduğunu ileri sürerek Lala'yı, Budin Eyalet'i Pojega Sancak Beyliğine tayin ettirdi ve Selim'den uzaklaştırdı (1560). Bunun üzerine kendisine 4 yıl cân-u gönülden hizmet eden lalasından ayrılmak istemeyen Selim, babası Kanûnî nezdinde iltimasta bulununca Lalanın memuriyeti Tameşvar Beylerbeyliğine değiştirildi. Ancak Selim bundan da memnun olmayarak yeniden şefaatte bulunmuş ve en nihayet Lala Mustafa, hudutta bulunup Bâyezîd'in muhtemel bir hareketine karşı koymak amacıyla Van Beylerbeyliğine tayin olunmuştur (1560). Lala bu görevinden bir yıl sonra azledilmiş bir müddet sonra da Erzurum Beylerbeyliğine atanmıştır. Lalanın (970/15962-1563)de Erzurum'da bulunduğu bu tarihli bir vakfiyesinden de anlaşılmaktadır.¹⁴ Daha sonra Halep ve Şam Beylerbeyliğine naklonuldu.¹⁵

4- Vezirliği ve Yemen Serdarlığı

Lala Mustafa Paşa Şam'da bulunduğu sıralarda, Kanûnî gözlerini hayata kapamış ve Şehzâde Selim, yegane varis olarak Osmanlı Tahtı'na oturmuştu. Böylece Lalanın beklediği gün gelmiş ve sadaret yolu açılmış gibi idi. Fakat o sırada sadaret makamının Sokullu Mehmet Paşa gibi çok kuvvetli bir şahsiyet ve Padişah damadı tarafından doldurulmuş olması Lalanın ümitlerini boşa çıkarıyordu. Ayrıca Sokullu Mehmet Paşa en az Lala kadar Selim'e yardım etmiş ve üstelik Padişah Selim'in kızı İsmihan Hatun ile evlenmişti. Sokullu fiilî ve sıhrî bağlarla Selim'e bağlıydı.

Sokullu Mehmet Paşa sadaret ihtirasıyla yanan hemşehrîsi Lala'yı merkezden uzak tutmaya çalıştı. Ona başarılması zor görevler verdirterek gözden düşmesini temin etmek istiyordu.

¹⁴ Abdurrahim Şerif Beygu, *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, 49, İst.1936.

¹⁵ Kütükoğlu, a.g.e., 334.

Yeni padişah Selim ise sadrazam Sokullu'ya tam olarak güveniyor öte taraftan lalasını da korumaya devam ediyordu. Ona sadaret olmasa bile vezaret vermek suretiyle ona olan vadini kısmen de olsa yerine getirmek istiyordu.

Bu sırada Yemen'de İmam Mutahhar isyan edince, Şam'da Beylerbeyi olan Lala Mustafa Paşaya vezaret verilerek Yemen'e gönderilecek askerlere serdar tayin edildi.¹⁶ Vezirlik ve seraskerlik büyük bir rütbe idi ve Lala sadarete bir adım daha yaklaşmıştı.

O esnada Şam'a Beylerbeyi tayin edilen Özdemiroğlu Osman Paşaya serdar Lala Mustafa Paşa ile Yemen'e gitmesi emredildi. Serdar Lalanın emrine verilen kuvvetler ise Şam ve Mısır askerlerinden oluşuyordu. Kendisine verilen tahsislerin büyük çoğunluğu Mısır hazinesinden ayrılmıştı. Halbuki Mısır Beylerbeyi Sinan Paşa, Lalanın başarılı olmasını istemiyordu. Çünkü Mısır Beylerbeyi Sinan Paşa kardeşi Erzurum Beylerbeyi Ayas Paşanın Şehzade Bâyezîd'in İran'a kaçmasına yardım ettiği gerekçesiyle öldürülmesinde Lala Mustafa Paşanın da etkisi olduğunu düşünüyordu. Lala Yemen İsyanı'nı bastırmak için bir türlü harekete geçemedi. Sinan Paşa Lalanın istediği kadar yardım vermiyor ve bir taraftan da Lalanın Yemen'e hareketini bilerek geciktirdiğini merkeze şikayet ediyor ve gün geçtikçe Yemen'de durum ağırlaşıyordu. Bu da İstanbul'u çok rahatsız ediyordu. Lala ise başarılı olabilmesi için yardımın yeterli olmasının gerekli olduğunu biliyor ve bunun için uğraşıp gecikiyordu. Bu sırada Lala Özdemiroğlu Osman Paşa ve diğer adamlarının telkini ile Yemen'de başarılı olabilmesi için Mısır Beylerbeyliğinin de kendisine verilmesini İstanbul'dan istedi. Bu istek Sinan Paşaya güzel bir fırsat doğurdu.

Sinan Paşa da Lalanın eski Mısır sultanı Kansu Gavri'nin torunundan olan oğlunu Mısır Sultanı ilan ettirmek ve Yemen'i de zaptederek, orada "Sahib-i sikke ve hutbe" olmayı tasarladığı gibi akla yatkın, şüphe celbeden suçlamalarla Lala'yı merkeze şikayet ediyordu.

¹⁶ Turan, a.g.e., 562.

Yemen’de durumun iyice ağırlaşmasına rağmen harekete geçemeyen Lala Mustafa Paşa görevden azledildi. Hatta Sokullu Mehmet Paşa “itaat-ı emr etmeyen kulun siyaseti vacibâttandır” diyerek Lalanın katlini II. Selim’e arz edince, padişah “hukûk-u sabıkaya binâen ruhsat vermemiş”¹⁷ ancak Yemen Serdarlığı’ndan azline de engel olmamıştı (979/1568).

Serdarlık Sinan Paşaya verilmiş ve Lalanın vezareti de alınarak Şam’a dönmesi emredilmiştir.

Bu sıralarda Lalanın Şam Beylerbeyi iken halka zulmettiği, tehdit ettiği, halkın emlâk ve evkafını ellerinden aldığı, rüşvet aldığı yolunda şikayetler geliyordu. Bunun üzerine Lala hakkında genel soruşturma açılmıştır. Bursa Sancak Beyi Abdurrahman davaya mübaşir tayin olunmuş, Şam ve Medine kadılarına da derhal tahkikat yapmaları emredilmişti.

Lala soruşturma esnasında Şam Beylerbeyliğinden de açığa alınmış ve elde ettiği bütün unvan ve mevkileri kaybetmişti. Daha sonra dava İstanbul’a nakledilmiş, elle tutulur bir suç bulunamamış ve Lala 6. vezir olarak Divan-ı Hümayun’a girmeyi başarmıştır.

Sokullu hayatta iken sadaretin kendisine hayal olduğunu anlayan Lala ile Sokullu arasında buzlar erimeye başlamıştı.

5- Kıbrıs Fatihi

Kıbrıs’ın fethini Lala Mustafa Paşa teşvik etmekle birlikte bu fikri Ebu’s-Suûd Efendi de desteklemiş ve Kıbrıs’ın eskiden İslâm toprağı olması sebebiyle fethe fetva vermişti. Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa ise Avrupa devletlerinin Osmanlı aleyhine ittifak edecekleri gerekçesiyle bu savaşa taraftar olmamıştı.

¹⁷ Turan, a.g.e., 568-569.

Doğu Akdeniz'in emniyeti açısından Kıbrıs'ın fethi zaruret halini almış ve buna müsait bir ortam doğmuştu. Yemen isyanı bastırılmış ve Avusturya ile barış yapılmıştı. Ayrıca Mısır Defterdarının gemisi Kıbrıslı korsanlar tarafından yağmalanmıştı. Fırtına gibi sebeplerle Kıbrıs'a sığınan ticaret gemilerine el konuyordu. Bunun üzerine Kıbrıs'ın fethine karar verildi ve Lala Mustafa Paşa orduya serdar tayin edildi.

Hazırlıklar tamamlanınca, donanma üç grup halinde İstanbul'dan hareket etti. Mart 1570 de Murat Reis ve Nisan'da Piyâle Paşa denize açıldı. Vezarette Lala'dan 3 derece yüksek olan Piyale Paşa Lalanın emrine verilmişti.¹⁸ Mayısta ise Lala Mustafa Paşa bayram namazından sonra kurbanlar kestirerek İstanbul'dan harekete geçti. Padişah II. Selim Yedikule açıklarına kadar Lala'yı uğurlamıştı. 2 Temmuz 1570 Pazar günü tüm donanma Limasol'a ulaşp fethi başladı. Sırasıyla Leftari, Lefkoşe, Limasol ve Larnaka düşürüldü. Serdar Kıbrıs'ta kışladı. Nihayet Magosa'da 1 Ağustos 1571de teslim alındı.

Lala 17 Ağustos Cuma günü şehrin kilisesinde II. Selim adına hutbe okuttu ve burayı camiye çevirdi.¹⁹ Kıbrıs'ın idaresini Muzaffer Paşaya devredip 15 Eylül 1571 de başarılı bir komutan olarak İstanbul'a döndü.

Lalanın eşi Kıbrıs fethi sırasında vefat edince padişah II. Selim, Lala'yı ağabeyi Mehmet'in kızı Hümâ Sultanla evlendirdi. Böylece Lala padişahla arasında sıhrî bir bağ da kurmuş oldu.

Kıbrıs'ın fethiyle beraber Osmanlı aleyhine birleşen müttefikler İnebahtı (Lepono)'da Osmanlı donanmasını yakmışlardı. Sokullu Mehmet Paşa acı da olsa tahminlerinin çıkması karşısında yılmamış süratle yeni bir donanma kurmuştu. İşte bu hummalı çalışmalar esnasında, Kıbrıs seferinin

¹⁸ Turan, a.g.e., 575.

¹⁹ Hammer, c.6, 263.

kahramanı olan Lala Mustafa Paşa da kendi parası ile Antalya'da 3 kadirga inşaa ettirmiştir.²⁰

6- Gürcistan-Şirvan Serdarlığı

1574 de II. Selim'in vefatı ve III. Murad'ın tahta geçmesiyle İran'a harp ilan edildi. Çünkü İran şahı Tahmasb ölmüş ve İran'da taht kavgaları başlamıştı. Kıbrıs'ın fethi gibi önemli bir görevi başaran Lala Mustafa Paşa orduya serdar tayin edildi. Lala 28 Nisan 1578 de Üsküdar'dan hareket ederek İznik-İlgın üzerinden Konya'ya geldi. Koçhisar üzerinden Erzurum'a vardı. Ardahan'dan geçerek Gürcistan'a girdi. Çıldır, Ahırkelek, Yeni Kale'yi aldı. 9 Ağustos 1578 de Çıldır'da ilk İran ordusunu bozdu. Oradan Tiflis'e yöneldi. Tiflis hakimi Tahmasb'ın kayınpederi olan Davut kaçınca şehri kolayca aldı. Sonra Şirvan'a yöneldi ve orayı da fethetti. III. Murad Lalaya hil'at ve bir hançer hediye gönderdi. Lala Erzurum'a döndü ve orada kışladı.

Lalanın Erzurum'a dönmesini fırsat bilen İran ordusu saldırıya geçerek bazı başarılar elde etti. Bunun üzerine Lala 5 Ağustos 1579 da Kars'a gelip, Kars Kalesini tamir ettirdi ve kendi adına bir cami yaptırdı. İstanbul'un izni ile Şah Hüdâbende ve Tokmak Han'a mektup yazarak zapt edilen yerlerin Osmanlı'ya bırakılması şartıyla sulh teklif etti. Bu teklif kabul edilmekle birlikte uygulanmamıştır. Savaşın 2. yılında fethedilen yerlerden Şirvan tekrar İran'ın eline geçmiş ve bu yıl başarı elde edilememiştir. Bu sırada Sokullu Mehmet Paşa ölmüş yerine II. Vezir Ahmet Paşa sadarete getirilmişti. Böylece Lalanın hasretle beklediği sadaret fırsatı bir kez daha elinden kaçmıştı.

Yemen serdarlığını Lalanın elinden alan Sinan Paşa, yeni sadrazamı etkileyerek Lala'yı serdarlıktan azlettirdi. Lala Mustafa Paşa İstanbul'a döndü. Sadrazam Ahmet Paşa ölünce merkezde tecrübeli vezir bulunmaması sebebiyle III. Murat Lala'yı II. vezirliğe getirdi. Bir müddet mühürsüz olarak sadaret vekilliği yaptı. Fakat ömür boyu özlediği sadaret mührü Sinan Paşaya verildi.

²⁰ Turan, a.g.e., 579.

Yaşı bu esnada 70 i aşmış bulunuyordu. Lala Mustafa Paşa 25 Cemaziyel-Âhir 988 / 7Ağustos 1580 de İstanbul'da vefat etti.

Yavuz, Kanûni, II. Selim ve III. Murad gibi büyük şahsiyetlere hizmet etmiş olan XVI.yy'ın büyük komutan, devlet ve siyaset adamlarından Lala Mustafa Paşanın kabri İstanbul'da Eyüb Cami bahçesindedir.

B- LALA MUSTAFA PAŞANIN ASKERİ – SİYASİ KİŞİLİĞİ

Lala Mustafa Paşa devşirme olarak saraya girmesinden itibaren hızla yükselmiştir. Yükselirken hem etrafında kendini koruyacak güçlü kişilere dayandı hem de kabiliyetlerini kullandı. Başlangıçta Şehzâde Bâyezîd taraftarı olarak onun himayesini kazanmış, hem de kardeşi Hüsrev Paşanın yardımıyla kendisine ilerleme yollarını açmada yardımcı olacak büyük servete sahip olan Sultan Gavri'nin torunu ile çok önemli bir evlilik yapmıştır. Böylece büyük bir servete konmuştur.

Lala, çok iyi bir siyaset takip ediyordu. Rüstem Paşa tarafından daha aşağı rütbe ile sürgün edilmesine rağmen Sancak Beyliğine oradan da lalalığa terfi etmişti. Eski koruyucusu Şehzâde Bâyezîd'den ayrılarak II. Selim'e lala olmasıyla birlikte hem Bâyezîd yanındaki güvenini kullanmış hem de bu güvenden faydalanarak yeni efendisi Şehzâde Selim'e hizmet etmiştir. Bu sayede Bâyezîd'in asi durumuna düşmesine yardım etmiş, II. Selim'i tahta çıkararak onunla birlikte kendisi de yükselmek istemiştir.

Askerî yönden de büyük bir şahsiyet olan Lala, şehzâdeler arası savaşta aldığı tedbir ve yaptığı yerinde müdahale ile Selim'i galip getirmiş ve taht yolunu açmıştır. Kardeşler arası mücadelenin teşvikçisi görülüp sürgün edilince şehzâdesine sığınmış, onun yardımıyla sürgünden kurtulmuştur. Hayatı boyunca Rüstem Paşa, Sokullu Mehmet Paşa ve Sinan Paşa gibi devrin önemli ve kudretli kişileri ile mücadele etmekten çekinmemiş, yeri gelince onlarla ittifak etmiş, fırsat bulunca mücadelesine yine devam etmiştir.

Yemen Serdarlığında Sinan Paşa sebebiyle başarısız oldu. Sokullu tarafından idamı istenince II. Selim'in şefaatine sığındı ve kendisini affettirmeyi başardı. Yemen Serdarlığı ve Şam Beylerbeyliğinden azledilmesine ve ağır suçlamalarla hakkında açılan genel soruşturmaya rağmen Lala vezirliğe yükselmiş ve siyasî dehasını bir kez daha göstermiştir.

Kıbrıs'ı fethederek Kıbrıs Fatihî unvanını elde etti. Bu onun hayattaki en önemli başarısıdır. Hemen arkasından da padişah II. Selim'in kardeşinin kızı ile yine çok önemli bir evlilik yaptı. Böylece durumunu daha da kuvvetlendirip saraya damat oldu. Bütün bu başarılar tesadüf değildir. O hep daha fazlasını elde etmeye çalıştı. Bazı badireler atlattı ama yılmadı.

"Lala akıllı ve tedbirli bir devlet adamı olarak kabul edilmektedir."²¹

İran seferine serdar tayin edileceğinde iki adaydan Kıbrıs Fatihî Lala Mustafa Paşa ve Yemen Serdarı Sinan Paşaya bu konuda fikirleri sorulunca Lala "mahalline varmak ve ehl-i vukuf ile görüşüp münasip görüleni yapmaktır" diye cevap vermiştir. Sinan Paşa ise pek yüksekte atarak "ilk senede Tebriz ve Şirvan ve II. senede Hemedân ve Isfehân"ı alacağını söylemiştir. Bunun üzerine Lala Mustafa Paşanın serdar olmasına karar verilmiştir.²²

Kısacası o, devşirmeden II. vezirliğe, hatta sadaret vekilliğine kadar yükselmiş XVI.yy Osmanlı Devleti'nin en önemli devlet ve siyaset adamlarından, komutanlarından biridir. Kıbrıs, Gürcistan ve Şirvan fatihidir.

C- LALA MUSTAFA PAŞANIN ŞAHSİYETİ

"Lala Mustafa Paşanın yıllarca hizmetinde bulunan Müverrih Âli, Lalanın en büyük emelinin sadaret makamını ele geçirmek olduğunu, çok hırslı ve atak bir kişi olduğunu söylemektedir. Lala çok tedbirli ve çok tesirli hile sahibidir. Lakabı "kara"dır.

²¹ Hammer, c.7, 252.

²² Uzunçarşılı, a.g.e., c. 3, I. Kısım 58.

Şehzâde Selim'e lala tayin edilişinden ölümüne kadar hizmetinde bulunan Âli onu:

“Merd idi, ferd idi, dilâver idi

Şekl-i insanda bir gazanfer idi” diye tavsif etmektedir.”²³ Fakat Âli, hamisi olan Lala'yı methetmekte tarafsız kalamamıştır. Zira Lala pek çok tertipler kurmuş, sadarete yükselmek için plânlar yapmıştır. Ancak o da bir “ferd” idi ve her fert gibi hata ve kusuru olmuştur.

Lala Mustafa Paşa cesareti ve azmi yanında, hile ve desise derecesine varan kurnazlığı; yakınlarını himaye konusundaki hassasiyeti yanında rakiplerine karşı amansızlığı ve hayrat işlerindeki cömertliği yanında servete düşkünlüğü, adeta bir madalyonun iki yüzü gibi kendinde toplanmıştı.

Mevkii ve para hırsı onun asıl karakterini teşkil ediyordu. Sadarettten mahrum kalmakla beraber servetinin verdiği imkanla hayrat ve hasenatta bulunmaktan geri durmamıştır. Mısır, Şam ve Halep'teki vakıflardan yılda 10.000 filoriden fazla bir geliri vardı.²⁴ Şahsen pek hasis olduğu söylenmesine rağmen bu serveti imâret ve hayrat için sarf etmekten çekinmediğine göre cömertlik ve hayırseverliği bize göre daha ağır basmaktadır.

Bize göre Onun en önemli hizmetlerinden biri de, imparatorluğun bir çok yerini inanılmaz azamette abide ve hayır eserleriyle donatmasıdır. Başta Kıbrıs ve Gürcistan fetihleriyle ganimet hissesi olarak elde ettiği büyük serveti bu yolda harcadı ve asla sefahate sapmadı. XVI.yy.ın bütün vezirleri gibi o da çok zengindi. Tutumluydu. Şam, Kunaytira, Mekke, Medine, Lefkoşe, Tiflis, Kars, Erzurum, Iğın, Kayseri ve Gaziantep'te pek çok eserler yaptırıp vakfetmiştir. Kendi servetinin yanında eşlerinin servetini de bu yolda kullanmıştır.

²³ Turan, a.g.e., 592.

²⁴ Turan, a.g.e., 593.

Müverrih Âli, Lala Mustafa Paşanın Gürcistan Serdarı olduğu zamanda yanında bulunup Paşaya; “Kırım Han’ı ile yoldaşlık icap ederse ne şekilde buluşursunuz?” demiş, o da “at üzerinde rast gelirsem attan inip rikabını öpüp tekrar ata binerim” cevabını vermiş. Bunun üzerine Âli, “siz burada padişah vekili olarak genel komutansınız. Attan inip rikabını öpmek makul olmaz gibi gelir” deyince, Lala Mustafa Paşa: “Bu kelâmı sizden ummazdım. Çünkü Han hazretleri babadan, dededen hutbe ve sikke sahibidir. Ben ise kapıda yetişmiş bir vezirim; neden derecemi bilmezim” demiştir.²⁵ Buradan da anlaşıldığına göre Lala haddini bilen, gayet alçak gönüllü, tevazu sahibi bir devlet adamıdır. Hayatı, hep mücadele ile geçmesinden dolayı, hakkındaki bazı olumsuz ithamlara rağmen, bunlar onun şahsiyetinin büyüklüğünü gölgeleyememiştir.

D- LALA MUSTAFA PAŞANIN HAYRAT VE EVKAFI

Lala Mustafa Paşanın yaptırmış olduğu eserlerden onun cimri değil çok cömert olduğu anlaşılmaktadır. Yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde tespit edebildiğimiz hayrat ve evkafı şunlardır:

- 1- Erzurum’da bir cami (tamamlanması; 970/1562-1563).²⁶
- 2- Şamda 360 odalı büyük bir han (Lala Paşa Hanı), hamam (Bursa kaplıcaları şeklinde) ve tekkeler.
- 3- Şam civarında Kunaytira’da cami ve imaret. (Bu imarete ait vakıf defteri, Topkapı Müzesi Arşivi, no:D,1297 de kayıtlı bulunmaktadır.)²⁷
- 4- Lefkoşe’deki Ömer Cami’ne ait vakıflar.
- 5- Ilgın’da Cami, bedesten, imaret ve kervansaray.²⁸

²⁵ Uzunçarşılı, a.g.e., c. 3, II. Kısım, 106.

²⁶ Murat Uras, “Erzurum Camileri”, *Erzurum Halkevi Kültürü Dergisi*, yıl 1, sayı 4-5.

²⁷ Küttükoğlu, a.g.e., 340.

²⁸ Necati Elgin, “Lala Mustafa Paşa ve Ilgın’da Yaptırdığı Cami, Han ve Kervansaray”, *Konya Halkevi Kültür Dergisi*, yıl 11, sayı 120-121.

6- Mekke, Medine ve Kudüs'te²⁹ (Kudüs'e iki konak mesafedeki Cüneyn Kalesi'nde bir cami ve imaret) bazı hayrat.

7- Tiflis'te bir cami.

8- Kars'ta bir cami.

9- Zile'de bir mektep.

10-Kayseri'de iki han.

11-Gaziantep'te çok büyük bir külliye, bir çok dükkan, üç bedesten, iki boyahane vs.³⁰

Lala Mustafa Paşanın hayrat ve evkafının her birisi ayrı bir inceleme konusu olacak niteliktedir. Bunlardan bizim konumuz olan Ilgın'daki Külliye (Cami 1576, kervansaray 892/1584), Mimar Sinan tarafından yapılan bir eserdir. Lala, kurmuş olduğu vakıfların ayakta kalabilmesi için gelir getiren pek çok mülkünü vakfetmiştir. İncelemekte olduğumuz vakfiyemizde Ilgın, Konya, Kayseri, Tokat, Gaziantep, Kilis, Eskişehir, Bursa, Hönez'deki akarlar vakfiyede ayrıntılı olarak ve sınırlarıyla birlikte kaydedilmiştir.³¹

²⁹ Elgin, a.g.e., sayı 120-121.

³⁰ Bunlarla ilgili geniş bilgiyi tablolarda göstereceğiz.

³¹ Vakfiye s., 5a-22a ve 42b-44a.

I. BÖLÜM

ILGIN LALA MUSTAFA PAŞA KÜLLİYESİ'NİN FİZİKİ TANITIMI

LALA MUSTAFA PAŞA KÜLLİYESİ

1- Cami

Ilgın merkezinde geniş bir alanı kaplayan külliye'nin camisi giriş kapısı üzerindeki kitabesine göre 984 / 1576 yılında Kıbrıs Fatihî Lala Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. Cami bir büyük kubbe ve son cemaat mahalli üzerinde üç küçük, kurşun kaplı kubbeyle örtülüdür (Bak resim 2). Son cemaat mahallinin batı köşesinde kesme taştan yapılmış tek şerefeli güzel bir minaresi vardır. Son cemaat mahalli dört mermer sütun üzerine oturtulmuştur. Ebadı 16 x 17.30 m.dir. Caminin bir giriş kapısı ve üzerinde yapının tarih ve banisinden bahseden iki satırlık altın yaldızlı, Arapça, sülûs bir kitâbesi vardır. Kitâbenin tercümesi şöyledir:

“Bu kıymetli cami ve faydalı mabet Selim Sultan'ın oğlu muhterem hakan ve büyük sultan, Murad Hân (Allah onun hilafetini zamanın zevâline kadar devam ettirsin!)’ın veziri, hayrat ve iyilik fazilet ve hasenat sahibi Kıbrıs Fatihî Hazreti Mustafa Paşa (Allah dilediğini kolaylaştırıp, gayelerine nail eylesin!) tarafından 984 (M.1576) senesinde yaptırılmıştır (Bak resim 1).

Kitabenin sonunda “câmi’un li’l hayr” ibaresi bulunmaktadır. Bu kelimeler ebce hesabıyla caminin yapılış tarihini vermektedir. Cami bugün faal durumdadır. Tüm külliyeyle beraber iki defa tamir ve restorasyon geçirmiştir. 1945 yılında bizzat Ilgınlılar tarafından toplanan 7.000 lira ile tüm külliye kısmen tamir edilmiştir.³² Fakat bu tamirat yeterli gelmemiştir. 1962-1967 tarihleri arasında Vakıflar tarafından 55.417.300 TL harcanarak külliye restore

³² Elgin, a.g.e., sayı 120-121.

edilmiştir.³³ Bu da kafi gelmemekle beraber kısmen tamir edilip, üzerleri beton ve şapla kapatılmış ve böylece külliye'nin ayakta kalması sağlanmıştır (Bak resim 2-3).

2- İmaret³⁴

Avlunun batısında, kuzey-güney istikametinde ve dikdörtgen olup, kuzeyden çarşıya bitişir. Cephesi avluya bakar. Ayrı bir kitabesi yoktur. Bugün içi harap dışı sağlamdır. Ölçüsü 8 x17 m. dir. İki kubbesi vardır. Kubbeler tuğladandır.

3- Mutfak

İmaret ile çarşı arasında tek kubbeli, kare plânlıdır. Kapısı avluya açılır. Kuzeyinde ocak ve bacası vardır (plân no:3).

4- Sıbyan Mektebi

İmaretin güneyinde, avlu batı giriş kapısı güneyinde imaretle aynı hizada yer alır. Ebadı 7x13 m. dir. Moloz taş örgülüdür (plânda no:4).

5- Odunluk

Cami avlusu kuzey kapısından girişte, sağda yer almaktadır. Fakat ön duvarı ve çatısı yıkılmıştır. Bugün mevcut değildir (plânda no:5).

6- Fırın

Doğusu han, kuzeyi kapalı çarşı, batısı avlu girişi, güneyi avludur. Ebadı 5x15 m. dir. İki bacası ve havalandırma delikleri vardır. Cami tamir edildiği dönemde mescit olarak kullanılmıştır (plânda no:6).

³³ Komisyon, *Cumhuriyetin 50. Yılında Vakıflar*, Vak. Gen. Md. Yayınları, 76, Ank. 1983.

³⁴ Külliye Plânı.

7- Tabhane

Avlunun doğu kenarında sıralanırlar. Büyük ve küçük hana bitişik ve onların batısındadırlar. Ayrı kitabesi yoktur. Toplam beş oda olup, her birinin ocak ve bacası vardır. En güneydekinin kapısı güneye, diğerlerinin batıya açılır (plânda no: 7).

8- Samanlık

Hanların batıya açılan giriş kapısının kuzeyinde, dikdörtgen plânlı ve beşik tonozla örtülüdür. Zemini alçak olup merdivenle inilir. Kapısı han portaline³⁵ açılır. Penceresi yoktur. Hanın samanlığı durumundadır. (plânda no:8).

9- Depo

Han'ın batı portalinin güneyindedir. Kapısı portale açılır. Kubbeli ve kare plânlıdır(plânda no:9).

10- Hanlar

Külliyenin doğusundadır. Güneyde küçük han, ortada orta koridor ve kuzeyde büyük han vardır (Bak resim 3,5,10). Geçirdiği tamiratlarla dış cephe duvarları epey değişmiştir. Üzerleri şapla kaplıdır (Bak resim 3). Ana koridorun sonunda merdivenlerin yanındaki ocağın üzerinde kabartmalı olarak H. 992 tarihi vardır (Bak resim 6). Bu ise hanların M. 1584 te tamamlandığını gösterebileceği gibi, bu tarihin o ocağın yapım tarihi olabileceği de düşünölebilir. Çünkü vakfiye H. 985 te (M. 1577 de) yazılmış bitmiş ve vakfiyede hanların inşasının devam ettiğine dair hiç bir işaret olmadığı gibi vakfiyenin üslubu hanların tamamlanmış olduğunu düşöndürüyor. Hanlar batıda tabhanelere, kuzeyde çarşıya bitişiktir. Han yamuk plânlıdır. Esas girişi doğudadır (Bak resim 3,5). Batıda cami avlusuna açılan bir kapısı daha vardır. Büyük han dört ayaklı, küçük han üç ayaklıdır. Orta koridor (bak resim 10) 9x35 m., büyük han 22x35 m., küçük han 16x35 m.

³⁵ Portal: Abidevî giriş kapısı, büyük kapı, taç kapı. D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, 917, 6. baskı, Beyan Yayınları, İst. 1989.

ebadındadır. Büyük handa 22, küçük handa 13 ocak bulunduğu vakfiyede belirtilmiştir³⁶ (plânda no:10).

11- Kapalı Çarşı

Boydan boya bütün külliye'nin kuzeyini kapsar. Açık ve kapalı kısımları vardır. Kapalı kısımda 13 kuzeyde 12 güneyde olmak üzere 25 dükkan vardır. Açık kısımda karşılıklı 10 ar dükkan vardır. Külliye'nin en bakımlı yeridir (Bak resim 2,4,7). Vakıflar tarafından dükkanlar kiraya verilmektedir. Şu anda sağlam ve kullanışlıdır. Ebadı 11x87 m. dir. Her yöne açılan dört kapısı vardır. Çarşı kesme taş ve tuğladan yapılmıştır (plânda no:11).

12- Şadırvan

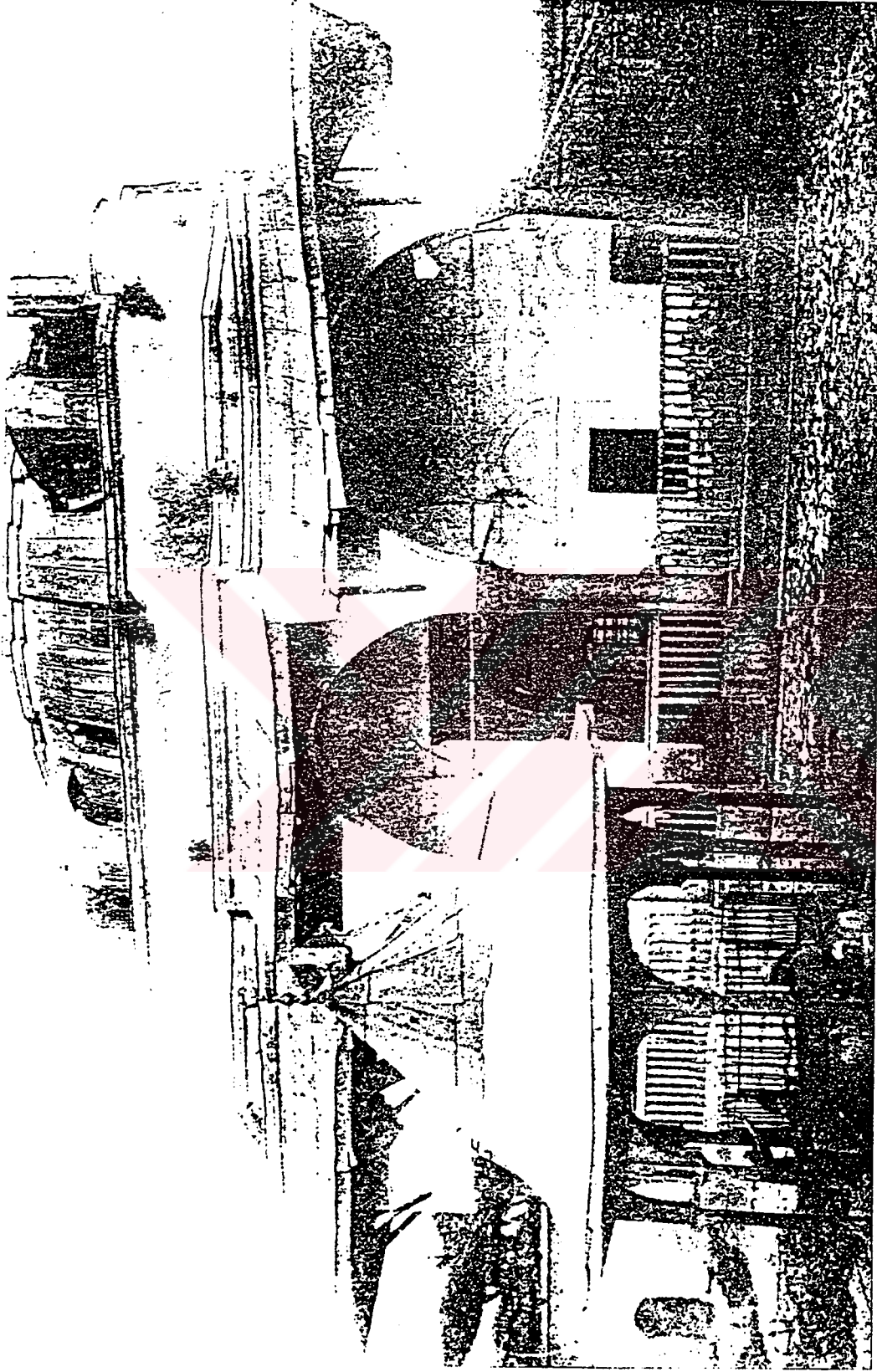
Caminin eski bir resminde avluda, revaklı ve üzeri kurşun kaplı bir külâhla örtülü bir şadırvanı vardır. Bugün ise bu şadırvan mevcut değildir. Onun yerinde betondan ve bir depoyu andıran birkaç kurnalı bir çeşme vardır (Bak resim 14).³⁷

Şu anda külliye'nin camisi ve Arasta (çarşı) faaliyettedir. Diğer kısımların tümü bakımsız, harap ve kapalıdır. Bir çok yerleri tamirlerle orijinallliğini yitirmiştir. Külliye Ilgın'ın en merkezi yerindedir. Külliye Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetindedir. Cami ve çarşı dışında tüm yapıların esaslı bir şekilde içten ve dıştan tamire ihtiyacı vardır.

Evliya Çelebi seyahatnamesinde Âb-ı Germ (Ilgın)den ve kaplıcadan söz etmekte fakat, Lala Mustafa Paşa külliyesinden söz etmemektedir.

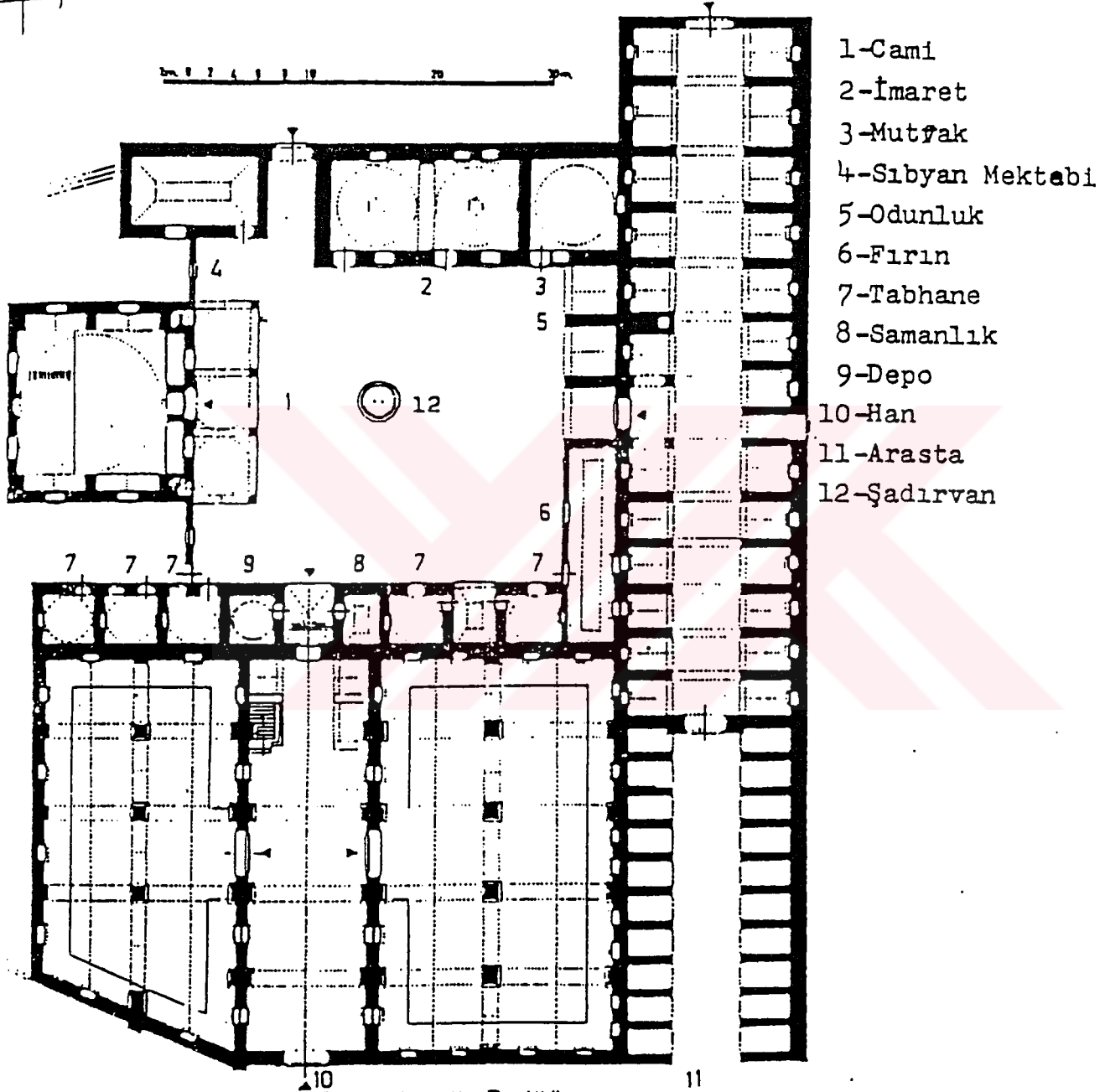
³⁶ Vakfiye s. 26-a

³⁷ Tahsin Samur, *Ilgın'da Türk Devri Yapıları*, 72, Konya, 1992; Friedrich Sarre, *Küçük Asya Seyahati 1895 Yazı*, 28-31, çev. Dara Çolakoglu, Berlin, Ankara 1986.

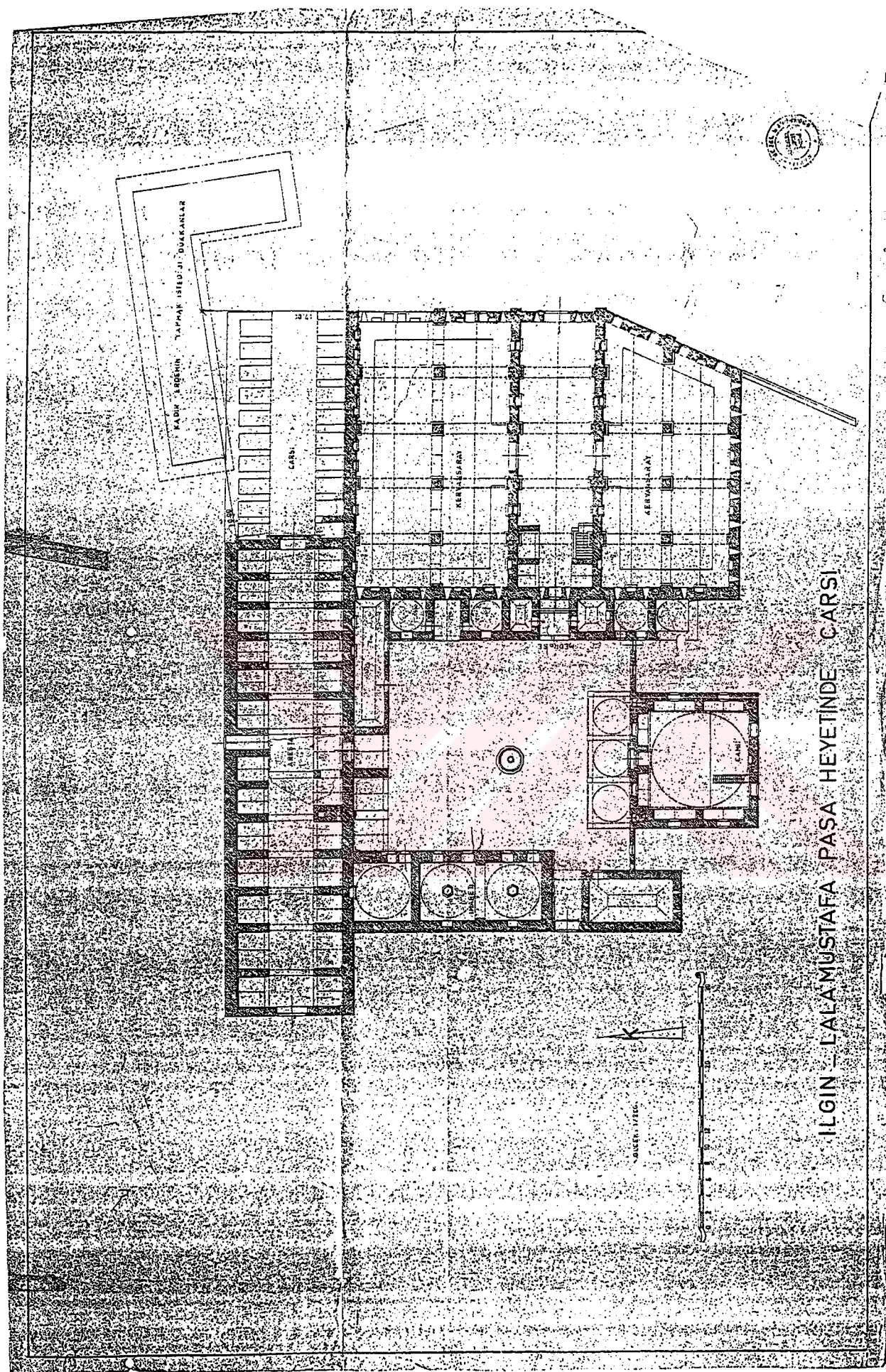
Hünar Mustafa Paşa Camii

KÜLLİYE PLÂNI

Iğın'da Lala Mustafa Paşa Heyeti Restitüsyonu
Ali Saim Ülgen'den tamamlanarak

G. Özdeğ Türk Tarih Kurumu 1954 yılında Iğın Lala Mustafa Paşa Külliyesi planını

II. BÖLÜM

LALA MUSTAFA PAŞA VAKFİYESİ'NİN GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ

A- VAKFİYE'NİN BÖLÜMLERİ

Klasik vakfiyelerde olduğu gibi, vakfiyemiz şu ana bölümleri ihtiva eder.³⁸

- 1- Allah'a hamdü sena, yüce peygamberimize salâtu selam bölümü.
- 2- Dünyanın geçiciliği, Ayet ve Hadislerdeki insana yardım etmenin kutsiyeti içinde yapılan vakıf ve hayratın lüzum ve amacını belirleyen kısım.
- 3- Vakfın kurucusunu bildiren ve tescil eden bölüm. (Mustafa b. Abdurrahman = Lala Mustafa Paşa'dır)
- 4- Vakfın mali yönünün ve gelir getiren köylerin, arazi, değirmen, han çarşı, dükkan, otlak, ev, hamam, bedesten, boyahâne, ahır, mağara, bahçe, deynekhâne, gölgelik, mezarlık, kamışlıkların isim ve hudutlarını belirten mevkufat-kura kısmı.
- 5- Mütevelli olacaklar hakkında vâkıfın şartlarını belirten bölüm.
- 6- Yapılan vakfın cinsini, cami, sıbyan mektebi, mutfak, fırın, tabhane, hanlar, arasta, depodan ibaret olan imaret ve müştemilatı gösteren bölüm.
- 7- Vakfın müstahdemlerinin tayin, ücret ve görevlerini gösteren, kadrolu kişilerin kimler olduğunu bildiren bölüm.
- 8- İmarette pişirilecek yemeklere gereken masrafları ve miktarı ile kimlere yedirileceğini belirten şartlar bölümü.

³⁸ Vakfiye son bölümdedir.

9- Vâkıfın rucu isteği ve reddi, vakfın tescili ve tasdiki, şahitleri belirten bölüm.

B- VAKFIN TÜRÜ

Lala Mustafa Paşanın vakfiyesine baktığımızda vakfın tevliyetini kendisine ve ailesine verdiğini görüyoruz. Ayrıca mütevellî her gün 20 dirhem ücret almaktadır. Vakfın gelirlerinde 50.000 dirhemlik artış olduğu takdirde, her ellibin için kademeli olarak mütevellînin ücretinde günlük bir dirhem artış olmaktadır. Bu açıdan bakarsak bu vakıf yarı ailevî bir vakıf olmaktadır. Fakat mütevellînin almış olduğu ücreti, yaptığı görev karşılığı olarak düşünersek vakfımız hayrî bir vakıftır. Ayrıca, Lala Mustafa Paşa veya ailesine vakfın gelirinden mütevellîlik dışında herhangi bir ücret veya gelir tahsis edilmemiştir. Lala Mustafa Paşa zaten vakfı kendisi yaptığından ücret almamaktadır. Ücret kendisinden sonra mütevellî olanlar içindir.

Vâkıf Lala Mustafa Paşa, vakıf işini bitirince tescil işi açıklık kazanana kadar Abdülmennân oğlu Ali Kethüdâ'yı vakfa mütevellî yaptı. Daha sonra vakıf yapmaktan vazgeçmek istedi. Bu iş için Muhammed Çelebi ibn Abdülaziz'i kendisine vekil tayin etti. Şer'î meclis ve kazâ mahfelinde vekil kendisine bu hususta vekâlet verildiğini Nurullah Halife ibni Seyfullah ve ibni Abdullah'ın şahadeti ile dava meclisinde ispattan sonra vakıftan rucû iddia etmiştir. Delil olarak Ebû Hanife'nin görüşünü ileri sürmüştür.³⁹

Mütevellî ise bu hususta vekile itiraz etmiş ve rucû'a razı olmamış ve imameyn (İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed) in görüşünü (Ebu Yusuf'a göre mülk, vakfettim sözüyle vâkıfın mülkünden çıkar, Ebu Muhammed'e göre ise vakfın gerçekleşmesi vakfın mütevellîye teslimi ile oluşur) ileri sürmüştür. Bunun üzerine askerî mansur kadısı Mehmet b. Mustafa'ya müracaat edildi. O da

³⁹ Ebû Hanife'ye göre vakıf malın mülkiyeti vâkıftadır. Ölümünden sonra varislerine geçer. Bu sebeple vâkıf bu akdi bozma ve malını istediği gibi tasarruf etme hakkına sahiptir. Geniş bilgi için bkz. Ahmet Akgündüz, *İslâm Hukuku'nda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, s. 88-89, 151,168, İst. 1996.

İmameyn'in görüşüne uyarak bu vakfın vakf-ı lâzım olduğuna kesin olarak hükmetti. Böylece bu vakıf, lâzım ve bâkî bir vakıf haline gelmiştir.

Lala Mustafa Paşa gerçekten vakıf yapmaktan vazgeçmek istememiş, kurduğu vakfın sağlamlığını bu yolla resmen tescil ettirmek, ileride verâset veya herhangi bir yolla başkalarının mülkiyetine geçmeyeceğinden emin olmak için böyle bir yola baş vurmuştur. Vakıftan rücû etmek Osmanlılarda vakfın tescili için usûldendir.

C- VAKFIN ÇALIŞMA SİSTEMİ

Lala Mustafa Paşa Ilgın'da kurmuş olduğu vakfın camisini bütün erkek ve kadın müminlere, imâreti fakirlere, miskinlere, yoksullara, seyyahlara, orada konaklayanlara, oraya sığınan mukim ve misafir bütün insanlara vakfetmiştir. İki hanı bütün yolculara, talim evi (sıbyan mektebi)ni bütün yetim çocuklara, miskin ve fakirlerin bulûğa ermemiş çocuklarına vakfetmiştir. Kısaca amaç konaklayan misafirleri imkan dahilinde ağırlayıp, barınma ihtiyaçlarını karşılamak ve sevabını Allah'tan beklemektir. Yemekler artarsa çevredeki fakir ve muhtaçlara yedirilir.

Vakfın hangi şartlar içinde ve kimler tarafından yönetileceği vakfiyemizde ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Vakfın idaresinde genel olarak yetki ve sorumluluk mütevellîye verilmiştir. Vakfın denetlenmesi ve her yıl hesaplarının incelenmesi ise Ilgın Hâkimi ne aittir. Bu Hâkim hesapları titizlikle inceleyecek, Allah'ın kendisini her an gözettiğini bilerek bu görevi ifa edecek ve karşılığını sadece Allah'tan bekleyecek, maddî bir ücret almayacaktır. Lala Mustafa Paşa ömür boyu vakfın tevliyesinin, şartların tayin ve tebdilinin, çalışanları atama ve azletme yetkisinin kendisine ait olmasını şart koşmuştur. Kendinden sonra mütevellî, vakfın birinci göbekten oğulları, sonra ne kadar aşağı inerse insin asıldan fer'e doğru nesil bitene kadar onların oğullarıdır. Daha sonra vâkıfın mevâlisinden en uygun olanı, sonra onların oğullarının en uygun olanıdır. Oğullar ve mevâlisinden en uygun kişiler aynı anda mevcutsa bunların en salih

tercih edilir. Eğer mütevellî olacakların nesli kesilirse, vakfı yönetecek mütevelliyi Hâkim, müminler arasından en doğru kişiyi seçer.

Vakıfta görevli tüm personel görevlerini özen ve ciddiyetle yerine getirirler. Pişirilen yemekten vakıfta görevli aşçı ve yardımcısı, fırıncı ve yardımcısı, iki hâzin, vekilü-l harç, Nakib, Şeyh, Ğassal (bulaşıkçılar), buğday öğütmekle görevli kimse ve iki kayyım faydalanabilmektedir. Mütevellî, katip ve diğer göreliler vakıftan yemek yiyemezler.

Mütevellî, Kâtip ve Şeyh diğer personelin görevlerini tam yapmaları için nasihat etmekle de görevlidirler. Görevini aksatan olursa ciddi şekilde nasihat edilir. Eğer yine tesiri olmazsa yazılı olarak uyarılır. Yine hala görevinde ihmale devam ederse o kişi azledilip yerine başkası getirilir. Yine mütevellî isyan veya ihaneti açık delille sabit olanı uyarmadan derhal azleder ve yerine başkasını tayin eder.

Mütevellî olabilmek için üç şart vardır: 1- Lala Mustafa Paşanın veya azatlılarının soyundan olmak, 2- Salih ve dürüst bir kimse olmak, 3- Açıkça belirtilmemiş olmakla beraber erkek olmak. Çünkü şartnamede hep oğullardan söz edilmektedir. Esasında İslâm Hukuku'nda mütevellide erkek olma şartı aranmaz.⁴⁰ Eğer vâkıf ve âzatlıların soyundan erkek kalmazsa kadı herhangi ehil bir kişiyi mütevellî yapar.

Vakfın gelirleri belirtildiği gibi personel giderlerine, vakfın diğer ihtiyaçlarına ve tamirine harcanır. Gelirde ihtiyaç fazlası 100.000 dirhemlik bir artış olursa Konya Kalesi'nde muhafaza edilir. Zaruret olmadıkça bu bütçe fazlasına dokunulmaz. Bu yüzbinin üzerinde otuzbin dirhemlik bir artış olursa bu para eğer vâkıfın torunlarından birisi Kunaytira vakfında mütevellî olması şartıyla Ilgın'daki vakfın nâzırı bu parayı götürür⁴¹ ve Kuneytira vakıflarının mütevellisi olan vakıflar genel nâzırına teslim eder. O da bu parayı Kunaytira vakfiyesi

⁴⁰ Ömer Nasuhî Bilmen, *Hukuk-u İslâmiye ve Istilahât-ı Fıkhiyye Kamusu*, c. 5, 69, İst. 1969.

⁴¹ Vakfiye s. 40b, 41a.

şartlarına göre harcar. Eğer Kuneýtira'ya gitmeye bir mani varsa veya orada vâkıfın torunlarından birisi mütevellî değilse ihtiyaçtan artan yüzbinden fazla olan para, miktarına bakılmaksızın Kur'an-ı Kerim okutturulmasına harcanır.

Fazlalık yüzbin, vakfın ıslah ve tamirine yetmezse bolluk zamanlarında vakfın aslî görevine eklenen fer'î görevlere harcama yapılmaz. Yine de bu yüzbinden fazlası yetmezse vâkıfın diğer vakıflarının bütçe fazlalıklarından istenir. Onlarda fazlalık yoksa mütevellî ve kâtibin görevleri dışındaki vazifeler, vakfın geliri azalırsa bazı fer'î hizmetler gelir artıncaya kadar durdurulur.

Tahsildarlar akarların gelirini toplar, katipler hesap defterlerini tutar, mütevellî vakıf şartnamesine göre gelirleri harcar ve vakfı idare ederler. İlgin Hâkimi ise bunları denetleyerek vakfın amacı doğrultusunda çalışmasını kontrol eder.

D- VAKIF PERSONELİ VE ALDIKLARI ÜCRETLER

<u>GÖREVLİLER</u>	<u>ADED</u>	<u>YEVMIYE</u>	<u>TOPLAM</u>
İlgin Hakimi	1	Maddi ücret yok. Sevabı Allah'tan	-
Mütevellî (yönetici)	1	20 dirhem	20 dirhem
Kâtibu-l Kebir	1	8 dirhem	8 dirhem
Kâtibu-s Sağır	1	3 dirhem	3 dirhem
Nâzır (Kontrolör)	1	8 dirhem	8 dirhem
Mukim câbi (tahsildar)	1	3 dirhem	3 dirhem
Atlı câbi	1	4 dirhem	4 dirhem
1. İmam (İmam-Hatip)	1	8 dirhem	8 dirhem
2. İmam (Sadece imamlık görevi)	1	4 dirhem	4 dirhem
Müezzin	2	3 er dirhem	6 dirhem
Okudukları fatiha için her birine 0,5 (yarımşar) dirhem		0,5 (yarımşar) dirhem	1 dirhem
Devr okuyan hafızların Reisi	1	1,5 dirhem	1,5 dirhem
Devr okuyan diğer hafızlar	3	1 dirhem	3 dirhem
Muarrif	1	1 dirhem	1 dirhem

Cüz okuyan ehl-i Kur'an	29	1,5 dirhem	43,5 dirhem
Bunların reisi	1	2 dirhem	2 dirhem
Munakkıd (Noktacı)	1	1 dirhem	1 dirhem
Tesbihatçılar	11	1 dirhem	11 dirhem
Bunların reisi	1	2 dirhem	2 dirhem
"Yâ-sîn" okuyan	1	1 dirhem	1 dirhem
"Amme" suresini okuyan	1	1 dirhem	1 dirhem
"Tebare" suresini okuyan	1	1 dirhem	1 dirhem
Kayyım	2	4 dirhem	8 dirhem
Mektebin muallimi	1	3 dirhem	3 dirhem
Muallimin halifesi (vekili)	1	1 dirhem	1 dirhem
İmaret şeyhi	1	4 dirhem	4 dirhem
Vekilü'l harç	1	4 dirhem	4 dirhem
Nakîb	1	3 dirhem	3 dirhem
Tabbah (aşçı)	1	4 dirhem	4 dirhem
Aşçı yardımcısı	1	1 dirhem	1 dirhem
Hâzin (Kilerdar)	2	5 dirhem	10 dirhem
Habbaz (Fırıncı)	1	4 dirhem	4 dirhem
Fırıncı yardımcısı	1	1 dirhem	1 dirhem
Gassal (bulaşıkçı)	3	2 dirhem	6 dirhem
Odun yaran (Buğday öğütme ve pirinç ayıklama görevleri de var)	1	2 dirhem	2 dirhem
Câmi haremîni süpüren	1	1 dirhem	1 dirhem
Bevvâb (Han kapıcısı)	2	Hanın önündeki 2 dükkanın kira geliri	
Meremmetçi Meremmetçi (Tamirci)	1	3 dirhem	3 dirhem
TOPLAM	83 kişi		188 dirhem ve 2 dükkan kirası⁴²

Külliyenin kandil, mum ve yağları için; mektep ve caminin hasırları, imaretin döşeme ve ihtiyaçları için 5 gümüş dirhem yevmiye tahsis edilmiştir.

⁴² Ücretler için bkz. Vakfiye s. 33a-35a.

Ayrıca Lala Mustafa Paşa bugünkü Tokat ili Zile ilçesinde de bazı hayrat yaptırıp, onlar için de gelir kaynakları vakfetmiştir. Bir mektep yaptırmış ve bir pınarı sebil etmiştir. Onların gözetimi için Zile Kalesi Dizdar (Kale muhafızı) ını onlara Nâzır tayin etmiştir. Bu Nâzır her sene Zile Hâkimi'ne hesapları sunacak, hesapların bir suretini de mütevellîye gönderecektir. Bu göreve karşılık günlük 3 dirhem alacak, mektebin muallimi günlük 3 dirhem, muallim vekiline ise günlük 1 dirhem verilecektir.

Personel ve diğer ihtiyaçlara harcama yapıldıktan sonra aynı zamanda imarette çıkarılan yemeklerden, maddî durumuna, dinine ve cinsine bakılmaksızın hanlarda ve tabhanelerde konaklayan herkes, eğer artarsa külliyyeye yakın muhtaç fakirler bu yemekten istifade edecektir. İmarette hangi günler ne yemek pişirileceği, yemek için (bulgur, pirinç vs.) ne kadar tahsis edileceği, ekmeğin ağırlığı, yemekte bulunacak etin miktarı, tuzu, bal, yağ vs. ne kadar olacağı, kişi başına ne kadar yemek verileceği vakfiyede ayrıntılı olarak tespit edilmiştir.⁴³

E- VAKIF PERSONELİNİN GÖREV VE ÖZELLİKLERİ

1- Mütevellî

Lala Mustafa Paşa bu görevi ömrü boyunca kendi üzerine almıştır.⁴⁴ Sonra I. göbekten oğulları ve oğullarının oğullarıdır. Eğer Lala Mustafa Paşanın nesli kesilirse mevâlîsi, oğullar ve onların oğulları mütevellî olur. Bu sayılanlardan en doğru kişiler bir arada bulunursa, en uygun (en salih) olan tercih edilir. Kendisi ve mevâlîlerinin nesli kesilirse, İlgin Hâkimi, en doğru ve en mühtedî müminler arasından diyanet ve doğruluğu en iyi bilinen kişiyi mütevellî seçer.⁴⁵

Mütevellî şu özellikleri taşımalıdır: Emin ve sağlam görüşlü, emanet ve istikametiyle meşhur, diyanet ve kifayetle muttasıf, harama meyletmeyeceğinden emin olunan, günaha düşmekten korunmuş, hizmetlerin yerine getirilmesinde

⁴³ Vakfiye s. 35b-38a.

⁴⁴ Vakfiye s. 23a.

⁴⁵ Vakfiye s. 24a-24b.

kusur etmeyen, şartnamedeki görevlerini ihmal etmeyen, en doğru, en çok tercihe layık ve en uygun kişilerden olmalıdır.⁴⁶

2- Kâtibü'l Kebir

Kitâbet metotlarını bilen, doğru ve selîm, inhiraf (sapma) tan uzak, muhasebeye gücü yeten, hesap sorulduğunda dahil ve hariç, asıl ve fer', az veya çok bütün hesabı verebilen, noktaya bile müsamaha etmeyen, ayrıntıları bile bırakmayan bir kişi olmalıdır.⁴⁷

3- Kâtibü's Sağır

Defter tutmasını bilen, vakıfların gelirlerini kaydedecek, itirazsız emanet ve doğrulukla hizmet edecek, mütevellîden hiç ayrılmadan onunla dolaşacaktır.⁴⁸

4- Nâzır

Vakıflar ve mütevellî ile yakından ilgilenmek, harcamalarında israf ve cimrilikten sakınmak, diyanet ve istikametiyle tanınmış olmak, emin ve salih bir kişi olmak özelliğini taşımalıdır.⁴⁹

5- Mukîm ve Atlı Câbî

Vakıfların gelirlerini ciddiyetle çalışarak toplayacak, mahsulâtı kaydetmede gerçeklere bağlı kalacak, tahsilde emanet ve diyanetten sapmayacak, ihanet ihtimali olan hiçbir yeri ihmal etmeyecek; atlı olan ise beldelerdeki gelirleri gezerek toplayacak ve koruyacaktır.⁵⁰

⁴⁶ Vakfiye s. 24a.

⁴⁷ Vakfiye s. 27a – 27b.

⁴⁸ Vakfiye s. 27b.

⁴⁹ Vakfiye s. 27b.

⁵⁰ Vakfiye s. 27b.

6- İmam-Hatip

Âlim ve verâ' sahibi, edîp olmalıdır. İmaretin camisinde Cuma ve Bayram hutbelerini mutat usule göre okur. Ayrıca beş vakit namazda ve Cuma'da imamlık yapar.⁵¹

7- İmam

Salih, dine uygun hareket eden, diyanet ve verâ' ile muttasıf, namazın erkanını ve vaciplerini bilen, sünnet ve müstehapları gözetten bir kişi olmalıdır. Beş vakit namaz ve Cuma'da imamlık yapar.⁵²

8- Müezzîn

İki kişi olacaklar. Sesi ve makamı güzel, namaz vakitlerini bilen kişilerden olmalı, sırayla minareden abdestli olarak ezan okurlar. Cuma ve Bayramlar'da her ikisi de hazır bulunurlar. Her Cuma kametten önce vakıf sahibinin ruhuna Fatiha okuyacaklar.⁵³

9- Hâfızlar

Dört kişidirler. Bunlar, güzel tecvitleriyle meşhur ve maruf olmalıdırlar. Her Cuma caminin mahfelinde bulunacaklar, dinleyicileri takrîr edip devr okuyacaklar. Birisi reis olup, sermahfel denilen yerde oturup, devrin yerine getirilmesini ihmal etmeden uygulayacaktır.⁵⁴

10-Muarrif

Cuma günü devr-i şeriften sonra, Allah'a hamt, nebiye salât, zamanın sultanı ve vakıf sahibinin ruhuna dua edecektir.⁵⁵

⁵¹ Vakfiye s. 28a.

⁵² Vakfiye s. 28a.

⁵³ Vakfiye s. 28b.

⁵⁴ Vakfiye s. 28b.

⁵⁵ Vakfiye s. 28b.

11-Cüzhân

30 kişidirler. İçlerinden en çalışkan ve gayretlisi reis olur. Bunlar edep ve irfan sahibi ve Kur'an ehli olmalıdırlar. Cuma günleri hariç nöbetleşe, her gün bir tanesi sabah namazından sonra Kur'an-ı Kerim'den bir cüzü tertîl ve tecvîd üzere okur. Kıraatte teenniye riayet ederler. Kur'an'ı güzelce okurlar. Sevabını vakıf sahibinin ruhuna bağışlayıp, selef-i salihin usulü ve edebi üzere dua ederler.⁵⁶

12-Münakkîd (Noktacı)

Cüzleri okuyanların önüne getirir. Dağıtır, toplar, yerine kaldırıp koyar. Kalınan yeri işaretleyerek (noktalayarak) gelmeyenleri yanılmaktan korur ve Kur'an okunurken atlanmasını engeller.⁵⁷

13-Tesbihâtçılar

12 kişidirler. İçlerinden birisi reis olur. Bunlar ulema ve meşayihin meclisine devamlı katılırlar. Ya Sabah namazında cüzlerin okunmasından sonra ya da Öğle veya İkindi'den sonra rıza ve ittifakla toplanır , tehlîl ve tesbih okurlar.

1. gün 1000 defa "İhlâs Sûresi" ni okurlar. Kendileri ve vakıf sahibinin ateşten kurtulmaları ve Cennet'e girmeleri için dua ederler.

2.gün 1000 defa "Süphan-Allahi ve-l hamdü l-illahi velâ ilâhe ill-Allah-u v-Allahu Ekber" derler.

3. gün 1000 defa "Lâ ilâhe ill-Allah Muhammedün Rasûlu-llah teslîmen" derler. Sonra başa dönerek aynı şeyleri söylerler. Sevabını Peygamber (SAV)'e, ailesine ve ashabına, vakıf sahibi ve bütün Müslümanların ruhuna ulaştırırlar.⁵⁸

⁵⁶ Vakfiye s. 29a.

⁵⁷ Vakfiye s. 29a – 29b.

⁵⁸ Vakfiye s. 29b –30a.

14-Ehl-i Kur'an'dan Üç Kişi

Birisi her gün Sabah namazından sonra “Yâ-sîn Sûresi”ni okur. Öbürü İkindiden sonra “Âmme Sûresi”ni okur. Diğer de her gün Yatsıdan sonra “Tebareke Sûresi”ni okur.⁵⁹

15-Kayyım

İki kişidirler ve nöbetleşe çalışırlar. Caminin kapısını belirli zamanlarda açıp-kaparlar. Camiyi temizlerler, lamba ve kandilleri yakarlar.Sanki hapsedilmiş gibi sürekli camide bulunur ve caminin mallarını beklerler.⁶⁰

16-Muallim ve Yardımcısı

Diyanet, kıraat ve tecvit ehli, salih, Kur'an ilminde mahir, üstün özelliklere sahip ve güzel ahlâklı olmalıdır. Çocuklara öğretim yaptıracak, Kur'an, lügat ve sarf öğretecektir. Yardımcısı ise salih bir kimse olmalıdır. Geçmiş dersleri çocuklara tekrarlattıracak ve gerektiğinde öğretmenin görevlerini de yapacaktır.⁶¹

17-İmaret Şeyhi

İmarette iyi yöneticilik yapacak, hevanın kirlerinden temizlenmiş, misafirleri gözeten, gelip-gidenlerin, orada bulunan ve oturanların kalplerini hoş tutacak, onlara derecelerine göre muamele edecektir.⁶² İşini ihmal edenlere de güzel nasihatle bulunacaktır.

⁵⁹ Vakfiye s. 30a.-30b.

⁶⁰ Vakfiye s. 30b.

⁶¹ Vakfiye s. 30b – 31a.

⁶² Vakfiye s. 31a.

18-Vekilü'l Harc

Doğruluktan ayrılmayan, alış-verişte bilgili ve tecrübeli, yiyeceklerin iyisini-kötüsünü çok iyi bilen bir kimse olmalıdır. Mütevellî ve şeyhin bilgisi dahilinde imaretin ihtiyaçlarını satın alır.⁶³

19-Hâzin (Kilerdar)

İki kişidirler. Karaborsa zamanlarında imaretin ihtiyaçlarını korurlar.⁶⁴

20-Nakîb

Nakîblik hizmetlerini tam olarak yapar. Gerektiğinde imaretin misafirleri için lambaları yakar, onlara her zaman güler yüzlü ve yumuşak davranır ve güler yüzle hizmet eder.⁶⁵

21-Tabbâh (Aşçı) ve Yardımcısı

Görevini ihmal etmeyen ve tembel olmayan, işini iyi yapmakla meşhur birisi olmalıdır. Yardımcısı ise bütün işlerinde ona yardım eder.⁶⁶

22-Habbâz (Fırıncı) ve Yardımcısı

Ekmeğin iyisini bozuğundan ayırabilen ve usta birisi olmalıdır. Yardımcısı bütün işlerde ona yardım eder.⁶⁷

23-Gassâl (Bulaşıkçı)

3 kişidirler. Tembel ve gevşek olmayacaklar. Tabak ve çanakları yıkayacaklar. Misafirlerin yemeklerini tas ve sahanlarla yerlerine kadar

⁶³ Vakfiye s. 31a – 31b.

⁶⁴ Vakfiye s. 31b, 36b.

⁶⁵ Vakfiye s. 31b.

⁶⁶ Vakfiye s. 31b.

⁶⁷ Vakfiye s. 32a.

götürürler.⁶⁸ İstendiğinde pirinç ayıklama görevi de vardır. Tabakları durgun suda değil, akarsu ile yıkarlar.

24-Odun Yarıcısı

Odunları yaracak ve istenirse buğday öğütüp pirinçleri de ayıklayacaktır.⁶⁹

25-Ferraş (Süpürgeci)

Caminin haremini ve önünü, misafirlerin odalarını, tuvaletleri, süpürülmesi gereken yerleri ve süprüntü çıkan yerleri süpürüp temizler.⁷⁰

26-Bevvâb (Kapıcı)

İki kişidirler. Hanların kapılarının müşkülâtını çözmek, kapanmayanları tamir etmek bunların görevidir. Ayrıca yolcuların üzerinden kapıları kilitleyerek seher vaktinde kontrol edip araştırarak uyananlara kapıları açarlar. İki hanın haremini süpürmek, çöpleri çıkarmak, kafilelerin istirahatı için sofaları süpürmek de görevlerindendir.⁷¹

27-Meremmetçi (Tamirci)

Tamirattan anlayan, çalışkan, ciddi ve kuvvetli olmalıdır. Külliyyede gerekli tamiratları yapmakla görevlidir.⁷²

Bütün hizmetliler emredildikleri şeyleri özenle, yaptıkları işleri ciddiyetle yapmalıdırlar.

⁶⁸ Vakfiye s. 32a.

⁶⁹ Vakfiye s. 32a.

⁷⁰ Vakfiye s. 32a.

⁷¹ Vakfiye s. 32a – 32b.

⁷² Vakfiye s. 32b.

F- VAKFIYEDE GEÇEN BAZI YER İSİMLERİNİN TESPİTİ

1- Konya'ya Bağlı Olanlar⁷³

Belviran: Çumra-Bozkır arasında bir köy.

Kumitaş Köyü: Belviran'ın yanında bulunan bir köy.

Köprüce Köyü: Belviran'a bağlı bir köy.

Kınık Köyü: Çumra-Bozkır arasında Tömek bucağına bağlı bir köy.

Sırçalı Köyü: Karapınar'a bağlı bir köy.

Kadı (Gazi) Köyü: Çumra Güvercinlik yakınlarında bir köy.

Lalalı Köyü: Kadınhanı'na bağlı bir köy.

Kızılcamahmut Köyü: Konya'ya bağlı bir köy.

Sudirhemi Nahiyesi: Sille.

Tatköy: Sille bucağına bağlı bir köy.

Yağlıbayat: Konya'ya bağlı bir köy.

Bahadırlı Köyü: Konya'ya bağlı bir köy.

Kökez Köyü: Kadınhanı'nın Kurthasanlı bucağına bağlı bir köy.

Saraycık: Eskiden Ilgın'a bağlı bir köy iken şimdi bulunduğu yerde köy yoktur. Şimdi Saracık bağları adını alan mevkide eski Saraycık Köyü'nün bazı temelleri vardır.

Dibek Köyü ve Taşköy: Ilgın'a bağlı köyler.

⁷³ Bu yer isimleri şu kaynaklardan tespit edilmiştir: 1-Konya İl Yıllığı, 1973, 2-Meskun Yerler Kılavuzu, Ank. 1946, 3-Sırrı Üçer, Mesud Koman, "Konya İli Köy ve Yer Adları Üzerine Bir Deneme", Konya 1945.

Yenice Köyü: Doğanhisar'a bağlı bir köy.

Sulutaş Köyü: Sille bucağına bağlı bir köy.

Yassıviran: Eskiden Ilgın Aşağıçığil'e bağlı iken şimdi Derbent'e bağlı bir köy.

Güvercinlik: Çumra'ya bağlı bir köy.

Said İli: Kadınhanı.

2- Gaziantep'e Bağlı Olanlar

Kilis Kazası: Şu anda il oldu.

Hureys Köyü: Kilis'e bağlı bir köy.

Cağdeğın Köyü: Gaziantep merkeze bağlı bir köy.

Hamanus : Gaziantep merkeze bağlı bir köy.

3- Eskişehir'e Bağlı Olanlar

Sivrihisar: Eskişehir'in bir ilçesi.

Kaymas Köyü: Adı "Kaymaz" olmuş, Mihalıççık'ın Beylikahır bucağına bağlı bir köyü.

Aşağıokçu Köyü: Sivrihisar'a bağlı bir köy.

Yalkılı Köyü: Mihalıççık'a bağlı bir köy.

4- Denizli'ye Bağlı Olanlar

Hönez : Denizli'ye bağlı bir ilçe.

5- Bursa'ya Bağlı Olanlar

Yenişehir Kazası: Bursa'ya bağlı bir ilçe.

6- Kayseriye Bağlı Olanlar

Gömeçhisar: Bugün küçük Gömeç olmuş. Merkez Güneşli bucağına bağlı.

Sarmısaklı: Merkez Gezi bucağına bağlı bir köy.

Mences ve Yalkılı Köyleri: Kayseri'ye bağlı köyler.

7- Tokat'a Bağlı Olanlar

Yelipe Köyü: Merkeze bağlı adı Yelpe olmuş. Merkeze 15 km. dir. Önceleri Sivas'a bağlıydı.

Zile: Eskiden Sivas'a bağlıyken şimdi Tokat'a bağlı bir ilçedir.

Kırlar Köyü: Zile'ye bağlı bir köy. Eskiden Zile ile beraber Sivas'a bağlı bir köydü.

Turgut kazası, Kasun kazası ve Doğanîhöyüğü köyünü tespit edemedik.

G- İMARETTE PİŞİRİLECEK YEMEKLER VE GÜNLÜK TAHSİSAT

1- Merâk denilen yemek (bir tür çorba): Bir gün piriçten bir gün buğdaydan olmak üzere her gün akşam pişirilir.

2- Mübarek gün ve gecelerde pirinç pilavı ve zerde pişirilir.

3- Ramazan'da ise pirinç pilavı ve zerde yanında merâk (çorba) da pişirilir.

Merâk çorbasının pirinci için; 9 okka, buğdayı için; 13 okka, bu yemeklerin eti için; 8 okka. günlük tahsisat yapılır.

Her yemek tasına ağırlığı 22 dirhem olan 2 adet et parçası konulacaktır. Herkese ikişer pide verilir. Her pide pişmiş haliyle 80 dirhemdir. Her gün 60 kişiye yemek verilir.⁷⁴

Ekmek yapımı için günlük 25 okka un, merâk (çorba) dolu kepçe 800 dirhemlik olacaktır. Yemeklerin pişirilmesi için günlük 6 kantar (yığın) odun, Yemeklerin tuzu; günlük 1,5 okka, Yemeklere konacak nohut; 2 okka, soğan ve diğer yemek malzemeleri için günlük 2 dirhem tahsisat yapılır.

Mübârek günlerde ise;

Pirinç pilavı için 20 okka, yağı için 4,5 okka, nohutu için 3 okka, tuzu için 600 dirhem, zerdenin pirinci için 15 okka, zaferân için yeterli ölçüde tahsisat yapılacaktır..

Herkese pirinç pilavından 200 dirhem, zereden 150 dirhem verilir. Çorba, ekmek ve yemeklerin etleri normal günlerdeki gibidir.⁷⁵

⁷⁴ Vakfiye s. 36b-37b.

⁷⁵ Vakfiye s. 35b-38b.

H- VAKFIYENİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE DİKKAT ÇEKEN HUSUSLAR

1-Ticaret, Sanayii ve Ekonomi ile İlgili Olarak

Lala Mustafa Paşa çok sayıda dükkan ve çarşı yaptırmış, bunların kira gelirleriyle hem vakıfların ayakta kalması, hem de vakıf harcamalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Ayrıca bu dükkanlar bulundukları yerlerin ticaret ve ekonomisine büyük katkı sağlamıştır. Halen Ilgın'daki Kapalı Çarşıda bulunan dükkanlar bugün de Ilgın ticaretinin merkezi durumundadır.

Lalanın Antep'te yaptırmış olduğu Külliye ve diğer vakıflarının tamamen ticarî yapılardan oluştuğunu görüyoruz. Antep'te bu özellikte ilk yapıdır. Bedesten Kurtuluş Savaşı yıllarında yıkılmış, han ve hamam özel şahısların mülkiyetine geçmiş, bedestenin arsasına da sonradan çeşitli dükkanlar ve evler yapılmıştır.⁷⁶

Lala, Gaziantep'te 2 tane de boyahane yaptırmıştır. Elbise ve kumaşların boyandığı bu sanayi kuruluşları, zamanında Gaziantep tekstil sanayiine önemli katkı sağlıyordu. Ayrıca bu yapılar, o devirlerde bile Gaziantep'in elbise ve kumaş sanayiinde önemli bir merkez olduğunu göstermektedir.

Dikkat çeken diğer bir hususta faydalı ve kârlı olması şartıyla bir koyun sürüsü alınmasıdır. Ecr-i misil ile (eşit ücretle) bir çoban tutulup, alınan koyunların çoğalması ile 1000 koyuna ulaşan sürünün 1000 den fazla kısmı satılarak vakfın ihtiyaçlarına harcanır. Zaruri hallerde vakfın et ihtiyacı bu sürüden karşılanır. Zaruret yoksa sürünün çoğalması için ihtiyaç duyulan et piyasadan karşılanır. Eğer faydalı ve kârlı olmazsa koyun beslemekten derhal vazgeçilir. Vakfiyenin şartnamesinde ekonomi ve piyasa şartlarının da gözetilmiş olması dikkat çekmektedir.⁷⁷

⁷⁶ Mehmet Özkarcı, "Gaziantep Lala Mustafa Paşa Külliyesi", *Vakıflar Dergisi*, sayı 25, 40-41, Ank. 1995.

⁷⁷ Vakfiye 39b-40a.

Eğer vakfın gelirlerinde günlük ihtiyaç bakım ve onarım harcamalarından sonra para artarsa, 100.000 dirheme kadar biriktirilir. 100.000 e ulaşan bu para nâzır, kâtip ve Ilgın Hakimi'nin mührüyle mühürlenip Konya Kalesi'nde muhafaza edilir. Bu 100.000 in üzerinde 30.000 dirheme ulaşan bir fazlalık para daha birikirse Lala Mustafa Paşanın Kuneytira'da bulunan ve bütün vakıflarının genel nâzırı olan kişiye teslim edilir. Ama bunun şartı da Lalanın torunlarından birinin mütevellî olarak orada bulunmasıdır. Yoksa bu para oraya verilmez. Bu fazlalık miktar gözetilmeksizin Kur'an-ı Kerim okutulmasına harcanır. Fazlalık veya varidat yetersizliği durumlarında diğer vakıflar arasında bağlantı kurulması ve yardımlaşmanın emredilmesi yine dikkat çekmektedir.⁷⁸

Gaziantep'teki hanın üst kısmının odaları altında ve Kayseri'deki handa birer kabbân (kantar) bulunmaktadır. Kabbân: Ağır eşyaları tartmaya yarayan büyük terazi veya basküldür. Vakfın müstemilatında kantar da bulunması dikkat çekicidir.⁷⁹

2- Temizlik ve Hoşgörü

Lala, Gaziantep'te birisi Eblehan mahallesinde küçük, diğeri Amûd mahallesinde hana bitişik olmak üzere iki hamam yaptırmıştır.⁸⁰ Gaziantep Lala Mustafa Paşa Külliyesi hakkında bilgi veren Mustafa Özkarcı⁸¹ sadece hana bitişik olan büyük hamamdan söz etmektedir.⁸² Buna göre küçük hamam ya yıkılmış ya da Lalaya ait olarak bilinmemektedir.

Ayrıca yörede "Paşa Hamamı" olarak bilinen hamamda, Yahudiler'in yıkandıktan sonra içine dalıp çıktıkları, duvara bitişik, küçük bir havuz bulunduğu bildirilmektedir. Bu havuzdaki su, hahamlar tarafından okunduğu için kutsal kabul edilir. Yahudilerin havuza girip çıkmaları, Müslümanların guslü mukabilinde bir işlemdir. Kısacası hamam yapılırken Musevî tebaanın ihtiyaçları

⁷⁸ Vakfiye s.41a.

⁷⁹ Vakfiye s.15a.

⁸⁰ Vakfiye s. 13b-14a.

⁸¹ Özkarcı, a.g.e.,25.

⁸² Resim ve Çizimler.

da gözetilmiştir.⁸³ Buradan da temizlik ve hoşgörüye önem verildiği sonucu çıkmaktadır.

3- Sosyal İhtiyaçlar

Vakıf, ölümlerin defni için kabristan bile vakfederek sosyal bir ihtiyacın karşılanmasını amaçlamıştır.⁸⁴

İmarette miskin fakirler doyurularak ve imarete gelen misafirlere ikramda bulunularak önemli bir sosyal ihtiyaç karşılanmaktadır.⁸⁵

İlgın Külliyesi'ne dahil bir de tabhane yaptırılmış ve burası için 5 oda ayrılmıştır. Tabhane, bir nekehâthane, bir daru's-şifa veya sağlık yurdu olarak görev yapmaktadır. Hastaların nekehât döneminde kalıp istirahat ettikleri, eski sağlıklarına kavuşana kadar misafir edildikleri bir yer konumundadır. Ayrıca tabhane işsiz kimselerin iş bulana kadar sığınıp, karınlarını doyurdukları ve yatıp kalktıkları bir yer olma özelliğini de taşımaktadır. Böylece vakıf, hem sağlık hizmetlerine katkıda bulunmakta, hem de iş arayan garibanların sığınabildiği bir sığınak görevini de yapmakta, sosyal bir ihtiyacı karşılamaktadır.⁸⁶

İlgın ve Antep'e yapılan hanlar ve ahırlar ile yine Ilgın'daki imaret devrin çok önemli konaklama ihtiyaçlarını karşılamıştır. Ticaret ve ekonomiye katkıda sağlamıştır. Vakfiyede hanlarda konaklama süresi belirtilmemiştir. İmaret ise hem dinî bir ihtiyacı, hem de fakirlerin ve misafirlerin yemek ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

İlgın'daki cami ise, yolcuların ve halkın dini ihtiyaçlarını karşılamakta, diğer yandan XVI. yy Osmanlı sanatının abidevî bir eseri özelliği taşımaktadır.

⁸³ Özkarcı, a.g.e., 46.

⁸⁴ Vakfiye s. 13a.

⁸⁵ Vakfiye s. 25a.

⁸⁶ Vakfiye s.37b.

Hem de Mimar Sinan'ın bir eseridir. Bütün külliye'nin Mimar Sinan'ın eseri olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁷

4- Fiziki Yapı

Özkarıcı'nın, Lala Mustafa Paşa Külliyesi'nin kuzeybatı köşesine bitişik olarak yapılmış ve Osmanlı Mimarisi'nden günümüze gelen tek “susamhane” olarak tanıttığı bir yapı vardır. Vakfiyede ise susamhaneden hiç söz edilmemektedir. Han ve hamamla aynı malzeme ile yapılan bu kısım demek ki, daha sonra susamhane olarak kullanılmıştır.⁸⁸

Özkarıcı, “Gaziantep Lala Mustafa Paşa Külliyesi Vakfiyesi'nin günümüze ulaşmadığını” belirtmektedir. Üzerinde çalıştığımız vakfiye ise Lala Mustafa Paşanın Gaziantep'te yaptırmış olduğu bütün binaları ve akarları da kapsamaktadır.

M. Özkarıcı'nın incelemesinden anlaşıldığına göre Gaziantep'teki külliye'de sadece han ve hamam günümüze kadar gelebilmiştir. Diğerlerinden mevcut olan varsa da Lalaya ait olarak bilinmemektedir. Vakfiyemizi incelediğimizde Lala Mustafa Paşanın Gaziantep'teki külliyesinin sadece handan, hamamdan ibaret olmadığını görmekteyiz. Vakfiyemizde belirtildiğine göre Lala Mustafa Paşa Gaziantep'te : Eblehan mahallesinde Tuffahiye Hamamı denilen bir hamam, Amûd mahallesinde hana bitişik büyük bir hamam, yine Amûd mahallesinde 79 oda, 5 tuvalet, 1 mescid ve 1 kantardan oluşan bir tane han, üzeri kahvehane olan 3 dükkan, yine hana bitişik 17 dükkan, bu dükkanların yukarısında eskici pazarı denilen yerde 2 sıralı toplam 26 dükkan, kuyumcular çarşısı yanında 2 sıralı 17 dükkandan müteşekkil bir küçük bedesten, yine iki sıralı 36 dükkandan müteşekkil bir büyük bedesten, bu büyük ve küçük bedestenlerin yakınında, eskici pazarının güneyinde kemerli, sıvalı, iki sıralı 32 dükkandan müteşekkil üçüncü bir bedesten daha yaptırmıştır. Ayrıca Uzun Çarşı

⁸⁷ VI. Vakıf Haftası, *Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde “Mimar Sinan ve Dönemi” Sempozyumu*, s. 77, Ank. 1988.

⁸⁸ Özkarıcı, a.g.e., 46-48.

ve Tahtalı Cami yanında iki sıralı 15 dükkanlı bir çarşı, Marangozlar Çarşısı'nın batısında bir boyahane, Uzun Çarşıda 4 evi ve avlusu bulunan bir boyahane daha yaptırmıştır. Yine Eblehan mahallesinde 5 ev, ahır ve mağaradan oluşan yeri vakfetmiştir.⁸⁹

Bugün Ilgın'daki külliye 25 dükkandan oluşan Kapalı Çarşı'nın doğusunda, Kapalı Çarşı'ya bitişik karşılıklı sıralanan 10+10=20 dükkan daha vardır. Vakfiyede bu dükkannlardan hiç söz edilmemektedir. Öyle anlaşıyor ki burası daha sonradan yapılmıştır. Üzerinde herhangi bir tarih vs. yoktur.

5- Yönetim ve İstihdam

Lala, vakfiyede kendisi ve oğullarından sonra vakfa mütevellî olarak mevâlîlerini ve oğullarını görevlendirmiştir. Vakıfta mevâlinin mütevellî olarak görevlendirilmesi altı çizilmesi gereken çok önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹⁰

Vakıf şartnamesinde vakıfta çalışan her görevlinin yapacağı işin özelliğine göre gerekli şart ve liyakati taşıması istenmektedir.⁹¹ Yaptıkları işin özelliğine göre de ücret tahsis edilmiştir.

Vakıfta çalışanlar içerisinde mütevellî, katibü'l kebir, nâzır ve imam-hatipten sonra en yüksek ücret hâzin adındaki görevliye ödenmektedir. Bundan amaç, kendisine yetecek kadar yüksek ücret ödeyerek depo ve kilerdeki mallara tamah etmemesini sağlamak, kıtlık zamanlarında bile vakfın mallarını korumaktır.⁹²

Vakıf çalışanlarının şartlara uygun olarak görevlerini yapmaları ve bir aksaklık olmaması için personele gerektiğinde uygulanmak üzere bir disiplin sistemi getirilerek iş ve çalışma barışı sağlanmıştır. Meselâ personelden herhangi

⁸⁹ Vakfiye s. 13b-18a.

⁹⁰ Vakfiye s. 24a-24b.

⁹¹ Vakfiye s.27b-32b.

⁹² Vakfiye s. 34b.

birisi görevinde eksiklik, tembellik veya usulsüzlük yaparsa önce mütevellî, kâtip veya imaret şeyhi tarafından ciddî olarak nasihat edilir. Eğer nasihat fayda vermeyecek olursa daha önceden kararlaştırılmış yazılı bir hat ile korkutulurlar. Yani yazılı olarak uyarılırlar. Bu da tesir etmez ve de aksaklık sürerse üçüncü safhada mütevellî görevini ihmal eden bu personeli azlederek yerine bir başkasını görevlendirir. Eğer personelden birisi isyan veya ihanet ederse ve bu durum şüpheye mahal vermeyecek derecede açık ve sabit olursa derhal azledilir.⁹³

Yine, varidat yetersizliği durumunda, bolluk zamanlarında vakfın görevlerine eklenen fer'î hizmetler durdurulur. Gerektiğinde diğer vakıfların kasalarındaki fazlalıklardan para istenebilmektedir.⁹⁴

Dikkat çeken bir konu da bir çeşit pirim sisteminin getirilmiş olmasıdır. Harcamalar dışında vakfın gelirlerinde meydana gelen her 50.000 dirhemlik artışta kademeli olarak mütevellînin ücretinde günlük 1 dirhem artış olmaktadır. Bu da mütevellînin işi ciddiyetle takip etmesini sağlamaktadır.⁹⁵

Vakıflar aynı zamanda öğretmen, imam-hatip, aşçı, fırıncı, çoban, tamirat ustası, bulaşıkçı vs. her alanda istihdam sağlamaktadır. Meselâ Ilgın Külliyesi'nde çeşitli görevlerde çalışanların sayısı 80 i geçmektedir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi Vakıf Personeli ve Aldıkları Ücretler bölümünde geçmiştir.

Vakfiyemizin bir özelliği de başkaları tarafından inşa edilen hiçbir yapı ve müesseseye tahsisat yapılmamasıdır. Bazı vakıf kurucuları vakfiyelerinde başkalarının yaptırdığı çeşme ve cami gibi yapılara, kütüphane görevlilerine pay ayırmışlardır.⁹⁶

⁹³ Vakfiye s. 39a-39b.

⁹⁴ Vakfiye s.41a-41b.

⁹⁵ Vakfiye s.41b.

⁹⁶ İsmet Kayaoğlu, "Beşirağa Vakfı", *Türk Tarih Kurumu, Belgeler, Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, c 11, 1981-1986, s. 15, Ank. 1986.

Vakfa ait olup zamanla harap olan bazı akarın (değirmen) yine vakıf malıyla bina ve tamir ettirildiğine şahit olmaktayız. Buna dair bir belge vakfiyemizin en sonunda ekli bulunmaktadır.

Vakfiyenin kesin şartları bir bir sıralanıp belirtilmekle beraber, zamanın şartlarına göre bir esneklik ve çıkış yolu da bırakılmıştır. Yani şartname statik değil esnektir. Gelir, harcamalara yettiği ve giderleri karşıladığı müddetçe şartnamenin dışına çıkılamaz. Ama buradan anlaşıldığına göre gelirler giderleri karşılamayacak şartlar ve durumlar hasıl olursa mütevellîye gelir getirici ve artırıcı tedbirleri alabilme ruhsatı tanınmaktadır.⁹⁷

Her yılın başında mütevellî ve kâtip vakfın muhasebesini bütün teferruatıyla ve önemle Ilgın kazasındaki Hâkim e (seneler ve aylar devam ettiği müddetçe) vermek zorundadır. Ilgın Hâkimi hesapları en güzel şekilde ve derinlemesine inceleyecek ve bir ücret almayacaktır. Sevabını Allah'tan bekleyecektir.⁹⁸

Ilgın Külliyesi'ndeki camide sürekli bulunacak asla orayı terk etmeyecek, nöbetleşe olarak devamlı camiye bekleyecek, sanki oraya hapsedilmiş gibi cami içindeki malları korumak için devamlı camide oturacak, namaz vakitlerinde kapıları açıp kapatacak iki tane kayyımın bulunması şart koşulmuştur. Camide sürekli olarak bekçi bulundurulması dikkat çekmektedir.⁹⁹

6- Eğitim-Öğretim ve Kültür

Ilgın'daki külliyyede bulunan mektep sadece fakirlerin çocukları ile fakir ve yetim çocuklara tahsis edilirken o zamanlarda Sivas'a şimdi ise Tokat'a bağlı olan Zile'de yaptırdığı mektebi ise fakir ve zengin çocuklarının eğitime tahsis etmiştir. Böylece vakıflar, eğitim ve öğretim faaliyetlerine de büyük bir katkı

⁹⁷ Vakfiye s. 23a.

⁹⁸ Vakfiye s. 42a.

⁹⁹ Vakfiye s. 30b.

sağlamışlardır.¹⁰⁰ Ayrıca Iğın'daki hanların önünde de bir kütüphane yaptırılmış öğrenci, yolcu ve halka kültür hizmeti sunulmuştur.¹⁰¹

7- Mübârek Gün ve Geceler

İmarette mübarek gün ve gecelerde daha güzel ve daha çok çeşitli yemekler yapılması şart koşulmuştur.¹⁰²

¹⁰⁰ Vakfiye s. 24b-44ab.

¹⁰¹ Vakfiye s.35a.

¹⁰² Vakfiye s.38a-38b.

**I- VAKFEDİLENLERİN BULUNDUĞU YER, CİNS VE MİKTARINI
GÖSTEREN TABLOLAR**

1- Konya’da Bulunanlar

YERİ	CİNSİ	MİKTARI	AÇIKLAMA
Kumitaş Köyü ve Belviran Kazası	Arazi	Tamamı 12 olan hissenin 4,5 hissesi	
Köprüce Köyü (Belviran’a bağlı)	Köy ve arazileri	Tamamı	
Kınık Köyü yakınlarındaki Estekin tarlaları	Tarla	Tamamı	
Kadı Köyü (Gazi Köyü)	Köy ve tarlaları	Tamamı	
Lalalı Köyü batısında arazi	Arazi	Tamamı	Said İli=Kadınhanı Nehri’nden sulama hakkı
Kızılcamahmut Köyü	Köy ve arazileri	Tamamı	
Sudirhemi (Sille) Nahiyesinde Üç Pınar tarlaları	Tarla ve araziler	Tamamı	
Tat Köy	Köy ve arazileri	Tamamı	
Yağlıbayat	Köy ve arazileri	Tamamı	
Konya Kalesi’nin alt kısmı yakınında	1 dükkan ve avlusu, 1 arsa	Tamamı	Arsa ip büküp eğiren esnaflar için ayrılmıştır.
Bahadırlı Köyü’ne yakın Niğde yolu kenarında Tayfur damı= Celalekinliği denilen yer	Arazi ve tarla	Arazinin tamamı, tarlaların yarısı	
Saidili=Kadınhanı’nda Nehri üzerinde kurulu	Zengi 3 değirmen, 8 ev, 1 büyük ev, 1 etrafı çevrili küçük ev ile etrafındaki ekim-dikime elverişli araziler ve otlaklar	Tamamı	

Kökez Köyü	Değirmen	24 hissenin 18,5 i	
Saidili, Şah Ali Bey yurdu	Değirmen, Doğan Höyüğü Mezrası, Emir çiftliği Mezrası	Tamamı	3 tane yedek taşı var
Saidili, Kökez Köyü, Sulu Zengi Nehri üzerine kurulu	Değirmem	Tamamı	1 tane yedek taşı var
İlgın yakınında Bozhöyük denilen yerde	1 değirmen ve doğusunda 2 değirmen daha	Tamamı	
İlgın Saraycık Köyü'nden çıkan Nehir üzerinde kurulu	1 değirmen ve yanında 1 kabristan	Tamamı	
İlgın Taş Köyü'nde Taş Suyu üzerinde kurulu	1 değirmen	Tamamı	

2- Antep'te Bulunanlar

YERİ	CİNSİ	MİKTARI	AÇIKLAMA
Antep Eblehan mahallesi	Tuffahiye hamamı	Tamamı	
Antep Amûd mahallesi	Büyük hamam ve arazisi	Tamamı	
Antep Amûd mahallesi	Han	Tamamı	Hanın 79 odası, 5 tuvalet, 1 mescit, 1 kantarı var
Antep	2 dükkan	Tamamı	Üzeri kahvehane
Antep	17 dükkan	Tamamı	Hana bitişiktirler
Antep	26 dükkan	Tamamı	Eskici Pazarı
Antep	1 küçük bedesten	Tamamı	2 sıralı toplam 16 dükkan

Antep	1büyük bedesten	Tamamı	Toplam 36 dükkan (2 si münferit)
Antep	1bedesten (Kemerli sıvalı)	Tamamı	32 dükkan
Antep	Çarşı	Tamamı	15 dükkan
Antep	1 boyahane	Tamamı	Elbise ve kumaş boyama yeri
Antep	1boyahane (4 evi ve avlusu var)	Tamamı	Elbise ve kumaş boyama yeri
Eblehan mahallesi	5 ev 1 ahır ve mağara	Tamamı	
Çağdeğın Köyü	1 değirmen	Tamamı	
Hamanus Köyü	1 değirmen	Tamamı	
Hamanus Köyü	1 bostan	Tamamı	Lalanın ismiyle maruf
Hamanus Köyü	6 ev, bostanlığı, akan bir su	Tamamı	Evlerin etrafı çevrili

3- Sivrihisar'da Bulunanlar

YERİ	CİNSİ	MİKTARI	AÇIKLAMA
Kaymas Köyü	2 değirmen, bitişigindeki tarla ve yoncalık	Tamamı	
Aşağıokçu Köyü	1 değirmen	Tamamı	
Aşağıokçu Köyü	1 değirmen	Tamamı	2 su kaynağı var

4- Kilis'te Bulunanlar

YERİ	CİNSİ	MİKTARI	AÇIKLAMA
Hureys Köyü	1 değirmen, ahır ve avlusu	Tamamı	2 su kaynağı var
Hureys Köyü	Sulak Arazi	Tamamı	Su hissesi hakkıyla beraber

5- Turgut Kazası'nda Bulunanlar

YERİ	CİNSİ	MİKTARI	AÇIKLAMA
Doğanî Höyüğü Köyü	1 değirmen	Tamamı	2 su kaynağı var. Kaynağın biri olan Taşlıca Nehri'nde 1/5 su hissesi vardır.

6- Kasûn Kazası'nda Bulunanlar

YERİ	CİNSİ	MİKTARI	AÇIKLAMA
Tarsus yakınlarında Eskeleç Köyü, Berdan Nehri üzerinde	1 değirmen	Tamamı	2 su kaynağı var

7- Mihaliçcik Kazası'nda Bulunanlar

YERİ	CİNSİ	MİKTARI	AÇIKLAMA
Yalkılı Köyü	2 değirmen,	Tamamı	
Yalkılı Köyü	1 değnekhane	Tamamı	Çam ağaçlarının kabuğunu soymak için ayrılmıştır

8- Hönez Kazası'nda Bulunanlar

YERİ	CİNSİ	MİKTARI	AÇIKLAMA
Akpınar Suyu üzerinde	1 değirmen,	Tamamı	

9- Yenişehir Kazası'nda Bulunanlar

YERİ	CİNSİ	MİKTARI	AÇIKLAMA
Yenişehir	Çayırılık denilen boş arazi	Tamamı	

10- Kayseri Kazası'nda Bulunanlar

YERİ	CİNSİ	MİKTARI	AÇIKLAMA
Kayseri	2 han ve önlerinde 6 dükkan, tuvaletler, 1 kantar, geniş bir ahır, gölgelikler	Tamamı	
Gömeçhisar Köyü	Biri avlulu 2 değirmen,	Tamamı	Birinin 2 su kaynağı var
Mences Köyü	Köy ve arazisi	Tamamı	Tamamı 12 olan hissenin sahibi olduğu 3 hissesi ve 186 dirhem
Yalkılı Köyü	2 değirmen,	Tamamı	

11- Ilgın Kazası'nda Bulunanlar

YERİ	CİNSİ	MİKTARI	AÇIKLAMA
Ilgın	1 imaret	Tamamı	
Ilgın	1 cami ve avlusu	Tamamı	
Ilgın	2 han	Tamamı	Küçük handa 13, büyük handa 22 ocak var. İki hanın arasında geniş bir girişi var. Saha, avlu, tuvalet ve ağılı mevcuttur.
Ilgın	1 mektep	Tamamı	Giriş, havlu, bahçe, revakları ve helası var. Yetim çocuklara, miskin ve fakirlerin bülûğa ermemiş çocukları için.
Ilgın	1 fırın	Tamamı	
Ilgın	1 mutfak	Tamamı	Mahzen-kileri var.

İlgın	1 ahır	Tamamı	İmarete ait.
İlgın	1 tuvalet	Tamamı	İmarete ait.
İlgın	1 odunluk	Tamamı	Bugün yıkık durumdadır
İlgın	1 tabhane	Tamamı	5 odası var
İlgın	1 ahır	Tamamı	Hanların içinde
İlgın	1 kütüphane	Tamamı	Bugün mevcut değil
İlgın	2 dükkan	Tamamı	Kütüphanenin üzerinde hanların kapısının yakınında, bugün mevcut değil.
İlgın	25 dükkan	Tamamı	Kapalı Çarşı
İlgın	2 dükkan	Tamamı	Kapalı Çarşı'nın yakınında, bugün mevcut değil.
İlgın	4 dükkan	Tamamı	Hanların yakınında, bugün mevcut değil.

12- Tokat Kazası'nda Bulunanlar

YERİ	CİNSİ	MİKTARI	AÇIKLAMA
Kumnat Nahiyesinde Yeliye Köyü	Köy ve arazileri	Tamamı	Tamamı 24 olan hisselerin 12 hissesinin tamamı
Zile	Arazi	Tamamı	Karadeniz tarlaları veya Bahşayeş Kışlası diye meşhurdur.
Zile Kırklar Köyü	1 değirmen	Tamamı	Yeni Yer denilen mevkide
Zile	1 mektep	Tamamı	Zengin ve fakir çocukları için
Zile	1 sebil	Tamamı	Çarşıda

Böylece vakfiyemizde kendisinden faydalanılan ve müessesâtı hayriye denilen eserlerle, bunların düzenli ve sürekli bir şekilde işlemesini temin eden ve asl-ı vakf denilen gelir kaynaklarının toplamı şöyledir:

<u>CİNSİ</u>	<u>ADEDİ</u>	<u>CİNSİ</u>	<u>ADEDİ</u>
Cami	1	Ahır	5
İmaret	1	Değirmen	28
Mektep	2	Arsa	1
Fırın	1	Arazi	8
Mutfak	1	Köy ve Arazileri	7
Han	5	Sulak arazi	1
Dükkan	75	Çayırılık ve otlak	2
Tabhane	1	Mezra	2
Kütüphane	1	Kabristan	1
Odunluk	1	Tuvalet	4
Hamam	2	Kantar	2
Sebil	1	Deynekhane	1
Bedesten	3 (84 dükkandan müteşekkildir)	Ağıl	1
Çarşı	1(15 dükkandan müteşekkil)	Bostan	2
Boyahane	2	Yoncalık	1
Ev	25	Mağara	1

III. BÖLÜM

VAKFİYENİN TERCÜMESİ VE METNİ

A- TERCÜMESİ

Bu, mamur Anadolu vilayetleri asâkir-i mansûre de kadı olan, fakir ve naçiz Mehmet b. Mustafa (Allah onları affetsin ve bağışlasın) nın imzasıyla imzalanmış vakfiyenin asli şerifinden tağyir ve tahrif edilmeksizin naklen yazılan vakıf kitabının sûretidir. [1 a]

Ceberrutu (üstünlüğü) karşısında akıl ve idraklerin durduğu, melekûtunun müşahede sahalarında son derece büyük fikirlerin hayrete düştüğü, ulululuğuna sıradan bir yol ile ulaşılmaktan yüce olan, koruluğunun etrafında ancak birer birer dönülebilen, eksiksiz güç ve kuvvetiyle âleme en iyi nizamı koyan, âlemde hikmet inceliklerini en hikmetli bir şekilde ortaya koyan, kudretinin delillerini kâinat sayfalarında açıklayan, birliğinin sancaklarını a'raz ve a'yan her şeye diken, kullarından dilediğine bu âyet ve delilleri müşâhede etme yollarını bulmaya muvaffak kılan, [1 b]onlara sır perdelerini aralama yollarını gösteren, mülkünün güzellik ve parlaklığı varlık âlemindeki her şeyi sarıp kuşatan, âyetlerinin eşsizliği, sınırları bilinen her şeyi aşacak kadar çok olan Allah'a hamdolsun.

İşlerin hazinesi kudret elinde olan Allah'ın şanı ne yücedir. Mahlûkat ve iş hep Onun; dönüşte O'nadır.

Salat ve selâm mükemmel peygamberlik nişanının evveli, evrensel risâletin mührü, nebi ve rasüllerin sonuncusu, canlıları yolların en doğrusuna götüren, şanı yüce efendi, güzel elçi, abdest âzâları nur deryası olan, ismi Tevrat ve İncil'de yazılı, ümmi peygamber, parlak mucizelerle desteklenmiş, kat'î âyetlerle gönderilmiş olan efendimiz Muhammed'e ve Onun iyi âline, hayırlı ashabına, haşr ve karar gününe kadar en güzel bir şekilde O'na tabi olanların üzerine olsun! [2 a]

Bundan sonra, her selim akıl ve doğru görüşlüye göre açık; gönül sahibi, işiten ve gören herkes için âşikârdır ki; şüphesiz her aklı başında olana yakışan ve gereken, âleme ders ve ibret gözüyle bakması, tüm varlıklardaki gerçek sırların iç yüzünü araştırması, nitelik ve niceliklerini düşünmesi, mülkün geçirdiği evreleri ve melekûtun sırlarını gözetmesi, her şeyi bilen ve yaratan (Allah'ın) harika sanatını mülâhaza etmesi, enfüs ve âfaktaki hikmet pırıltılarını sezmesi, Allah'ın mahlukâtındaki kudretini, Onun her şeyi yerli yerince yaratmasındaki hikmeti düşünmesidir. [2 b]

Aklı olan herkes ölüm gelmeden, göze perde inmeden, sahne kapanmadan bunları yapmalıdır. Çünkü fırsat kaçıp gitmenin, sebepler dağılmanın eşiğindedir. Hayat bineği göç için gemi azıya almış, çadırlar sökülme, yükler taşınmak üzeredir. Kervan yolculuk için hazır beklemekte, yolculuk anı iyice yaklaşmaktadır. Zaten dünya eyleşme yeri değildir. Hiç kimse burada ebedî kalmayacak. Ancak belirlenmiş olan sayılı ecel günlerine kadar bir müddet eyleyecektir. O belirlenmiş gün gelince ise hüküm ve söz kahhar olan Allah'ın olacaktır. Her şey Onun katında belirlenmiştir. Öyleyse elbette başlangıç ve dönüşüm durumlarını bilmek, apaçık hak olan yolları bulmak, Allah'ın sapasağlam kulpuna, ipine (Kur'an'a) sarılmak, ilâhi tevfiğe iyice bir bakmak, eşyanın mahiyet ve hakikatlerini olduğu gibi müşâhede etmek, dünyanın kalıcı ve daimi bir yer olmadığını anlamak için, bütün çaba ve gayretlerimizle çalışmak gerekir. [3 a]

Dünya kuruntular, emel ve hayaller ülkesi, dert ve tasa yurdu, gam ve keder alanıdır. Onun nimetleri sona erecek, konaklayanları göçüp gidecektir. Onun lezzetleri elemle karışık, sağlığı hastalıklarla arkadaş, neşesi şerlerin yâreni, vuslatı ayrılığa rehin edilmiştir. Dünya için koşturutan tıpkı akarsuya yazı yazan gibidir. Ona bel bağlayan uçurum kenarına yurt edinen gibidir. Onu, ne ona istekli olan anlar; ne ondan uzaklaşan elden kaçırır. Dünyanın korku ve zararlarından Firavun ruhlular ve Cebbarlardan başkası emin olmaz. Onu güya ele geçiren Kayserler ve Kisralar bile kurtulamamıştır.

Eğer bu haberden şüphe edersen; git köylü, şehirli herkese sor! Yere sor, “senin nehirlerini kim yardı? Ağaçlarını kim dikti? Meyvelerini kim derdi?” O diliyle cevap veremezse bile, haliyle sana cevap verecektir. [3 b]

Dünyanın dört bir yanına sahip olmuş, tüm insanlar kendisine râm olmuş, yüceliğine boyun eğmiş, heybeti karşısında Cebbarlar bile pes etmiş, büyük devletler kurmuş, kahredici sultanlığın tahtına kurulmuş, küheylanlara binmiş, kuvvetli ordular, korku salan askerlerle beldelere yayılmış, kaleler inşa etmiş, uzun emeller kurmuş ve bu şekilde uzun zamanlar yaşamış nice melikler vardır ki, onlar saltanatlarının hiç son bulmayacağını zannetmişlerdir. Derken zamanın felâketleri onlara dokunuverdi. Emelleriyle onların arasına giriverdi. Hiç yaşanmamış bir hülya gibi geçip gittiler. Sanki günün bir saati kadar bir şey kaldılar.

Bahtiyar kimse ise, dosdoğru yola eren, sıratı müstakîmi bulan, himmet ufkunu dünyanın debdebe ve yaldızlarından çeviren, [4 a] gidişatını onun lezzetlerinden tamamıyla alıkoyan, Allah’ın emrine amade kıldığı güzelim nimetlerin şükrünü yerine getiren, kendisine önce ve sonra (eski-yeni) verilen her şeyin hakkını veren, temel ihtiyaç fazlasını çeşitli iyiliklere sarf eden, zaruri ihtiyaçlarından fazlasını iyiliklere yönelten kimsedir. Çünkü ahirette ona fayda verecek şey, Allah katında onu mukarrebûn (Allah’a yakınlar) dan kılacak olan da budur. Bunun dışındakiler ise boştur. Allah’ın Rasûlü (SAV) şöyle demiştir: “Dünyada senin olacak şey ancak yiyip tükettiklerin, giyip eskittiklerin, tasattuk edip ebedileştirdiklerindir”¹⁰³. Yine Peygamber (SAV) şöyle buyurur: “Ademoğlu ölünce 3 şey dışında ameli kesilir. Faydalanılan ilim, kendisine dua eden salih evlat ve sadaka-i cariyedir”¹⁰⁴. [4 b]

Vakfın; iyiliklerin en güzeli, hayırların en kâmilî olduğunda hiç şüphe yoktur. Zira vakfın ne yardımını kesilir, ne zamanı biter. Onun faydaları sürekli,

¹⁰³ Müslim, Ebû’l Huseyn b. Haccâc en-Nisâbü’rî, *elCamiu’ Sahih*, Zühhd, 3Beyrut 1972.; Tirmizi, Zühhd, 31.

¹⁰⁴ *Riyâzü’s-Salihin*, c. 3, 1412 nolu hadis, DİB Yayını, Ank. 1972.

hayırları devamlıdır. Mahsulü harcama yerlerine sarf edildiğinde onu vakfeden yad edilmekle yaşar. Allah Teâlâ hazretleri, bu veciz dinî sahifenin, latîf vesîkanın sahibi, devletli hazreti şereflendirdi. (Vâkıf) övülmeye layık, kökü sağlam direk, gönderdeki bayrak, deryâ gibi cömert, kılıcı bükülmez yiğit, ordu ve askerler aslanı, kargaşa gününde, şiddetli açlıklarda (kıtlık), başkalarını gözeten yiğit, âlemin düzeninin sebebi, tüm ümmetin selâmetinin medarı, memleketlerin kriz ve dar boğazlarını açan, arzın doğu ve batısında adalet hükümlerini yayan, kılıç ve kalem sahiplerinin müracaat mercii, [5 a] sanat ve ilim ehlinin hizmetçisi, büyük devlet adamı, muazzam vezir, yardıma ermiş padişahın dayanağıdır. Bütün bu sıfatlarla ben, bilenmiş keskin kılıcı ile pek çok yeri, özellikle nice kahramanların fethedemediği Kıbrıs diye bilinen toprakları fetheden, musîbetlerden İslâm'ı koruyan kahramanı: Mustafa b. Abdurrahman (Lala Mustafa) Paşayı kastediyorum. Allah onun izzetini ve ikbalini kolay kılsın. Şeref ve yüceliğini sürekli bir izzetle, zelil olmayacak bir devletle payidar eylesin! Ona bu yola tutunmayı kolaylaştırsın! Bu zarîf mutluluğu kazandırıp onu bahtiyar bir şekilde yaşatsın!

O (vâkıf), halis niyet ve azimle kerem sahibi Rabbi'nin rızasını talep ederek "kişiye malın ve evlâdın fayda vermediği, ancak selîm bir kalbin fayda verdiği o günde" Allah'ın kahrından ve elemli azabından korkarak ve sakınarak pek çok vakıflar kurmuştur. [5 b]

Konya Kazası'nda

(Mustafa Paşanın Vakıfları Şunlardır:) Kumitaş Köyü ve Konya'ya bağlı Belviran diye bilinen kazanın arazilerinin, aslı 12 sehim olan sehimlerinden, bilinen ve miktarı 4,5 olan hissenin tamamı. Bu iki köyün işlenen ve boş arazileri, vadilerin sert ve sarp yerleri, önemsiz ve işe yaramayan yerleri, mamur edilmiş harabeleri, yolları ve şer'î hakları vardır. Mezkûr iki köyün sınırları 4 yönden şu sınırlara ulaşır; Kibleiden Taş Çayı diye bilinen suyun yatağına, doğudan Kınık Köyü'nün arazilerine, kuzeyden Köprüce Köyü'nün arazilerine, [6 a] batıdan Köprüviran Köyü'nün ekilen arazilerine kadar. Köprüce diye bilinen köy ve

arazilerinin tamamı. Bu köy adı geçen Belviran Kazası'na bağlıdır ve daha önce adı geçen 2 köyün şamil olduğu (bütün vakfedilenleri) kapsar. Köyün hudutları tam olarak kıbleden Kumitaş Köyü arazileri, doğudan Sırçalı Köyü'nün arazileri, kuzeyden Sakarlar Köyü'nün arazileri, batıdan Danyal diye bilinen mezra ile çevrilidir.

Konya vilâyetine bağlı Kınık Köyü yakınlarındaki Estekin Tarlaları diye bilinen arazilerin ve tarlaların tamamı ki; tarlaların içindeki her şey buna dahildir. Tarlaların sınırları tam olarak kible yönünde Çarşamba diye bilinen nehrin üzerinde köprü olan kısmına, mezkûr köprüden, [6 b] mezkûr Konya diye bilinen kasabaya giden yola kadar, Koca Sûfi yeri diye bilinen arazi ile biter. Doğu, kuzey ve batıdan adı geçen Koca Sûfi yerinin sonunda bulunan beyaz taş, oradan da mezkûr köprünün hizasındaki son beyaz taş kadar olan yerde dahil. (Bu sınır batı tarafından Pîr Hasan Ağa'nın arazisi diye bilinen yerden Çarşamba Nehri'ne kadar, Çarşamba Nehri'nden Köprüce Köyü'ne giden yola kadardır. Oradan da Alibey Höyüğü diye bilinen tepeye giden yola, oradan da Pîr Gazi yeri diye bilinen arazinin sınırından Çarşamba Nehri'ne kadardır. Adı geçen Konya'ya bağlı olan ve Kadı Köyü diye bilinen köy ve arazilerinin tamamı. [7 a]

(Bu köy de) diğer köylerin müstemilatının benzerini kapsamaktadır. Onun sınırları Türkçe yazılı vesikasında geçtiği şekliyledir. Tasvirde eksiklik ve fazlalık yapmaktan korunmak için ondaki ifadeleri değiştirmeden ve tercüme etmeden nakledildi. Bu vesikanın tam metni şöyledir.¹⁰⁵ “İş bu Kadı Köyü'nün hududu kıbleten tarîki âmm ve Akça Kuyu yolu ve ondan Güvercinlikten Sârlığa giden yola ve ondan Kılavuzoğlu Emre yeri anından ve Gânî Beyin yeri başındaki Aktaş ve yine Sârlığa giden yoldan yine tarîk-i âmma ulaşır. Ve şarken Ali Bey'in yeri ve Kökezoğlu Eşref ve Tekke yerleri anından ve Hacı Tınmaz ve Musa Yerleri başından Sırçalı Kuyusu'na erişir. [7 b]

¹⁰⁵ Bu köyün sınırları vakfiyede Türkçe olarak yazılmıştır.

Ve ondan Ali Bey'in yeri başından Aktaş'a ve ondan şimale karşı Eretmiş Höyüğü'ne erişir. Ve şimalen K r H d verdi Yeri başından ve Tilki T m    ve Kilelik'ten Tombay T m   'ne erişir. Ve garben Hızır yeri anından Bekir Yerleri'nin garbi tarafından Aktaş ve  arşamba yoluna erişir. Ve Hızıro lu Osman Yeri anından ve Sun k-ı  hir'den yine k bleden tarîk-i  amm'a ulaşır." Konya'ya bağlı Lalalı Köyü'nün yakınında bulunan bütün arazi parçaları ve malum bir hakla Sa dili Nehri'nden sulama hakkı. K bleden sınırı da , doğudan Lalalı Köyü'nün arazileri, kuzeyden da  ki, tamamı su kaynağıdır. Batıdan işaret edilen v k f hazretlerinin su de irmenidir. [8 a]

Adı geçen köylerin m  stemilatına sahip Konya Kazası'ndaki Kızılca Mahmut olarak bilinen köyün tamamı ve arazileri. Buranın muayyen sınırları naklini yapmakla meşgul olduğumuz Türkçe yazılı vesikada kayıtlıdır. O da şudur: "   bu Kızılca Mahmut adlı köyün hududu G kba  yakınında bulunan umum  yol, Gedikalan ve Aktaş ve G kt m   'd r. Ve  arken Tuz Yolu, B l kko a'dan, Hayrettinli'den gelen önce Yol'a, ve ondan Karab lio lu Hasan ve Menke o lu Eşref yerleri başına yeti ir. Ve batıdan Fak h Osmano lu Habib'in yerinin ortasından Kervan H y   'nden K rk Yol'a erişir. [8 b]

Ve Kara Hızır yeri başında yatan Aktaş'tan, Hacı Emrullah ve Sadık b. Sevinç yerleri ba ından yine G kba  yakınındaki umum  yola ulaşır. Büyükşehir Konya'ya bağlı Sudirhemi Nahiyesi'nde bulunan    Pınar Tarlaları olarak bilinen bütün tarla ve araziler ki; hududu k bleten Yenice Köyü'ne,  arken E ek i Yolu'na,  imalen Kargı ukur'a garben de E rat z 'ne ulaşır.

Daha önce zikredilen köylerin m  stemilatının benzerini muhtev , Büyükşehir Konya'ya bağlı Tatköy olarak bilinen köy ve bütün arazileri ki; hududu k bleden Suluta  Köyü arazisine, doğudan Konya içine yaptırılan Sultaniye Camisi'nin vakfına, kuzeyden Yassıviran arazilerine, [9 a] ve batıdan G nc  Musa Köyü arazileri ile çevrilidir.

Daha önce zikredilen köylerin müştemilatının benzerini muhtevî, Büyükşehir Konya'ya bağlı Yağlıbayat olarak bilinen köy ve bütün arazileri ki; sınırları dört taraftan Türkçe yazılmış şer'î bir vesikadan ibârelerini nakletmekle meşgul olduğumuz vesikada kayıtlanmıştır. O da şudur: “Kıbleten Höyükütepe nâm mevziden İki Yılanlı sınırına gelip, Karakuzluk'a yetişir. Şarken Kurukafa Ağılı'ndan Aktaş'a, şimalen Çomaklıdede'ye, garben Karakaklı nâm mevziden mezkûr Höyükü Tepesi'ne ulaşır.”¹⁰⁶ [9 b]

Konya'da Kale'nin alt kısımlarına yakın, giriş ve avlusu olan menfaatleri iç ve dış müştemilatı ve şer'î hakları ile beraber 1 dükkan ve ip eğirip büken esnaflar için ayrılmış bir yer (arsa), dört taraftan sınırları; güneyden Hacılar Mescidi diye bilinen mescidin vakfı ve Bakkal Mustafa'nın mülkü ki; tamamı Gedik Abdi'nin mülküdür. Doğudan Mirasyedi Mustafa Bey diye bilinen adamın mülkü ki; tamamı Süleyman Çavuş'un mülküdür. Kuzeyden Börekçi Ahmet diye tanınan adamın dükkanı ve Kale'nin altındaki çarşılarından biri. Batıdan Helvacı Süleyman'ın dükkanı ve Anasultan Vakfı ki; tamamı Kârhaneye (işyerlerine) giden özel yolda biter. [10 a]

Konya'ya bağlı Bahadır Köyü'ne yakın olan Tayfurdanı ve Celâlekinliği diye bilinen arazilerin ve miktarı tarlaların yarısı olan hisselerin tamamı ve bitişiğindeki otlak ile beraber (ki onlar da diğer otlak ve tarlaların müştemilatının benzerini muhtevidir). Sınırları güneyden Niğde Beldesi'ne giden umûmî yol, doğudan Gündoğdu Tömüğü diye bilinen tepe, kuzeyden Eröldüren Yolu diye bilinen yol. Batıdan Mezitler Köyü halkı için değerli olan eski kışlak yeri (Dokuzboğazlayan Karahöyük diye bilinen tepeye benzer) ve Sırniçay olarak bilinen suyun mecrasından, kıbledeki umûmî yola kadardır. [10 b]

Büyükşehir Konya'ya bağlı Saidili Nahiyesi'nde bulunan Zengi Nehri diye bilinen nehir üzerinde kurulu 3 değirmenin tamamı. Değirmenlerin yanındaki alçak 3 ev ve değirmenlerin diğer yanındaki 3 ev, içinde 2 normal ev,

¹⁰⁶ Türkçe olarak yazılmıştır.

kervansaray denen 1 büyük ev ile önünde gölgelik olan bir küçük ev bulunan etrafı çevrili yerin tamamı. Ve buraya bitişik ekim ve dikime el verişli arazilerin tamamı ile yörede çok meşhur olduğu için tavsîf ve sınırlamaya ihtiyacı olmayan etrafı çevrili yere bitişik bütün otlaklar.

Konya'ya bağlı Kökez Köyü yakınlarındaki 2 su kaynağı bulunan değirmenlerdeki 24 hissedan, bilinen 18,5 hissesinin tamamı. Bunun sınırları da güneyde Oğuzoğlu Sefer Şah tarlalarına, [11 a] doğuda umûmî yola, kuzey ve batıda nehre kadardır. Onlara ait sınırlar, haklar, ona bağlı olanlar ve mülhak olanlar; mutfak, kiler, rûsûm, iç ve dış müştemilatın cümlesi ve onlara dahil ve hariç olan bütün haklarla beraber dahildir.

Konya Kazası'na bağlı Saidili Nahiyesi'nde Şah Ali Bey'in Yurdu yerindeki bütün değirmenler: Zülkadirli Değirmeni diye bilinen Doğanhöyüğü Mezrası ve değirmenin kuzeyinde Emir Çiftliği diye bilinen mezra ki; "orada 2 si hububat öğütmek için üst üste konularak hazırlanmış, 3 ü de muattal olan 5 taş bulunur." Bu 2 mezranın şöhretleri tahdit ve tavsîfine ihtiyaç bırakmıyor. Konya'ya bağlı Saidili Nahiyesi'nin Kökez Köyü yakınlarındaki 2 su kaynağı bulunan, yöresinde Karaali Çavuş Değirmeni diye bilinen Suluzengi isimli yerden çıkan nehrin üzerinde kurulmuş değirmenlerin tamamı ki; (bilinen hisselerle beraber gelir temini için hazırlanmış olan bir taşı vardır) [11 b]

Onlardan her biri soyunma odası, aralık, beyt-i hararet, kurna, ikmîminden ocağın üzerine konulmuş bakır kazanları vardır. Su onlara şer'in gerektirdiği hakla değirmene ulaşan sudan gelir. Hudutları güneyden Mülk-ü Ahmet ve Mülk-ü İskender, doğudan Yusuf oğlu Ali Bâli'nin mülkü, kuzeyden akan bir nehir ile ve batıdan Türkçe'de külhan olarak tabir edilen hamam ocağının önündeki boş arazi ile beraber İmranoğlu Emre'nin mülküdür. Uzunluğu ustaların zirâ'ı ile 28 zirâ', genişliği 20 zirâ' dır.

Mezkûr Ilgın'da bulunan birbirine bitişik 25 dükkanın tamamı, sınırları kıbleden vâkıf Mustafa Paşanın cami'i şerif haremi ki; (mezkûr vâkıf tarafından

imaret için yapılmış bir odun deposuna ulaşır). Doğudan hafta pazarı olarak bilinen çarşı, kuzeyden vakıf sahibinin boş arazileri ve dükkanları, batıdan mezkûr vakıf sahibinin evkafı cümlesinden olan dükkanlarla sınırlıdır.

Mezkûr dükkanların yakınında bulunan birbirine bitişik 2 dükkanın tamamı, sınırları kıbleden odun deposu, doğudan mezkûr dükkanlar, kuzey ve batıdan umûmî yoldur. Adı geçen vakıf sahibinin evkafı cümlesinden olan 2 hanın haremine yakın birbirine bitişik 4 dükkanın tamamı. Sınırları kıbleden İsmail'in kabri, doğudan umûmî yol, kuzeyden harem kapısı, [12 b] ve batıdan mezkûr 2 hanın haremidir. 2 si mamur edilmiş 4 kaynağı bulunan, Ilgın Kasabası yakınlarındaki Bözhöyük diye bilinen yerde bulunan mezkûr kasabaya doğru akan nehir üzerinde kurulu, hububat öğütmek için kurulmuş, üst üste konulmuş taşları olan değirmenin tamamı, gelirleri ve tüm şer'î hakları. Sınırları Cevrebeyoğlu Nebi Bey'in değirmeni, Bozhöyük diye bilinen tepe, nehir ve mezkûr Nebi Bey'in üzüm bağı, bütün şer'î hukuku ve mer'î hakları ile beraber.

Ilgın Kasabası'nda Kılavuzhöyüğü diye bilinen yerde bulunan, Saraycık diye maruf köyden çıkan nehir üzerinde kurulu hububat öğütmek için taşları bulunan [13 a] değirmenin tamamı, gelirleri, tüm şer'î hakları. Bu değirmenin sınırları güneyden mezkûr höyük, doğudan Seyit Muhammed'in bağı, batıdan Hasun Yeri diye bilinen boş yer, kuzeyden mezkûr höyüğe ulaşan nehirdir. "Bu vakfa" 2 tarla büyüklüğündeki ahali ve komşularca sınırları bilinen mezkûr değirmenin yanındaki yeni kabristan, etrafını çevreleyen şer'î sınırları, gaib ve hazır mer'î haklarıyla beraber (dahildir).

Ilgın Kasabası yakınlarındaki Bozhöyük diye bilinen yerde bulunan 2 değirmenin tamamı. Sınırları güneyden Bozhöyük, doğudan Seyit Muhammed Bağları, kuzeyden Kasaba'ya doğru akan nehir, batıdan adı geçen vakıf sahibine (Allah onun kadrini yüceltsin!) ait değirmendir. [13 b]

Ilgın Kazası'na bağlı Taş Köyü'ndeki Taşsuyu diye bilinen nehir üzerinde kurulu üst üste 2 taşı bulunan değirmenin tamamı, gelirleri ve şer'î hakları.

Değirmenin sınırları güneyden Dibek Köyü, doğudan Muhammed Bey'in değirmeni, kuzeyden umûmî yol, batıdan aynı yoldur.

Antep Kazası'ndaki Vakıfların Beyanı

1- Antep'in Eblehan mahallesinde bulunan Tuffahiye Hamamı diye bilinen hamamın tamamı. Ocak ve depolarının yeri ile beraber hamamın arazisinin uzunluğu ustanın zirâ'ı ile 62 zirâ', genişliği aynı zirâ' ile 22 zirâ'dır. İçinde fiskiye ile vüstânî (sofa) olan bir soyunma yeri, bir sıcaklık odası, [14 a] kurnası ikmîminden ocağın üzerine konulmuş bakır kazanları vardır. Su onlara şer'in gerektirdiği hak ile hamama ulaşan sudan gelir. Gelirler, şer'î haklar ve yollar da dahildir. Sınırları dört taraftan; güneyde akan nehir, doğuda umûmî yol, kuzey ve batıda Şeyh Tahiroğlu Mevlana Abdülfettah Efendi'nin mülkü ile çevrilidir.

2- Antep'in Amûd mahallesindeki Kale'nin alt kısımlarına yakın olan büyük hamamın tamamı. Deposu ile beraber arazisinin uzunluğu ustanın zirâ'ı ile 101 zirâ', külhan denilen ocağı ile beraber genişliği yine aynı ölçü ile 59 zirâ'dır. Bu hamam, içinde fiskiye bulunan bir soyunma odasına, sofaya, helaya, sıcaklık odalarına, kurnaya, [14 b] şer'an kendisine ait olan suyu ısıtmak için özel bakır kazanları ikmimi (deposu) ile birlikte bir ocağa, yollara, menfaatlere, şer'î haklara, ön tarafta hamamın çöplüğü için hazırlanmış, uzunluğu ustanın zirâ'ı ile 35 zirâ', genişliği aynı zirâ' ile 24 zirâ' olan boş bir araziye sahiptir. Bütün bunların sınırları güneyden Yusufoglu Hüseyin'in mülkü ki (tamamı Sarı Abdi'nin mülküdür), doğudan vakıf sahibinin hanı, kuzey ve batıdan yoldur.

3- Antep'in Amûd mahallesinde bulunan hanın tamamı. Ustanın zirâ'ı ile arazisinin uzunluğu 93 zirâ', ahır ile beraber genişliği aynı zirâ' ile 49 zirâ'dır. Hanın aşağı ve yukarı odaları, [15 a] büyük hamamın sularının aktığı büyük bir kanalı vardır. Aşağı odalar; 34 oda ve 3 tuvalet, yukarıdakiler mescit, 45 oda ve 2 tuvalettir. Odaların altında kantar (Kabbân: Ağır eşyayı tartmaya yarayan büyük

terazi, baskül, kapan.) bulunur. Sınırları güneyde yol ki (tamamı Muhammed'in mülküdür), doğuda yol, kuzey ve batıda yine yoldur.

4- Antep şehrinde üzerinde kahvehane bulunan ve her birinin girişi, avlusu, kapıları, yolları ve şer'i hakları bulunan 3 dükkanın tamamı. Sınırları güneyden yol, doğudan Hacı Hızıroğlu Kara Mustafa'nın mülkü, kuzey ve batıdan yoldur.

5- Antep'te bulunan yan yana bitişik dükkanların tamamı. Sayıları 17 dükkan olup mezkûr hana bitişiktirler. Yukarısında Antep'te Eskici Pazarı diye bilinen bir yer vardır. [15 b]

Bu Pazar iki sıradır. Güneyden 14, kuzeyden 12 olmak üzere tamamı 26 dükkandır. Dükkanların her biri giriş, avlu, kapılar, menfaatler, yollar ve şer'i haklara sahiptir. Sınırları güneyden bedesten diye bilinen çarşı, doğudan yol, kuzeyden adı geçen vakıf sahibinin mülkü, batıdan yoldur.

6- Mezkûr beldedeki anahtar ve kapılarla mazbut ve mahfuz iki bedestenin tamamı. Onlardan biri küçük diğeri büyüktür. Küçük olan doğu ve batı olmak üzere iki sıradır. Doğudakiler birbirine bitişik kubbeli 7 dükkandır. Batıdakiler ise birbirlerine bitişik kemerli 8 dükkandır. [16 a]

Birde mezkûr bedestenin batısındaki yolun önünde bulunan münferit bir dükkan daha vardır ki şer'an malumdur. (Böylece batıdakiler) dokuz dükkandır. Bunlardan her biri giriş, avlu, kapılar, yollar, menfaatler ve şer'i haklara sahiptir. Bunların tamamının sınırları; güneyden Kuyumcular Çarşısı, doğudan büyük bedesten, kuzey ve batıdan merhum Hüsrev Paşanın vakıflarından Pamukçular Çarşısı'dır.

Büyük olan da aynı şekilde güney ve kuzey olarak iki sıradır. Güneydekiler birbirine bitişik, kemerli 16 dükkandır. Kuzeydekiler komşular ve ahâli tarafından bilinen, mezkûr bedestenden kuzeye yönelen yoldan doğu ve

batıda bulunan iki münferit dükkan ile beraber birbirine bitişik, kemerli 18 dükkandır. [16 b]

Tamamı 24 dükkandır. Her bir dükkan giriş, avlu, kapılar, menfaatler, yollar ve şer'i hakları şamildir. Tamamının sınırları; güneyden Kuyumcular Çarşısı ki, tamamı Ayakkabıcılar Çarşısı'dır, doğudan yol, kuzeyden mezkûr küçük bedesten, batıdan şer'an ahâli ve komşular tarafından bilinen, kapıların dahili ve haricindeki bütün dükkanlarla beraber Bedesten Çarşısı'dır.

7- Mezkûr beldedeki bedestenin yakınlarında bulunan kemerli, sıvalı, diğer bedestenin tamamı, bu da aynı şeklide güneyde ve kuzeyde olmak üzere iki sıradır. Güneydeki birbirine bitişik, kemerli 16 dükkandır. Kuzeydekine gelince onlar da birbirine bitişik, kemerli 16 dükkandır. [17 a]

Her bir dükkan giriş, avlu, kapılar, menfaatler ve şer'i haklara sahiptir. Dükkana batı ve doğuda (açılıp) kapanır iki kapıdan (girilir). Doğudakinin iki tarafında dükkana benzer iki kafes vardır. Bütün dükkanların sınırları güneyde bedesten, doğuda yol, kuzeyde Eskici Pazarı, batıda küçük bedestendir. Bütün sınırları ve haklar, tevabi (bedestene bağlı yerler), lavahik (ekler), vakfa dahildir.

8- Mezkûr diğer bedestenin yakınlarındaki çarşının tamamı. Bu da doğu ve batı olmak üzere iki sıradır. Doğudakiler kemerli 10 dükkan, batıdakiler aynı özellikte 5 dükkandır. Bütün dükkanların sınırları, güneyden Uzun Çarşı ve yol, doğudan Tahtalı Cami, kuzeyden Uzun Çarşı ve yol, batıdan yukarda zikredilen iki bedestendir.

9- Mezkûr Antep beldesinde bulunan elbise boyamak için hazırlanmış dükkanın tamamı. (Dükkan) giriş, avlu, kapılar, menfaatler, yollar ve şer'i haklara sahiptir. Sınırları güneyde Kadı Kemalettin Camiinin vakfı, doğuda marangozlar çarşısı, kuzeyde Eymür Ağa'nın mülkü, batıda yoldur.

10- Mezkûr beldedeki Uzun Çarşı'da bulunan elbise boyamak için hazırlanmış, dört ev, avlu, kapılar, menfaatler, yollar ve şer'i haklara sahip

dükkanın tamamı. Güneyde sınırı Kadı Kemalettin Cami'nin vakfı, doğuda yol, kuzeyde mezkûr caminin vakfı ve batıda yoldur. [18 a]

11- Mezkûr Antep şehrinin Eblehan mahallesinde, yöredeki şöhreti tavsif ve tahdide ihtiyaç bırakmayan 5 ev, ahır, mağara, menafi (menfaatler) iç ve dış müstemilat yollar ve şer'î hakları bulunan yerin tamamı.

12- Antep Kazası'na bağlı Çağdeğın Köyü arazisinde bulunan, giriş, avlu, kapılar, menafi, iç ve dış müstemilât, yollar ve şer'î haklara sahip değirmenin tamamı. Sınırları güneyde Kadioğlu'nun bostanı, doğuda Sacur Nehri, kuzeyde Hacı Kara Bostanı, batıda dağdır.

Bütün bunların hakları yolları, su kanalları, dahili ve harici hakları vakfa dahildir.

13- Antep Kazası'na bağlı Hamanus Köyü arazisinde bulunan [18 b] hububat öğütmek için hazırlanmış, üst üste iki taşı, giriş, avlu, kapılar, menfaatler, şer'î haklar ve mer'î yolları bulunan değirmenin tamamı. (Değirmen) adı geçen vakıf sahibine nispet edildiğinden yöredeki şöhreti tahdit ve tavsife ihtiyaç bırakmaz.

14- Mezkûr Hamanus Köy'ündeki mezkûr değirmenin yakınlarında bulunan, meyveli ve meyvesiz çeşitli ağaçları olan bostanın tamamı. (Bu bostanın) şerefli vakıf sahibinin isminden doğan şöhreti sebebiyle tavsif ve tahdide ihtiyacı yoktur.

15- Önceleri Rodos Müftüsü Muhammed Çelebi Efendi'nin mülkü diye bilinen, bugün ise mezkûr vâkıfın ismi ile maruf ve yukarda zikredilen Antep'te bulunan evin tamamı. (Bunlar) duvarla çevrili 6 ev, bostanlık olarak bilinen arazi parçası, akan bir su ve [19 a] etrafı çevrili tuvaletli (evin tamamı). Sınırları; minare, vakfedilmiş boş bir arazi, umumi yol ve âşık evidir. Bütün sınırları, tüm hakları, tevabi ve levahık'ı ile (dahildir).

Sivrihisar Kazasındaki Vakıflar

1- Sivrihisar'a bağı Kaymas Köyü'nde bulunan ve Kaymas Nehri üzerinde kurulu kuşçu değirmenleri olarak bilinen, hububat öğütmek için hazırlanmış üst üste taşları bulunan iki değirmenin tamamı. Bu değirmenlerin bitişiğindeki ziraata elverişli arazi parçası ile halen birsim (yonca) ekili arazisinin tamamı. Sınırları güneyden umûmî yol, doğudan da öyle, kuzeyden Doğancıyeri olarak bilinen yer, batıdan kendisine dahil ve hariç bütün hudut ve âmme hakları ile beraber kabristandır. [19 b]

2- Sivrihisar'a bağı Aşağıokçu Köyü'ndeki üst üste iki taş menfaat ve şer'î haklara sahip değirmenin tamamı. (Değirmenin) bölgedeki şöhreti sınırlarını açıklamayı gerektirmemektedir.

3- Mezkûr Sivrihisar'a bağı Aşağıokçu Köyü'ndeki iki kaynağı olan ve hububat öğütmek için hazırlanmış üst üste taşları bulunan değirmenin tamamı. Sınırları; biri Gâroğlu elinde, diğeri Ömer Fakih'in elinde bulunan boş birer arazi, mezkûr köyün merası ve Emezdek suyu olarak bilinen nehirdir. Bütün sınırları, hukuku, tevabi ve levahık ile beraber.

Kilis Kazası

1- Kilis Kazası'na bağı Hureys Köyü'nde bulunan iki kaynağı olan ve hububat öğütmek için hazırlanmış üst üste taşları, ahır, avlu, kapılar, menfaatler ve şer'î hakları olan değirmenin tamamı. Yöredeki şöhreti tavsif ve tahdide ihtiyaç bırakmamaktadır.

2- Kilis Kazası'na bağı Hureys Köyü'nde bulunan sınırları ve hakları komşular ve ahali tarafından şer'î bir ilim ve dikkatli bir iz'ân ile bilinen, şöhreti tahdide ihtiyaç bırakmayan, bütün hak ve hudutları ile şer'an bilinen su hissesi ile beraber, sulak arazinin tamamı.

Turgut Kazası

Turgut Kazası'na bağılı Doğani Höyüğü diye bilinen köyün yakınlarında bulunan iki kaynaklı değirmenin tamamı [20 b] nın miktarı 5 ukye olan hisselerinin tamamı. (Değirmenin) üst üste taşları, menfaatleri ve şer'î hakları vardır ve akan nehir üzerine kurulmuştur. Yöredeki şöhreti tahdidi gerektirmez. Ahali tarafındam Taşlıca Geçidi diye bilinen nehirden beşte bir şer'î hissesi ve şer'î hakkı ile beraber.

Kasûn Kazası

Kasûn Kazası'nda bulunan Eskelec diye bilinen köydeki bir çatı altında bulunan, Tarsus beldesi yakınlarındaki, birisi Eski Eskelec, diğeri Murat Bey'in değirmeni olarak bilinen, Berdan Nehri üzerine kurlu, üst üste taşlara menfaatler ve şer'î haklara sahip iki kaynaklı değirmenin tamamı. Sınırları ahali tarafından şer'î bir ilimle bilinen dört taraftaki hudutlarıdır. Yöredeki şöhreti tahdidine ihtiyaç bırakmamaktadır. [21 a]

Mihaliççık Kazası

Mihaliççık Kazası'na bağılı Yalkılı olarak bilinen köydeki iki değirmenin tamamı ve Deynekhane olarak bilinen çam ağaçlarının kabuğunu soymak için hazırlamış yerin tamamı. Onlara dahil ve hariç olan her şeyle birlikte, yöredeki şöhretleri tavsif ve tahdide ihtiyaç bırakmaz.

Hönez Kazası

Hönez Kazası'nda bulunan, mezkûr vakıf sahibine ait, Bogezkese olarak bilinen değirmenlerin yakınındaki Akpınar suyu ile dönen, hububat öğütmek için hazırlanmış üst üste iki taşlı, menfaatler ve şer'î haklara sahip değirmenin tamamı. Sınırları güneyde umûmî yol, doğuda Kadı Hasan değirmeni, [21 b] kuzeyden yine aynı değirmen, batıdan sazlık olarak tabir edilen kamışlıktır. İç ve dış müştemilat, hudutlar ve hakların tamamı ile beraber.

Yenişehir Kazası

Yenişehir arazisinde bulunan, çayırılık tabir edilen boş arazi parçasının tamamı. Sınırları güneyde Bostan Bey'in oğlu Ahmet Çelebi'nin mülkü, doğuda Kasım'ın mülkü kuzeyde Mustafa'nın mülkü, batıda Hüsrev Bey'in mülküdür. Bütün hududu, hakları, yolları, iç ve dış müştemilatı ile beraber dahildir.

Kayseri Kazası

1- Kayseri şehri içindeki mezkûr vakıf sahibinin (Allah onun kadrini yüceltsin!) yaptırdığı gölgelikler, geniş bir ahır, kantar, tuvaletler, onların önünde 6 dükkanı olan karşılıklı iki hanın tamamı. Sınırları güneyde Hacı Kasım'ın inşası olan vakıf hanı, doğuda at pazarı, kuzeyde Mustafa Çavuş inşası olan dükkanlar, [22 a] batıda şehrin surlarıdır. Bu iki hana ait hudut, hukuk, yollar, merafik (kiler, mutfak), rusûm ve ona dahil ve hariç olan bütün hakları ile beraber (dahildir).

2- Kayseri Kazası'na bağlı Gömeçhisar Köyü arazisinde bulunan, Sarmısaklı diye bilinen köyden çıkan nehir üzerine kurulu, hububat öğütmek için hazırlanmış üst üste taşlara, şer'î haklara, mer'î menfaatleri muhtevî iki kaynaklı değirmenin tamamı. Yöredeki şöhreti tahdidini gerektirmez. Bütün hududu, âmme hakları, tevabi, levâhık ve yollarla beraber (dahildir).

3- Mezkûr Gömeçhisar Köyü arazisinde bulunan ve mezkûr Sarmısaklı diye bilinen köydeki akarsu üzerinde kurulu, giriş, avlu, kapılar, hububat öğütmek için hazırlanmış üst üste iki taşlı, değirmenin tamamı. Dört taraftan sınırları ahali ve komşular tarafından bilinmekte olup, yöredeki şöhreti tavsif ve açıklama gerektirmiyor.

4- Kayseri Kazası'na bağlı Mences Köy ve arazisinin, aslı 12 olan hissesinden, sahibi olduğu bilinen ve miktarı 3 hisse ile 186 dirhem olan hissesinin tamamı, işlenen ve işlenmeyen araziler, ova, vadi, uzak ve yakın yerler çiftçilerden alınan vergiyle, imar edilmiş harabeleri kapsar. Yöredeki şöhreti tahdit ve tavsifi gerektirmez. [22 b]

Sonra (Allah'ın karşılıksız iyilikleri ile etrafı kuşatılmış olan vâkîf hazretleri zikrettiğimiz köyler, dükkanlar, meşru hakları, belirlenmiş sınırları, tevâbi' ve levahık ile beraber değirmenler, yollar, caddeler, tepeler, vadiler, dağlar, alçak tepeler, vadiler, nehirler, pınarlar, kuyular, araziler, sahralar, kamışlıklar, bahçeler, otlaklar, bağlar, arazideki su hisseleri ile beraber tarlalar, tavanlar, dallar, kapılar, duvarlar, kar depoları, su kaynakları, belirtilen ve belirtilmeyen, yazılan ve yazılmayan bütün hakları ile beraber onların benzer ve denklerini, mescitler, umûmî yollar, kabristanlar, diğer emlak, vakıflar [23 a] ve vakıf olabilecek her türlü şey gibi istisna olduğu apaçık ve dosdoğru şeriatta bilinen şeyler dışında, halis bir niyetle sahih ver şer'î olarak vakfedip, kalp temizliği ile mer'î, sarîh bir şekilde Allah yolunda hizmete verince, lütûf ve nimet sahibi Allah'ın verdiği vakıfların tamamı için israf ve cimriliği önleyen bir kanun ve çok az ve önemesiz şeyleri bile terk etmeyen bir üslûp koymak istedi. Böylece gelir harcamalara yettiği ve mevcut gideri karşıladığı müddetçe bu kanununu tebdil ve tahvile (değiştirmeye) kimse yol bulamasın. Bu üslûbu tahrif ve tahvil etmeye hiç kimsenin gücü yetmesin. Bu sebeple vâkîf Hazretleri (Allah Onun devlet çadırını devamlılık ve izzet direkleri üzerinde yüceltsin ve celâlinin duvarlarını ebedilik kazığı ile bağlasın) yazılı olan vakıfların tevliyesinin (yönetim, idare) tam iktidar için ehliyetli olan kendisine ait olmasını şart koştu. [23 b]

Böylece vakıf ve gelirlerinde istediği ve dilediği şekilde, niza' olmadan, uzak veya yakın hiç kimseye müsamaha etmeden tasarruf edebilsin. Vakfın maslahatını tanzim, gelirlerin keyfiyetini, vazifelerin kemiyetini tayin, çalışanları atama ve azletme, cumhur tarafından bilinen diğer işleri düzenlemede başka hiç kimseye yetki vermedi. Şartların tağyir ve tebdilini kendi üstüne aldı. Kaidelerin bozulması ve kendi görüşünün; tedbirin ve maslahatın gerektirdiği en güzel, en faydalı, en hoş ve en mükemmele değiştirilmesini hayatı boyunca kendi üstlendi. (Davete icabet edip ecel kadehini tadıncaya kadar, Allah onun ecelini uzatsın, onu arzu ettiği en son şeye kadar ulaştırsın ki Allah Dar-ı Selâm'a davet eder.) [24 a]

Vakıfların her biri emin, sağlam görüşlü, emanet ve istikameti ile tanınan, diyanet ve kifayet ile muttasıf, harama meyl etmeyeceğinden emin olunan, günaha düşmekten korunmuş, hizmetin yerine getirilmesinde kusur etmeyen, ahitnamede gerekli olan şeylerden görevini tamamlamak hususunda ihmal göstermeyen bir mütevellinin elinde helal ve şer'î vecih üzere en güzel şekilde gelir getirir. Bu mütevellî en doğru, en çok tercihe layık ve en uygun kişilerden olur.

En uygun olanı vâkıfın birinci göbekten akrabaları olan oğullarıdır. Sonra ne kadar aşağı inerse insin nesilden nesile asıldan fer'e doğru nesil bitene kadar (Allah onların varlık bahçelerini çiçekleriyle süslesin = neslini kesmesin!) onların oğullarıdır. Sonra âlim Rabbi'nin verdiği lütufları vakfeden cömert vâkıfın mevalisinden en uygun olanıdır. Sonra mevalilerinin oğullarından en uygunu ve [24 b] onların oğullarının en uygun olanıdır. Uygunluk tevâbî ve tevâlî yolu ile gerçekleşir. Oğullar ve mevalisinden en doru kişiler bir arada bulunursa onlardan en uygun (en salih) olan tercih edilir. Neslin kesilmesinden sonra (Bu aşağılanmanın benzerinden Allah'a sığınırız) Hakim'in en doğru, en mühtedî müminler arasında diyanet ve doğruluğu en iyi bilinen olarak gördüğü kişi olur. Vakıfların hizmetlilerinin geçimi temin edilip, vakıflar hatasız olarak sağlamlaştırıldıktan sonra Yüce Allah'ın rızık olarak verdiği gelir ve kâr Allah'tan bir takva üzerine vakfı bina edenlere ve İlgin diye bilinen kasabanın içine yapısını tesis edenlere harcanır. Allah Teâla seneler ve aylar devam ettiği müddetçe imaret denen konuk evini, her türlü güzellik ve parlaklığa sahip câmiyi, [25 a] misafirler için hazırlanmış hanlar ile hazır olan öğrenciler için okulu, felâketlerden korusun!

Miskin fakirlerin doyurulduğu ve gelen konuklara ikram edilen yemeklerin yapıldığı imarete gelince; gelen konukların inmeleri için korunaklı belirli yerleri olan yapılmış evlere, latîf bir fırın ve mutfak, temiz ve ferahlatıcı yiyecekler, kıymetli bir mahzene, düzenli bir ahıra, tuvalet ve odunluğa, uygun ve layık olan diğer şeylere sahiptir. Bütün bunlar dört taraftan yörede malum olup, komşular ve ahali tarafından bilinen sınırlar ile çevrilidir. [25 b]

Huzurlu her kalbi feraha kavuşturan, defalarca cilalanmış taşları gönülleri hayrette bırakan Camii Şerife gelince; onun bir kubbesi vardır ki, ikizler burcuna yaklaşır, sema ona kıskançlıkla haset eder. Onu kendine kuma sayar. Sanki o, süslenmiş bir lamba ve parlak bir kandil gibidir. Yıldızları süsleyen gezegenlerin feleği gibidir. Veya nurlardan oluşmuş acayip bir bahçe gibidir.

(Bu caminin), güzelliğini ifade etmekten ibarelerin aciz kaldığı, yücelik ve yükseklikte ayyûka yükselen bir minaresi vardır. Sanki o yükselen ve yayılan bir nur veya ışık saçan bir yıldız veya yanında Cennetü-l Me'vâ'nın bulunduğu Sidretü'l-Müntehâ'dır. Giriş; avlu, revaklar, menazır (gözetleme yeri), minber, kapılar ve kilitlere sahiptir. Sınırları güneyden umûmî yol, doğudan tabhâne denilen evler, kuzeyden ekmek fırını ve çarşı, batıdan umûmî yoldur. [26 a]

Gelip geçen yolcuların inmesi için yapılmış küçük ve güzel hana gelince; onun içinde 13 ocak bulunan bir girişi, onun ilerisinde yolculuğun yordduğu kişilerin emin olarak dinlenebileceği uzun bir gölgelik, hayvanları için geniş bir ahır (Allah vâkıfa bol ecir ve sevap versin!), saha, avlu, tuvalet, avam ve havas herkese açılan kapıları bulunmaktadır. Dört taraftan sınırları; güneyde Şah Bula Hatunun mülkü, doğuda bu kadının kabri, kuzeyde vakıf ile batıda bu vakıfların cümlesinden olan tabhane denilen evlerdir.

Zemherî (kışın en soğuk günleri)de misafirler için Cennet olarak görülen büyük hana gelince; o, içinde gölgelikler bulunan giriş, onun üzerinde kânûn denen 22 ocak, [26 b] hayvanlar için geniş bir ahır, saha, avlu, hayvanlar için ağıl, avam ve havas herkese açılan kapıları bulunmaktadır. Sınırları, kıbleden vâkıfın vakfı, doğudan yine öyle, kuzeyden çarşı, batıdan tabhane¹⁰⁷ misafirler için hazırlanmış evlerdir.

¹⁰⁷ Yoksulların barınması için kurulmuş hayır müessesesidir. Hastaneden çıkışta nekâhet devresini geçirme yahut taşradan gelip de iş buluncaya kadar barınmaya muhtaç fakirler buraya sığındıkları için bu adı almıştır. Seyyahlar, garip ve yoksullar burada yatar ve kalkar ve yanı başındaki imareten karınlarını doyururlardı.

Mesela Friedrch Sarre adındaki Batılı bir seyyah 1895 yılında Ilgın'a gelmiş, Külliye'yi ziyaret etmiştir. F. Sarre, *Küçük Asya Seyahati 1895 Yazı*, çev. Dara Çolakoğlu, 28-31, Berlin, Ankara 1986.

Fakirlerin çocukları ve fakir çocuklara (yetim, öksüz) Kur'an öğretmek için yapılmış mektebe gelince; onun giriş, avlu, kapılar, kilitler, hela, geniş bir bahçe ve revakları vardır. Sınırları güney ve doğudan Ali Bâli'nin mülkü, kuzeyden Süleyman Fakih'in mülkü, batıdan umûmî yoldur.

Vâkıf hazretleri (Allah gayretlerini ödüllendirsın ve duasına güzellikle icabet etsin!) imar edilmiş ve bayındır olan bu imareti, duvarlarının içinde kalan bütün mezkûr binalarla beraber, [27 a] fakirlere, miskinlere, yolculara, konuk veya inen, akşamlayan ve sabahlayan, yolcu ve seyyah, gelen ve giden, mukîm ve misafir, oraya sığınan, orada konaklayan bütün insanlara vakfettikten ve camiye de namaz kılan Müslüman kadın ve erkeklere, mescitlerde secde ve rûku' edip gönülden ibadet edenlere, ayakta ve oturarak Allah'ı zikredenlere vakfettikten ve mezkûr iki hanı da sıdk-ı kalp ile tereddütsüz bütün yolculara vakfettikten ve talim evini de bütün yetim çocuklara, miskin ve fakirlerin bulûğ ve hilme erişmeyen çocuklarına vakfettikten sonra; vakıf sahibi, doğru, inhiraf (sapma) dan uzak, selim kitabet yollarını bilen, muhasebeye gücü yeten, [27 b] hesap sorulduğunda dahil ve hariç, asıl ve fer', az ve kıt, çok ve bol bütün hesabı verebilen, noktaya bile müsamaha etmeyen, ayrıntıları bile bırakmayan bir kâtip tutulmasını şart koştu. Ayrıca defterle muhasebeye gücü yeten (defter tutmasını bilen) vakıfların mahsulatını kaydedecek, itirazsız emanet ve doğrulukla hizmet edecek, bir an bile mütevellîden ayrılmayacak, nerede olursa onunla dolaşacak bir kâtip daha tutulmasını şart koştu.

Vâkıf hazretleri vakıflara ve müteveliye yakından bakacak, harcamalarında israf ve cimrilikten korunan, Müslümanlar arasında diyanet ve doğruluğu ile bilinen emin ve salih bir adamın nâzır olmasını şart koştu.

Vakıf sahibi, vakıfların gelirlerini ciddiyetle çalışarak toplayacak, mahsulatı kaydetmede gerçeklere bağlı kalacak, tahsilde emanet ve diyanetten başka yola sapmayarak, hıyânet ihtimali olan hiçbir yeri ihmal etmeyecek, birisi atlı, beldelerdeki her şeyi koruyucu olarak toplayacak iki tahsildarın daha olmasını şart koştu. [28 a]

Vakıf sahibi, imaretin camisinde âlim, verâ sahibi, edip, Cuma ve Bayram hutbelerini mutat usûl üzere okuyacak bir hatibin olmasını da şarta koştı. Bu kişi aynı zamanda hem beş vakit namazda, hem Cuma'da dün olduğu gibi yarın da (her zaman) imam olur.

Vakıf sahibi salih, şeriat ehli, diyanet ve verâ ile muttasıf, namazın erkanını ve vaciplerini bilen, sünnet ve müstehaplara riayet eden, Allah'ın farz kıldığı vakit namazlarında ve Cuma namazlarında hazır olan erkek ve kadın Müslümanlara imam olacak ikinci bir imamın daha bulunmasını şart koştı.

Vakıf sahibi, sesi ve makamı güzel, ezan için namaz vakitlerini bilen, sırayla minarede taharetli (abdestli) olarak ezan okuyacak iki müezzın olmasını da şart koştı. [28 b]

Her müezzinden, Cuma'daki nöbetinde kametten önce mezkûr vâkıfın (Allah ondan meşkûr hayrını kabul etsin!) ruhuna fatiha okuması istenmektedir. Cuma ve Bayramlarda mutat üslûp ve malum usûle göre her ikisi de hazır bulunmalıdırlar.

Vakıf sahibi, güzel tecvidi ile bilinen, her Cumada caminin mahfelinde bulunacak, dinleyicileri takrir edip, devr okuyacak, birisi reis olup sermahfel denen yerde oturup devrin yerine getirilmesini ihmal etmeden uygulayacak dört hafız olmasını şart koştı. Devri şerif okunmasının akabinde ta'rif okuyup, azamet sahibi Allah'a hamd, yüce Nebi'ye salât, zamanın sultanına ve vakıf sahibinin ruhuna dua edecek salih bir adam daha olmasını şart koştı. [29 a]

Vakıf sahibi edep ve irfan sahibi, ehli Kur'an otuz adam (daha) olmasını şart koştı. (Bunlar) mezkûr camide müminlerin bayramı olan Cuma günü hariç tayin üzere hazır bulunup, her biri bir gün Sabah namazından sonra yüce Kur'an'dan bir cüzü tertîl ve tecvîd üzere okusunlar. Kıraatte teenniye riayet etsinler. Ve hakkıyla tilavette bulunsunlar. Sevabını vakıf sahibinin ruhuna (Allah ona merhametle muamele etsin!) ulaştırsınlar. Hatmi, yayılan bir misk olan Kur'an'ın hatmi tamamlanınca selef-i salihin edebi (usûlü) üzere dua etsinler.

Onlardan bizzat kendisi çalışkan olan ve başkaları için teşvik edici birisi reis olsun. (Ayrıca) cüzleri ayıran, Kurra'nın önünde cüzlerin bitimine geldiğini bildiren, [29 b] cüzleri ayırıp birleştiren, kıraatten sonra yerine kaldıran, gelmeyenleri yanılmaktan uyarmak için noktayı sabit kılan (kıraatin kaldığı yerin işaretini gösteren), hafızlar cüz-ü şerifin kıraatini bitirdikten sonra kaldıkları yeri işaretleyen, kendisi için tayin edilen hususları en güzel şekilde edâ eden bir adamın daha olmasını şart koştu.

Vakıf sahibi ulema ve meşayihin meclisine devamlı katılan, sabah namazında cüzlerin kıraatinden sonra veya öğle veya ikindiden sonra rıza ve ittifakla bir araya toplanarak tehlîl ve tesbîh yapan, birinci gün "İhlas Suresini" 1000 defa okuyan, Allah'tan kendileri ve vakıf sahibi için Cennetler isteyen, ateşten en güzel şekilde kurtulmalarını temenni eden, 2. gün "Sübân- Allahi ve'l hamdü l'illahi velâ ilâhe il-Allahu v-Allahu ekber" diye 1000 defa söyleyen, [30 a] 3.gün "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlulah teslimen" diye 1000 defa söyleyen, sonra yine baştan başlayarak gevşeklik ve tembellik göstermeden devam eden ve sevabını Seyyid-il Mürselin'in ruhuna, ailesine ve bütün sahabelerine, vakıf sahibi ve bütün Müslümanların ruhuna ulaştıran 12 salih adam daha olmasını şart koştu. Onlardan biri kendisine uyulması ve doğruya götürmesi için muktedî ve şeyh olsun.

Vakıf sahibi camide belirli zamanlarda tilavete başlayacak Kur'an ehlinden 3 kişi daha olmasını şart koştu. Bunlardan biri her gün Sabah namazından sonra "Yâ-sîn Sûresi"ni okur. Biri her gün İkinci namazının edasından sonra "Amme Suresi"ni okur. [30 b]

Birisi her gün değerli Yatsı namazından sonra "Tebareke Suresi"ni okur.

Vakıf sahibi camide belirli zamanlarda sürekli olarak kapıları açıp kapatacak, camiye secde ve rükû edenlere, gönülden ibadet edenler ve diğer hizmetliler için temizleyecek, lamba ve kandilleri yakacak iki kayyım olmasını şart koştu. Onlar tatil ve ferağat olmaksızın nöbet usûlü ile sırayla çalışacaklar.

Sanki oraya hapsedilmiş gibi cami içindeki malları korumak için sürekli camide oturmaları gerekir. Onlardan her birine hizmetlerini tam karşılayacak muayyen bir ücret verilir.

Vakıf sahibi malum mekteb-i şerife dindarlığı ile bilinen, salih, kıraat ve tecvit ehlinde, [31 a] Yüce Kur'an ilminde mahir, üstün özellikleri olan, güzel ahlâklı, Müslümanların çocuklarına öğretim yaptıracak, Kitab-ı Mübin'i telkin edecek, gücü yettiğinde lügat ve sarf öğretecek bir muallim olmasını ve bu düzeni devam ettirecek, geçmiş dersleri çocuklara tekrarlattıracak salih bir yardımcının da tayin edilmesini şart koştu.

Vakıf sahibi imarete güzel yöneticilik yapacak, hevânın kirlerinden eteği temiz (iffetli, namuslu), misafirleri gözetecek, oraya gelip giden, orada bulunan ve oturanların kalplerini hoş tutacak, onları odalara yerleştirecek ve onlara derecelerine göre muamele edecek bir şeyhin olmasını şart koştu.

Vekilü'l-harc (masrafları görmekte vazifeli kimse) denilen, hizmetinde doğru yola uyan, alış verişte bilgili ve tecrübeli, [31 b] (bu özellikleriyle) pis ve temiz (yiyecekleri birbirinden) ayıran başka bir şahsın daha olmasını şart koştu. Bu şahıs, şeyh ve mütevellînin bilgisi ve emri dahilinde imaretin ihtiyaçlarını satın alır.

Karaborsa anında imaretin ihtiyaçlarını korumak için kilerdar denilen bir hâzin bulunmasını şart koştu.

Nakiblik hizmetinin gereklerinde isâbetle hareket eden bir nakîp (imaret şeyhinin yardımcısı) olmasını da şart koştu. Gerektiğinde imaretin misafirleri için lambaları yakmak, imarete gelen misafirlere her zaman yumuşak ve güzel huyla ve güler yüzle hizmet etmek nakîbin görevidir. Tembellik ve ihmal olmaksızın hizmete devam edecek, işini iyi yapmakla meşhur bir tabbah (aşçı) ve aşçıya az veya çok bütün işlerinde yardım edecek bir ücretli yardımcı verilmesini şart koştu. [32 a]

Ekmeğin iyisini bozuğundan ayırabilen usta bir habbâz (fırıncı) olmasını, ona küçük ve büyük işlerinde yardımcı olacak kalfalar ve ücretli kişi verilmesini şart koştu.

Tabak ve çanakları yıkayacak, tembel ve gevşek olmayan üç gassal (bulaşıkçı) olmasını şart koştu. Bunlar, misafirlerin yemeklerini dağıtacak, yemekleri tas ve sahan denilen kaplarla yerlerine kadar götüreceklerdir. Odun yaracak, istendiğinde buğday öğütecek bir başka kişi daha olmasını şart koştu. Bu kişi ve bulaşıkçı her halükarda pirinçleri ayıklamakla da görevlidir.

Caminin haremini ve önünü, misafirlerin odalarını, tuvaletleri, süpürülmesi gereken ve süprüntü çıkan her yeri süpürecek, başka bir kişi daha olmasını şart koştu.

Vakfedilmiş iki handa kapıların müşkülâtını çözecek, kapanmayanları tamir edecek, yolcuların üzerine kapıları kilitleyecek, [32 b] seher vaktinde kontrol edip araştırarak, uyananlara kapıları açan iki bevvâb (kapıcı) olmasını şart koştu. İki hanın haremini süpürmek, çöpleri çıkarmak, kabilelerin istirahat etmeleri için gölgelikler ve önlerini süpürmek de onların görevidir.

Vakıfların sofalarından yıkılmaya yüz tutmuş olanları tamir etmeye muktedir, çalışkan, ciddi ve kuvvetli bir adamın daha olmasını şart koştu. Ayrıca bu hizmetlilerin emredildikleri şeyi özenle, yaptıkları işi ciddiyetle yapmalarını da şart koştu.

Sonra himmeti bol vakıf sahibi (Allah şerefini devam ettirsin!), önce ve sonra zikredilen vakfın cümlesinin mahsulatından mütevellî için her gün 20 dirhem, kâtibü'l-kebir için 8 dirhem, kâtibü's-sağir için 3 dirhem (onları ücretsiz bırakmamak için). [33 a]

Vakıfların kontrolünü üzerine alan nâzır için tartışmasız 8 dirhem, mukîm câbi (tahsildar) için bol lütfundan 3 dirhem, atlı gezici câbi için bol payından 4 dirhem tayin etti. İmaretin camii şerifinde imamlıkla beraber hatiplik (imam-

hatip) görevi sebebiyle vazifesine göre günlük 8 dirhem, alim bir kişi olması şartıyla ikinci imama görevinden dolayı günlük 4 dirhem tayin etti. Caminin iki müezzini için mani ve dafi (baştan savmaksızın) aralarında eşit olarak taksim edilmek üzere günlük 6 dirhem, yazılı ve şart koşulmuş günlük vazife olan “Fatiha” talebi için aralarında eşit taksim edilmek üzere 1 dirhem (vâkıfın kereminden feyizler taşıdığı gibi) tayin etti. [33 b]

Tecvitli olarak devr okuyan hafızların her biri için görevlerinde çalışıyor olmak şartıyla her gün 1 dirhem ve malum ustalığı sebebiyle onlardan reis olan kişiye günlük 0,5 dirhem daha eklenmesini tayin etti. Mahfelde muarriif (cami ve tekkelerde hayır sahiplerinin adlarını sayan müezzin veya derviş) için ihlâl ve değiştirmeksizin günlük 1 dirhem takdir etti.

Cüzleri okuyanlara, tam bir günlük vazifeleri için 1,5 dirhem ve reislerine aralarından 0,5 yarım dirhemle temayüz etmesi için 2 dirhem tayin etti. Cüzleri ayırma, münakkît (noktalama yapan) ve daha önce açıklanan muarriiflik görevi yapan kişiye gönülden gelen rayiçle her gün 2 dirhem tayin etti.

On iki tesbihatçının her biri için malum ve kararlaştırılmış günlük 1 dirhem ve [34 a] aziz ve değerli başkanları için fazladan 1 dirhem daha tayin etti. Sabah namazından sonra “Yâ-sîn Sûresi”ni okuyan kişiye günlük 1 dirhem ücret, “Amme Sûresi”ni okuyan için âdet olduğu üzere günlük 1 dirhem, “Tebareke Sûresi”ni okuyan kimse için payında ortak olmaksızın günlük 1 dirhem tayin etti.

Caminin her iki kayyımı için paylaşmaksızın 3 er dirhem ve ücretleri için aralarında eşit olarak paylaşacakları 2 dirhem tayin etti.

Mektepteki muallim için (hemen ödenecek) günlük 3 dirhem, onun vekiline (halife) günlük 1 dirhem tayin etti.

Ma’mur imaretteki şeyh için Alalh’ın bol nimetlerinden günlük 5 dirhem, [34 b] tekkedeki vekilü’l harç için günlük tam 4 dirhem, oradaki hâzin için onu tamahtan koruyan 5 dirhem, imaretteki nakibe günlük 3 dirhem nasip, imaretteki

aşçıya günlük 4 dirhem, aşçının ücretlisi (yardımcısı) ne aşçıya yardım etmesi için günlük 1 dirhem, imaretteki habbaz (fırıncı) a aynı şekilde memlekette mutat rayiç olan¹⁰⁸ günlük 4 dirhem, habbazın yardımcısına (aşçının yardımcısı gibi) işine önem vererek ustasıyla çalışması için günlük 1 dirhem, diğer çalışmalara katılıp; tekkede tabak ve çanakları durgun suda değil, akar suda yıkayanların (gassal) her biri için günlük rayiç 2 dirhem, [35 a] buğday öğüten ve yemek için pirinçleri ayıklayan kişiye nimetlerden her gün 2 dirhem, caminin haremini süpürene iki günde 2 dirhem tayin etmiştir. İki handaki iki bevvab (kapıcı) için hizmetleri karşılığında kütüphanenin üzerindeki adı geçen iki hanın kapısının yanında bulunan iki dükkanın gelirini vermiştir. Onlar oraya oturmakta, kiraya vermekte, başkalarını oturtmakta serbesttirler. Vakıflarda Meremmetçi (Tamirci) ve sağlamaştırıcı olanlara hilafsız olarak günlük 3 dirhem tayin etti. Yağlı mumlar, kandiller ve onların yağları, mektebin ve caminin hasırları, imaretin döşemeleri ve evlerinin ihtiyaçları için her gün 5 gümüş dirhem tayin etti. Bu ücretlerle her biri bu güzel vazifeleri sürdürsün. [35 b]

Sonra vakıf sahibi (hayat elbisesi, sevinç nakışı ile süslemeye devam etsin!= Hayatın keder görmesin!) mamur imaretin mutfağında, imaretlerde bilinen müstesna günler dışında her gün bir kez merâk denilen yemeği kahvaltı ve öğle yemeği olarak değil, diğer imaret ve tekkelerdeki usul üzere akşam yemeği olarak, bir gün temiz pirinçten, bir gün de tavsifi lüzumsuz iyi buğdaydan pişirilmesini şart koştu. Eğer aşçının biri mazeretli olursa diğeri tağyir ve tahvil, tatıl, baştan savma ve ihmal etmeksizin pişirir. Belirli bir ölçü ile içine yemek konan tasları boşalttıktan sonra misafirlerden hazır olanları ayırır. Eğer mevcut misafir yoksa ehl-i meder (yerleşik) veya ehl-i veber (göçebe) misafir veya mukim, [36 a] ziyaretçi veya komşu orada bulunan miskinlere ve fakirlere dağıtır. Ancak Bayram, Cuma, kulların rağbet ettiği Ramazan ve diğer mübarek geceler hariçtir. Çünkü o gecelerde latif ve nefis yemekler pişirilir. Bu gecelerde ayrı ayrı açıklayacağımız üzere müfelfel (baharatlı) pirinç pilavı, zerde (pirinçten yapılmış bir tatlı çeşidi) diye bilinen yemekler pişirilir.

¹⁰⁸ Dirhem-i rayiç: Günlük tedavülde halkın kullandığı gümüş para.

Vakıf sahibi, her gün pirinç çorbası için malum bir ölçekle belirlenmiş 9 okka¹⁰⁹ takdir ve beyan etti. Her okkanın miktarı 400 dirhemdir. Temiz günlük buğday (yemeği) için aynı okka ile 13 okka tayin etti. Bu yemeklerin etleri için temiz ve semiz koyun etinden kararlaştırılmış günlük 8 okka et tayin etti. [36 b]

Etin; her tas için iki parça, pişirilmiş her et parça için 22 dirhem sehim olduğunu söylemiştir. Vakıf sahibi, çanakların diğer imaretlerde herkesçe bilinen 60 tas olmasını şart koştu. Onlardan çorba dolu 35 tası daha önce açıklanmış olan iki parça etle birlikte, belirlenmiş sayıya göre hana gelenlere verir. 15 tası da âdet olduğu üzere imarete hizmet eden aşçı ve yardımcısına, fırıncı ve yardımcısına, kilerci diye bilinen iki şahsa, vekilü'l harç, nakib, şeyh, bulaşıkçılar, buğday öğüten ve iki kayyıma verilir. [37 a]

Mütevellî, kâtip ve diğer görevliler hariçtir.

Her tas ile birlikte temiz ve iyi cins buğday unundan yapılmış ve pişirilmiş iki pide verilir. Her pidenin ağırlığı pişip, olgunlaşıp, kıvama geldikten sonra 80 dirhemdir. Böylece (her gün) verilen ekmeğin adedi sarîh sayı ile 120 ekmek olur. Ekmek yapılan buğday unu için her gün 25 okka tayin etti. Pişirilmiş çorba miktarı için malum ölçü ile işaretlenmiş bir kaşık (kepçe), çorba diye tabir olunan merâkla dolu olanın miktarı şer'an amel edilen 800 dirhemdir.

Tabhane denilen ve belirtilen misafirlerin inmesi için hazırlanmış, [37 b] sayıları 5 olan evlerden her biri için, sahan denilen ve iki tasın aldığı çorbayı alan (büyüklükte) kapları, her tas için belirlenmiş olan et ve ekmekle birlikte tayin etti. Hizmetliler bunları sini denilen ve ondan yemek yiyenlerin çahsinî¹¹⁰ dedikleri tepsilerde taşırlar. Bunlar hazırlanan yemekleri yiyecek kadar misafir olduğu zamandır. Fakat yemekleri yiyecek kadar misafir bulunmazsa, hazır fakirlerin bulunmadığı yere bunları koyar ve her iki fakire 1 tas miktarı belli et ve ekmekle

¹⁰⁹ Okka: 400 dirhem tutarında ağırlık ölçüsü. Dirhem de gümüş para anlamına geldiği gibi, okkanın 400 de biri olan ağırlık (3,25)gram, 1 okka= 1300gram. Doğan, a.g.e., 585.

¹¹⁰ Bir çeşit derin sini

birlikte yedirilir. Fakirler bunu yemekhanede yerler. Evlerine ve oturdukları yerlere götürmezler.

Bu yemeklerin odunu için her gün 6 kantar¹¹¹, tuzu için 1,5 okka belirledi. [38 a]

Bu yemeklerin nohutları için temiz taneli nohutlardan 2 okka belirledi. Soğan ve yemeği güzelleştiren diğer malzemeleri için günün rayici olan 2 dirhem belirledi. Dirhemden maksat, mutlak olmayıp, Osmanlı dirhemidir. Vakıf sahibi, Yüce Allah'ın şüphesiz olarak diğer gecelerden şerefli kıldığı Cuma ve Bayram geceleri, Ramazan geceleri, Regâib, Şaban ayının ortasındaki Berat geceleri gibi müstesna gecelerde devamlı kalmak için gelen ve yukarda nitelikleri belirtilen misafirlere, Ramazan geceleri dışında dâne denilen beyaz pirinç (pilavı) ve zerde pişirilmesini, her iki yemeğin de en güzel biçimde pişirilmesi için aşçıların gayret etmelerini, Ramazan'da ise; üstün vasıfları belirtilen evlere inen misafirlere yapıldığı gibi çorba da pişirilmesini ve zerde ile birlikte misafirlere yedirilmesini şart koştu. Çünkü Ramazan geceleri kıyam ve sıyam (oruç) geceleridir. [38 b]

O gecelerden her birinde aylar ve seneler, birbirini takip etmeye devam ettiği müddetçe, müfelfel pirinç için kabuklu iyi cins Mısır pirincinden 20 okka, bu yemeğin yağı için kokulu, latîf yağlardan 4,5 okka, nohutları için malum ölçü ile 3 okka, tuzu için 600 dirhem takdir etti. Zerde denilen yemeğin pirinci için dolu tanesine benzeyen pirinçlerden 15 okka, saf ve latîf balı için açıklanan ve tahrifsiz 7 okka, za'ferân denilen katkı maddesi için imkan nispetinde yeterli ölçüde takdir etti. [39 a]

Etlerin daha önceki gibi olduğunu açıkladı. Taslardan her birine müfelfel pirinçlerden 200 dirhem ile boşaltılmasını, zereden açık ve genel bir takdir ve sahih tam bir ölçü ile 150 dirhem takdir etti. Ekmek, tahrif ve değiştirilmeksizin önceden belirtildiği gibidir. Tabhaneye gelen misafirlere yemeklerin götürülme şekli daha önce açıklandığı şekildedir.

¹¹¹ 44 okkadan ibaret ağırlık ölçüsü. Doğan, a.g.e., 585.

Sonra vakıf sahibi, mütevellî, kâtip ve şeyhin, gaib ve hazır herkese emrolundukları şeyi yapmaya devam etmeleri ve hizmetlerini yerine getirmeye gayret etmeleri için nasihat etmelerini şart koştu. Eğer onlardan biri yerine getirmesi gereken belirli hizmetinde eksiklik yaparsa, ayıplanmayı gerektiren şeyden sakındırmakla nasihati ciddi olarak yaparlar. [39 b]

Üzerinde nasihatten bir eser görülmezse, kararlaştırılmış yazılı bir hat ile korkutulurlar. Bu da engellemez ve tesir etmezse mütevellî onu azleder. Ve yerine başkasını getirir. Eğer onlardan biri isyan veya ihanet ederse ve bu durum açık, kavim şeriat ile sabit olursa, mütevellî onu azleder. Ona alçaklığını tattırır. Yerine başka birini tayin eder.

Vakıf sahibinin (Allah onun günlerini devam ettirsin ve meramının olmasını sağlasın!) şartının biri de mütevellînin bu muazzam vakfın mallarıyla, aynı işi yapan diğer çobanlarla eşit ücret alan güvenilir bir çoban tarafından güdülen bir koyun sürüsü almasıdır. [40 a]

Bu sürüden elde edilen geliri mamur vakıf için muhafaza eder. Koyunları çok zaruri hallerde imarete lazım olan etlere sarf eder. Bunu gerektirecek bir zaruret olmazsa çevresinde bulunan güzel, temiz koyun etlerinden alır. Sürünün ürününü (doğan kuzuları), sürü 1000 koyuna ulaşınca kadar sürünün aslına ilave eder. Allah'ın lütuf ve nimetiyle sürü 1000 den fazla olursa, değerli olanlarından bir kısmı satılarak kurulmuş vakfın ihtiyaçlarına harcanır. Bu işlemler, vakfa faydalı olduğu zamanlar yapılır. Fakat açıkça faydalı görülmezse hemen terk edilsin.

Vakıf sahibi, vakıflara ait yarılmış, gedik açılmış, binaların onarılmasını ve yıkılanların yenilenmesini de şart koştu. Yenileme, tamir, onarma, tamamlama işlemlerinden sonra artan parayı 100.000 dirheme ulaşınca kadar vakfın yenilenmesi ve önemli tamiratını yapmak için zapt eder. [40 b]

Para mezkûr miktara ulaşınca mütevellî, nâzır ve kâtip malum mühürleriyle ve Hâkimin mührüyle mühürlendikten sonra Konya şehrinin

Kalesi'nde muhafaza ederler. Bu yazılı miktara ancak harcamayı mübah kılan bir zaruret olduğunda müracaat edilir (harcanabilir). Bu miktardan daha fazla para toplandığında önceden olduğu gibi yine her sene aynı şekilde muhafaza edilir. Bu fazlalık 30.000 dirheme ulaştığında nâzır onu götürür. Mütevellî ve eşraf çocuklarından Kunaytira¹¹² vakıflarının mütevellîsi olan Vakıflar Genel Nâzırı'na teslim eder. Cinslerin çeşit ve sınıfların bitimine kadar böylece devam eder. [41 a]

Yine mezkûr (genel) Nâzır'ın uygun bir şekilde vukufunu sağlamak için muhasebenin bir suretini de beraberinde götürür. Nâzır onu Kuneytira Vakfiyesi'nde belirtilen yerlere harcar. Bu durum, vakıf sahibinin torunlarından bir mütevellî orada bulunduğu zamandır. Böyle olmazsa veya oraya gitmeye bir mani olursa, belirlenen 100.000'in fazlası, her hangi bir miktar tayin etmeksizin yettiği kadarıyla şanı büyük Kur'an'ın şerefli cüzlerinin okunmasına harcanır. Murakıp, mezkûr 100.000 i sabah-akşam harcanacak yerlere harcadıktan sonra, ıslaha muhtaç olurda vakfın kasasında her hangi bir şey bulunmazsa, bolluk ve bereket zamanlarında vakfın aslî görevlerine katılan fer'î görevlere harcama yapmaz. [41 b]

Bu durumda da belirtilen görevleri yapmak mümkün olmazsa, diğer vakıfların kasalarındaki fazlalıklardan istenir. Eğer oralarda da fazlalıktan bir şey bulunmazsa, vâkıfın şartıyla belirlenmiş mütevellî ve kâtibin görevlerinin dışındaki vazifeler durdurulur.

Vâkıf, önemli harcamalar dışında vakıfta 50.000 dirhem miktarında artma olursa mütevellînin ücretinde 1 dirhem artış olmasını şart koştu. Her ne zaman bu miktardan fazla bir gelir artışı olursa, mütevellînin ücreti de kademeli olarak artırılır.

¹¹² Vâkıfın diğer bir vakfı (cami ve imaret) da Şam yakınlarındaki Kuneytira'dadır. Fazlalık veya varidat yetersizliği gibi durumlarda vâkıfın diğer vakıfları arasında yardımlaşmayı emretmesi dikkat çekicidir.

Vâkıf, imam ve hatip, kâtipler ve şeyh-i edip hariç görevlilerin tayin edilmesini ve muhalif bir şey meydana geldiğinde şefaatçilere bakılmaksızın azledilmelerinin mütevellînin elinde ve rızasında olmasını şart koştu. [42 a]

Azatlılardan ve oğullarından yakın olsun uzak olsun tarafların ehil kişiler olmasını, ve onların içerisinde istenen özellikte layık biri ve hizmette aranan ehil birisi olduğu müddetçe, dışarıdan bir başkasının (mütevellîliğe) katılmamasını şart koştu.

Vâkıf, her yılın başında mütevellî ve kâtibin vakfın muhasebesini bütün teferruatıyla ve önemle Ilgın Kazası'ndaki Hakim'e (seneler ve aylar devam ettiği müddetçe) vermelerini şart koştu. Mezkûr hakime düşen görev ise ücretini Allah'tan isteyerek, vakfın durumlarını derinliğine incelemek ve muhasebesini içtihatla güzel yapmak, Rabbinin her an gözetmekte olduğunu bilmektir.

Sonra, hayırlı işlere rağbet eden, halis bir niyetle iyilikleri sıralayan vakıf sahibi, yine halis bir niyet ve saf bir kalp ile Kerîm olan Rabbi'nin rızasını isteyerek ve her şeyi bilen Rabbinden sevabını bekleyerek şunları da vakfetmiştir: [42 b]

1- Tokat Kazası'na bağlı Kumnat Nahiyesi'nde bulunan daha önceleri savcının mülkü olarak bilinen, şimdi ise mezkûr vâkıfın ismiyle maruf, Yelipe denilen köy ve arazilerinin tamamından (aslı 24 hissedir) 12 hisse miktarına ulaşan hisselerin tamamı. Köy, ekilen ve ekilmeyen arazilere, ova, vadi ve vadi kenarlarına, meskun resmî çiftçilerinin evlerinin kalıntılarına ve harabelere sahiptir. Tamamının dört taraftan sınırları yöredeki şöhreti sebebiyle tarif gerektirmez.

2- Zile Kazası'nda bulunan ve Karadeniz Tarlaları olarak bilinen, bu gün ise Behşayeş Kışlası denilen arazilerin tamamı. Burası düzenlenmiş ve ıslah edilmiş tarlaların bütün özelliklerini taşır. Dört taraftan sınırları; [43 a] Karaaslan diye bilinen yerden yoğun sınır denen yere, oradan Ezarye denilen köye giden yol, Çay denilen suyun mecrası, Maltepesi denilen tepe, Akçahisar, Şeyh

Musa'nın öreni, Garipviran denilen yer, Zile'ye doğru akan su, Alemşah denilen tepe, Çakırkaya, Garipler Meşhedi'ne ulaşır. Bütün bunlar yukarda adı geçen Karaaslan'da sona erer.

3- Sivas Sancağı'nın Zile¹¹³ Kazası'na bağlı Kırklar Köyü'ndeki Yeni Yer denilen mevkide bulunan girişi, avlusu, kapıları ve kilitleri olan değirmenin tamamı. [43 b]

Sınırları; Ahmet Bey'in sattığı tarlası, akarsu, umûmî yol, Karaoğlu Peri'nin bahçesidir. Bu değirmen mezkûr bütün sınırları, hakları, ona tabi ve ekli yerleri, mesalik ve yollar, zikredilen ve edilmeyen, yazılan ve yazılmayan, hariç ve dahil bütün hakları ile beraber şer'î ve sahih bir vakıf ile, mer'î sarîh bir habs (tahsis) ile vakfedilmiştir. İstimlak, temlik ve benzeri diğer yol ve usullerden hiç birisi ile tasarruf edilemez.

Vâkıf (bunları vakfettikten sonra) Ilgın beldesinde bulunan vakıflara mütevellî olan birinin eliyle, yukarda zikredilen durumlar muvacehesinde, tek başına tasarruf altında bulunmasını ve Yüce Allah'ın rızık olarak verdiği mahsulatı Zile Kazası içinde bulunan hayrata ait binaların ihtiyaçlarına sarf etmesini şart koştu. Yüce Allah onu kolay ve zor musibetlerden korusun! [44 a]

Bunlar (Zile'deki hayrat), fakir ve zengin çocuklarının devamlı talim görmesi için mekteptir. Dört yönden sınırları; kıbleden umûmî yol, doğudan Muhammed oğlu Mustafa'nın mülkü, kuzeyden Yakupoğlu Hacı Lütfullah'ın mülkü, batıdan Bâlioğlu İlyas dükkanlarına kadardır.

Hoca Mustafa Mescidi denilen mescidin önündeki Gâlle Pazarı diye bilinen çarşının yakınlarındaki (olaya ulaşp içenlere lezzet veren, isteyenlerin içebilmesi için vakfedilmiş) pınarın hepsi (sebil)dir.

¹¹³ Bugün Tokat'a bağlıdır.

Vâkıf, kurulmuş vakfın aslının ıslahından ve sabah akşam akan vakıf suyunun tamir edilmesinden sonra mektepteki muallime her gün 3 gümüş dirhem, vekiline de 1 dirhem verilmesini şart koştu. [44 b]

Eşraf tarafından Dizdar denilen ve mezkûr beldedeki kale muhafızının tam manasıyla bu vakıflara nâzır olmasını ve kendisine günlük bir dirhem verilmesini şart koştu. Vakfı korumak, ihtimamla gayret göstermek nâzırın görevidir. Bu nâzır, mezkûr beldedeki Kadı'ya her sene başında hesapları sunması, hesapların bir suretini de yazılı olarak Vakıfların Mütevellîsine (İlgın'daki) göndermesi şartıyla tayin edilmiştir. Harcamalardan herhangi bir fazlalık olursa, harcayan kişi onu da mütevellîye gönderir.

Sonra vâkıf (Allah hayratını kabul etsin ve iyilikleri sebebiyle zamanını tatlı etsin!) mezkûr vakfın işini açıklanmış yazılı usûl üzerine tamamlayıp, eşrafın salih amellisi, akrasının övüncü; Abdülmennanoğlu Ali Kethüda'yı tescil işi açıklık kazanana kadar mütevellî yaparak bu vakıfların tamamını cömert elinden çıkarıp, [45 a] eski mülkiyetinden izale edip, mezkûr mütevellîye teslim ve tevzi edip, mütevellî de onları teslim alıp, kabzedip, vakıflardaki mütevellîlerin hilaf ve niza olmaksızın şartlarına riayet ederek yaptıkları tasarruflar gibi tasarruf edince, vakfiyenin üst tarafında açıklandığı ve vasıfları belirtildiği gibi rücu etmek istedi.

Meşhur vecih üzere, meşhurların örneği, cumhurun dayanağı, Mevlâna Muhammed Çelebi ibn. Abdülaziz'i rücu işinde vekil tayin etti. Mezkûr vekil, şer'î şerif meclisi ve yüce Kaza mahfelinde mütevellî ile bir araya geldi. Rücu hususundaki bu vekaletinin mezkûr vâkıf tarafından verildiğini, mütevellî ile karşılıklı konuşarak ispat etti. Bu iş halkın gözdesi ve dayanaklarından Mevlâna Nurullah Halife ibni Seyfullah ve Halifesi'nin keskin kılıcı ibn Abdullah'ın şahadeti ile gerçekleşmiştir. [45 b]

Sonra (vekil) bu vakıfların vakfiyesinden rücû iddia etmiştir. Bu konuda ümmet arasında meydana gelen ayrılığa dayanmakta ve ümmetin üstadı,

kederlerin atıcısı, ümmetin kandili, büyük ve muazzam anlayış denizi İmam-ı Âzam Ebû Hanife el-Kûfî (Allah ona bol lütuf ile muamele etsin) nin mezhebine tutunmaktadır. Mütevellî bu hususta vekile itiraz etmiş ve rücu'a razı olmamıştır. Mütevellî, faziletli ve asil İmameyn; İman Ebû Yusuf er-Rabbani ve İmam el-Muhammed ibn'ul-Huseyn eş-Şeybânî (Allah onlara mükafatlarını bol bol versin ve onları şehitler zümresinde haşretsin!) nin görüşüne göre asıl ve fer'i ile beraber bu vakfın lazım (geri dönülmez – vazgeçilmez) olduğunu iddia etmiştir. (Bunun üzerine mesele) mevlâ, alim, amil, kamil, hareketli bir deniz, şeriatın nadisi, parlak delillerin göstericisi, Hakk'ın insanlar üzerindeki hücceti, imamların güneşi, İslâm'ın övüncü, tefsirleriyle müşkilatın çözücüsü, [46 a] tabirleriyle çözülememiş meseleleri halleden, yüce faziletliğin efendisi, büyük alimlerin senedi, Hüdâ'nın şimşek ışığı kendisinde parlayan, yol gösteren ışığı ile ilimde alem olan, nesebi temiz, yüceliklerin asıl varisi, bugün askeri mansurda kadı olan (Allah ona her zaman yardım etsin!) hoş tevkii ile bu kitabın başında bulunan (kaleminin ucu ile meseleleri çözmeye ve şeriatin örtülü meseleleri onun hükümlerinin gerdanlığı ile süslenmeye devam etsin!) kişiye müracaat edildi. O da İmameyn'in görüşüne uyarak bu vakfın sıhhatine, genel ve özel bütün şartların lüzumuna, ilmi şerifi bu hususta ümmetin eşrafı arasında mevcut olan ayrılığı ihata ederek sahih, şer'î, sarîh, mer'î ve kat'î olarak hükmetti. Böylece mezkûr vakıf, hakim hükmünün de katılmasıyla, mühtedi alimlerin ittifakı, müçtehit imamların içtihadı (Allah onlardan razı olsun, onlara af ve mağfiret elbisesi giydirdin!) ile lazım ve bâkî bir vakıf haline gelmiştir. [46 b]

Öyleyse Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inanan sultan, vali, vezir, hakim, mütevellî, gaib veya hazır vâris hiç kimseye takrir olduktan sonra, vakfi yazılı sabit yolundan değiştirmek helal olmaz. Allah'a tabi olan ve ona uyan hiç kimse değiştirilmesine çalışmasın! Her kim tahvil ve tağyirine çalışırsa Allah onlardan sarf ve adl, farz ve nafil ibadetlerini kabul etmesin! Allah onlardan kendisine uysalar bile hiçbir hayrı kabul etmesin! Dünya dolusu fidye verseler de kabul etmesin! Amel hususunda hüsrana uğrayanlardan eylesin! Hal ve durum bakımından en aşağı olanlar kılsın!

Allah'ın ve meleklerinin ve bütün insanların laneti üzerine olsun! Varacağı yer Cehennem olsun! Orada irin ve kızgın su içsinler! Bu yazı 985 (M.1577) hicrî yılının mükerrerrem Şevval ayının ilk günlerinde kaleme alınmıştır.

ŞÜHÛDÜ'L HÂL (ŞAHİTLER)

Mezkûr Ferhat Paşa oğlu
Seçkinlerin ve emsalinin övüncü,
Yücelik ve güzelliği şahsında
Toplamış MUSTAFA BEY

Sultaniye müteferrikasından
Abdûlmennanoğlu, emsal ve
Akranlarının önderi MUSA AĞA

İstanbul Şah Kulu Medresesinde
Müderris olan Abdülaziz oğlu
MUHAMMED

Abdullah el-Vahid ez-Zevvâk
Es-Sultani'nin oğlu emsal ve
Eşrafın övüncü KENAN AĞA

Mühür

Büyük emirlerin direği
İhtişam ve şeref sahibi
Niğde Sancak emiri merhum
Ferhat Paşa oğlu, MUHAMMED BEY

Büyük emirlerin övüncü
Beyşehir Sancak Emiri
Kellelizade oğlu MUHAMMED BEY

Hânkâh denilen Sultaniye Medresesi'nde
Müderris Muhammed'in oğlu
Fahr'ul Müderris
EMRULLAH HALEBÎ EFENDİ

Seçkinlerin ve eşrafın önderi
Sipahioğlanları Ağası diye maruf,
Abdûlmennanoğlu; HANDAN AĞA

Ve Hazirûn (Burada hazır bulunanlar) dan başka kişiler

El-emru (iş-buyruk) Antep Kazası Emîri Allah sübhanehuya muhtaç,
Nurullah b. Mehmet (Allah onu affetsin!) in yazdığı şeyde zikrolunduğu gibidir.

Mühür

Kitabın tahriri ve hitabın yazılmasının mucibi budur ki;

Merhum ve mağfurun leh Mustafa Paşa Hazretlerinin bu canipte olan emlak ve evkafı üzerine mütevellî olan emsal ve akranlarının lideri Hızır Ağa ibn-i Abdullah Meclis-i Şer'a hazır olup, işaret edilen Paşa Hazretlerinin cümle evkafı üzerine mütevellî olan akranlarının övüncü Nasrullah Bey ibn-i Ali huzurunda ikrar edip, müşarun ileyh Paşa Hazretleri hayatta iken Antep Kazası'nda bulunan Yûnâ adlı köy toprağında bir bab iki göz değirmen ocağı ki; kıbleten ve şarken ve garben boş arazi ve şimalen mezkûr köy, mezkûr mahdud ocağı satın alıp vakfetmişti. Bir zaman boş yatan mezkûr değirmeni Paşa Hazretleri'nin evkafı akçesinden bina ve tamir ettim. Vakfa ilhak olunsun. Davam ve nizâm yoktur, deyince mezkûr Nasrullah Bey tasdik edip, sıhhati ikrara hükm olunup bilâ talep kayd-ı sicil olunup ve şuhûd-ı şarih yazılıp yedine ref olunur ki, gerektiğinde ihticâc edine. 23 mübarek Ramazan 1189 senesinde yazıldı.

.....	Hacı Seyyid	Hasan Çavuş	Hacı Nuri b.	Muhammed	Seyyid Abdülkerim
Muhammed	Muhammed b.	Abdullah	Hacı Muhammed	Hacı Ahmed	b. Hacı Nuri
Mesud Edhem	Seyyid Mustafa				

El Emru Kema Zubire fihi Ketebehu-l fakiru il-Allahi subhânehu Nurullah
b. Mehmed el Mevlâ bi-kaza-i Ayntab afâ anhü.

Tahrir-i Kitap ve mücib-i tastir-i hitap budur ki;

Mühür

Merhum ve mağfurun leh Mustafa Paşa Hazretlerinin bu canipte vaki olan emlâk ve evkafı üzerine mütevellî olan kıdvetü'l emâsil Hızır Ağa ibn-i Abdullah Meclis-li Şer'a hazır olup, mûma ileyh Paşa Hazretleri'nin cümle evkafı üzerine mütevellî olan fahru'l akran Nasrullah Bey ibn-i Ali muvacehesinde ikrar edip kaza-i Ayntab'da tozlu nâm karye türabında bir bab bir göz, altı ay. Budur malumul hudud değirmen mûmâ ileyh Paşa Hazretlerinin mülkü müşterâsı olup, vakfedip, bir zaman harabe murif olup, battal olmakla zikrolunan değirmeni vakıf malıyla bina ve tamir ettim. Vakfa ilhak olunsun! Davam ve niza'im yoktur, dediği mezbur Nasullah Bey tasdik edip, sıhhati ikrara hükm olunup bilâ talep, kayd-ı sicil olup ve şuhûd-ı şarih ketp olunup yedine ref olunur ki lede'l-hâce ihticâc edine. Tahriran fi 23 Ramazan-ı şerif sene (bin) yüz seksen dokuz.

B- VAKFİYENİN METNİ

تلك الآيات والذات والذات وهذا في نفسه
 بهاتيك الامارات والحيات سميت صنائعها
 على كل ما في صور الموجود . وسميت بتابع لان حوتها
 شكل حده موجود . فبحان من بين مقتضات
 له الخلق والامور اليه الشهور . والنفوس والاشياء
 على فاشته سورة النبوة القائمة . وضاعته رتبة
 الرسالة العامة . خاتم النبياء والارشاد .
 هادي الانام الى قوم السبل . السيد الجليل والرحي
 الجليل . المرة الواضح النجيل . النبي الامي المكتوب في
 الثورية والنجيل . سيدنا محمد البعوث بالمان طه
 المؤيد بالبعوثاتكا طعة . وعلى انه انه برار .

هذه صورة كمال الوجود من غير حروف على هذه الحروف
 المتعديتها والصورى المحررة على كمال الصورة
 في ولائها طه في الصورة على ما وطها
 الحمد لله الذي وقف دون موافقة جبروت الامام
 والعقول . وحار في مشاهد ملكوت افكار الاجلة
 الخيال . جلا زاه عن ان يكون شريعة لكل وارث
 وعرفها عن ربحهم حوله الا واحدا بعد واحد . ابداع
 نظام العالم بسابع حوله وقدرته . وادع فيه تقا
 الحسب بالغ مكنته . اوضح آيات قدرته في عجائب
 الاكوان . ونصب رايات وحدته في كل شيء من الاعمال
 بالاعيان . ورفق من اراد من عباده لمناجى المستشاه

قبل ان يسافر القدر . ويحال بينه وبين النظر .
 كان الغصة على جناح الفوق . وشغل الاسباب في
 الشناق . ولقد زمت كالبحت للتحال . وفوت
 الخيام وشلت الاحمال . ونجات الغفان للفتان .
 ودنا الرحيل لانت حين تزلزل . فليس لاحد مننا خلد
 ولا ثواء الا الى جل معدود . فالحكم وقتئذ لله الواحد
 القهار . وكل شيء عند بقدر . فلا بد ان يخيبه
 كل الاجتهاد . في معرفة احوال البعث والمعاد . لينتهي
 الى مناجح الحق المبين . ويستل بالعرش النقيض
 وينتد نظره بالتوفيق الاخر . ويشاهد حقائق الاشياء
 كلها . ويعلم ان الدنيا مدبر بور . ملاذ ذوقه

وحجبه الاختيار . ومن بينهم باحسان اليوم الحشر والآخر
 ما بعد فواضع لدى كذا في غلبهم وراى منهم
 ولا يخفى ان كان له قلبا والى السمع وهو شهيد . ان
 الاذن بكل فطن ليب . والواجب على كل قذا ريب
 من اصحاب النقي والافهام . وارباب الحج والاحلام
 ان ينظر العالم بعين الاعصار والشهود . وينفتح عن
 حقيقة سر الخشعة في كل موجود . ويتأمل في احوال
 المتعاقب واحكام النفوس . ويراقب في احوال الممالك
 واسرار الماكوت . ويلاحظ بايع صنائع العليم الخلاق
 ويطالع رايح حكمه في الانفس والآفاق . ويفكر
 في قدرة مقدورها . وينتدبر في حركته مدبرها .

من ملأ ملك اقتدار العالم . ودانت له كافة الأمم
 واذعنت لطاعته السلول . وخضعت لهيبه وقته
 الفتاة . وارتقوا الى مدارج الدوائر العشرة .
 واعتلوا على معارج السلطنة القاهرة . وركبوا
 الجياد . وتبسطوا في البلاد . يبتشرون مبرم . ويكسرون
 كائيم . ويؤامشوا . واملوا بعيدا . واستترت قوتهم
 ذلك احتجابا ومردا . وحسبوا ان لا قيد فؤاد .
 حتى اصابهم ريب المنون . وحيل بينهم بين ما يشربون
 فاصبحوا مثل طيف خيال سار . كان لهم ليلته الا
 ساعة من نهار . والتسعيد الموفق للشيخ البقوب . سيد
 القراء المستقيم . من عطف عنان جهته عن بر خاتمه

ما ولى الدنيا . وشقوا لرايا . معزك الغوم والمصائب
 بجمع الهوم والويل . نعيمها في خطر الزوال . مقبها
 في شرفها دخال . لذتها مشوبه بالآل . محتنها مريحون
 بالسقم . سرورها للشرة رقيب . ووصالها بالانفصال
 رهين . من يسيح لها ففسكا . فما رقم على ما جار . ومن
 اطمأن بها تكا . فما توطئ على شفا جفها . لا يدركها
 كالب . ولا يفيق لها هارب . كما بان بها الفراعنة
 والجبابرة . ولا يجوز من بطشها القيامة والا كاسرة .
 وان كنت في ريب من هذا الخبر . فسل عنه كل حجر ومدرة
 سالا ارض من شقها لك . وغربا شجارك . وخبثا راسك
 فان له نجاة حواء . اجابك اعتبارا . وكفا لي

فما أن الوقف من إرث المبرات . و ما ثم الخليات . إذ لا يقف
 مدد . ولا ينهي مدد . و تبقى غزيرة . و تدوم عيون
 فيحيي ذكر واقفه عند صرف ريعه إلى مصارفه . و ينفذ
 نواياه سبحانه و تعالى . و يوزن على البر البر و تعالى
 صاحب من الصيغة الفصيحة الدينية . و البرنية
 الأنيقة البقية . البنات لها . سائرنا خير لها .
 الكون الراسخ . و العلم الشايع . السميع النعمان .
 و الحارر الصوام . يشككنا و أنشئ . و الضيف
 الصاري يورلونا . مناظرة العالم . مدارج
 كافة الأم . و مخمسالة الملك و مطا بها . فاشتر
 أحكام العدل في مشارق الأرض و مغاربها . مستعبد

و زينتها . و صرف زمام البرية عن لذاتها برمتها .
 و أدنى شكر ما انعم الله عليه من البر العتيد . و وفق
 حقوق ما ساقه إليه من كماله رفعة تلبد . و صرف
 ما زاد على مهنته إلى وجوب الحسنات . و ربه ما فضل
 من ضررنا إلى سبيل المبرات . فان ذلك هو أنفع له
 فيعباه . و المضي إلى مراتب عند الله . و ما عدل ذلك
 من الأمور . فنبأ منثور قال رسول الله ﷺ
 عليه و سلم . ليس لك من دنياك إلا ما أكلت فافقت
 أو لم تف . فابليت أو تضلقت فافقت . و قال علي بن
 إذا ما تابن آدم انقطع عمله إلا عز ثلث . علم يدفع
 و ولد صالح يدعو له . و صدقة جارية . و لا ريب

عن غيره وعدا برا لا لهم . يوم لا ينفع مال ولا بنون
 الا من اتى الله بغلب سليم * ومن جملة ذلك جنة
 المصفاة الشاذلية وقد رها اربعة اسهم ونصف
 من اصل اثني عشر سهما من جميع التبرتين واراضيها
 المعروفة احدى يسما بقرية قوز طاش والثانية
 بشمال منقضاء بلوران تابع قونية المحجوزة
 المستقلة لنفسه على ارض معمار ومغل سها
 وعرفا صرمان ودمنة عامرة وطرف وحقوق
 شرعية ويحيط الفريدين المذكورين حدود اربعة
 من القبله مسيل للماء المعروف بطاش جاري ومن سائر
 اراضي قرية فوق ومن اشكال ارضي قرية كوبرجه

اصحاب السيف والعلم . مستخدم ارباب الطب والعلوم
 المستور الختم والوزير المعظم . المؤيد بن ابي المالك
 نسفان . اعني جيزت مصطفى باشا بن عبد الرحمن
 الذي فتح بجاج سبوزا الهند الصارمة قال الخ جيزت
 الخ جيزت عن فتحها القصارمة . وهي الجزيرة المعروفة
 بعبس . حرس على الفواب وعلى الاسلام
 متد الله قواعد غرة واقباله . وعمرها هدي بن ولده
 شة عزة لاورام . ودوله الانقام . حيث يستلهم
 هناك الجارية . واسعد بن فخرها تبارك السعادة
 لايقينه . فوقف على من الاوقاف . بنية كافيته
 وشيرة . ولف . طالباً ابناءه . تال اكبرهم . وحريرا

الموصل الى العقبة المعروفة فونية المربوزة ومنه
يتقوى الى ارض مصر فنة بقوجه صوف يربى وشيئا
وشمالا وغربا البحر الايض الى سكان في منتهى
ارض قوجه صوفى المربوزة ومنه الى البحر الايض فنة
السكان في هذا البحر المذكور ويقطع من الجانب
الغربي من الارض المعروفة بأرض بر حسن ثا الميز
جها رشنه ومن نرجيا رشنه الى الطريق الموصل
الى ميز كورجه ومنه الى الطريق الموصل الى الثالثة
المعروف بعلي بيل او يوكى ومنه يقص على حد
ارض معروفة ببيغا زير برث الى نرجية رشنه
الغريد واراضيا معروفة بترية خريكة

ومن الغرب ارض مزرعة كرو ويران وجميع القرية
واراضيا المعروفة بقرية كورجه الكانية بقتاد
بلو ويران المذكور المشتملة على نظير ما اشتملت
عليه القرستان المذكوران ويحد هاجها لها من القلعة
اراضى قرية قوم طاش ومن الشرق اراضى قرية مريه و
ومن الشمال اراضى قرية صقارل ومن الغرب ارض
المزرعة المعروفة بدنياك وجميع المزرعة واراضيا
معروفة بمزرعة سداكن بالغرب من قرية قفق
من اعمال فونية المشغلة على ما اشتملت عليه
المزارع ويحد هاجها لها قلعة النهر المعروفة بجا رشنه
والبحر اراك عليه ومن البحر المذكور الى الطريق

[illegible]

تاج قوسه المزمور المنة على بغير المنة
سائر المني وبعده حال الحدود المذكور في مسك
الحوزة لينة التي فنان على مسطابقه من غير
وغيره احراز اعلى الزيادة واما القصص في المني
وغيره فاما زنا الشقاق حتى يكون حد ودرجه
طريق عام وابقه قوي بولي واندك كوكب الكائن
ما دفعه كبد بوله واندك قلا فوافل مربي
اخذن وغي بلبه بربا شديدا فكلان وبنه سالو
كبدن بولان بنه طر فغانا ايرشور وشرقاً عليك
ربا كوكرا ووافل شرف وكميه بولاي آخذن
طهر فومسي بولاي باشاندن سراج قوسه ايرشور

و تو حضرت بری باشند بنیان آفاق طاشند و جایی را نشانه
 و صادق بن سوخ بر لری باشند بنه کون با نقر بنیدکی
 طریقی عامه اولاشند و جمیع المزرعه و اراضیها المزرعه
 مزرعه او هیچ بکالی السکانه ناجیه صدور ^{مضافا} و حق
 قزیه الحسیه المنتهیه حدودها الی کجیه کوی قیله
 و المیزان بنی شرفا و المیزان کوی شرفا و المیزان
 اوی غریبا و جمیع الغزیه و اراضیها المزرعه و قزیه
 طاکت کوی من توابع قزیه الحسیه المنتهیه علی ما اشانت
 نغایرها من القری المنتهیه ذکرها الحد و ذکرها
 قزیه صلوطا شرفیه و بوقف الجامع التسلط المنتهیه
 باطن قزیه شرقا و اراضیها مریضیه و اراضیها

المولی الیه و جمیع القریه و اراضیها المزرعه و قزیه
 محمود السکانه بقضاء قزیه المنتهیه علی ما
 اشانت علیها القری المنتهیه ذکرها و حدودها الحقیقه
 لها مضبوطه فیما نحن یصد و نقله بعبارته عن هنک
 مکتوب بلغه الترتیب و هو هنک المکتوب قزیه محمود
 قزیه فک حدودی قبله کون با نقر بنیدکی و لاند
 طریقی عام و کلام آلاک و آق طاش و کون تو کبیدن
 و شرقا طو زبولی و بولک قوقا دن خیر الدینا و کون
 انجیه بوله و آندن قوه بالی و علی حسن و اشراف بن نکش
 بر لری باشند بقتور و غیرا جیب بن عثمان فقیه
 برینک اورد سندن کاروان او کندن قوقا و کون

الكاثرين بدينه قونية المحمية بقرب من تحت قلعتها
 المشتملين على اخلاص فناء بماغ ومرافق وحقوق
 شرعية وحدود اربعة من القبلة وفقا للشيخ
 بجاج مجدى ومالك بقاال مصطفى وقامه
 ملك كدك عبدى ومن اشرف ملك اليجل المعروف
 بديرات يدى مصطفى بيلك ومالك طوزجى وقا
 ملك ساهبان خورش ومن اشغال وكان الرجال
 المعروف بوركى احمد وسوق من اسواق تحت القاعة
 ومن العرب الدكان المعروف بجلجى سليمان دكا
 ووقف انا سلطان وقامه ينهى الى الطريق خاص
 الموصل الى كادان ومن جميع المحطة الثانية

واراضى قريته كجى بوسى غارا وجميع البربر والاشيا
 المعروف بآقا لوبيات من اقال قونية المحمية المشتملة
 على ما اشتملت عليه نظاؤها من التوى المنقذة
 ذكرها وحدودها الاربع المصينة لها مصروف
 فيما يخص حدودها بعبا رضى ضاى شرفى
 بلغة الآركى الناطقة بها وهو ملهى المعروف بقبلة
 ابو قلى بيه نام موضع دكان ايكى بالكلى سوز بيه
 كلب قق قوزلر غة بيشور شقا قوزلر غة افلاط
 انطاشه شيا لاچوما قوزلر ددير غارا قق قوزلر نام
 موضع دكان مذكور او بوقلر ديه سنده ولا شور
 الدكان الواحد والمكان العدة للمزارع
 وجميع

في بيت واحدا الكائنة في ناحية الشمال من القبة المحيطة
على الزمر المعروف بغير الزاكن في جميع البيوت الثلاثة المستقيمة
فحسب الطريق المذكور وجميع البيوت الثلاثة المذكورة
في الجانب الآخر منها جميع المحتطات التي فيها بيوت في جميع
بكار ولا يرى بيت غير ما ساء ظله وجميع الأبنية المستقيمة
للزراعة والطراسد المتصلة بالخطبة المذكورة وجميع
المراجل الثلاثة مربعة بها المستقيمة عن الخطبة المذكورة المستقيمة
لشترتها في مكانها جميع الحصة التابعة قدرها ثمانية
سهما ونصفهم من أصل أربعة وعشرين سهما جميع
ذات عشرين الكائنة بقرب من قرية كوك من توابع قبة
الحصية المنتهى حتى القابل إلى قرية سمرقند من توابع

قدرة أن نصف من المزرعة وأراضيها المعروفه
بغير رطاي ورجال الكلاي بالقرب من قرية باردا
من أعمال قرية الحصية مع المرحبة المتصلة بها
المستقيمة على ما استقلت عليه نظائرها من المزارع
والمراع يجدها من القبلة الطريق العام الموصل
إلى بلدة نيكند ومن الشرق إلى المعروف بكوندو على
توبوكي ومن الشمال الطريق المعروف بأرالدو
يولي ومن الغرب المنزلة المنقوشة بالعبق لأهل قرية
مزبدار قاطعا على النال المعروف بطوكوز بوغزلي
تو ابليك ويجري الماء المعروف بسرقي جاني إلى الطريق
العام القابل من جميع الطريقين الثلاثة الواقعة

ويشتمل كل منها على مسلخ وزوسطاني وبيت حمر برز
 او جرن وقد ورد خاص مركبة البناء على مستوفان ومن
 اقمعه ويخزن الماء اليهما من الماء الواسع جرنه
 اليه بجو واجب شرعي الحدود من قبله بمالك محمد
 وبمالك اسكندر وشقا بمالك على بابين بربن شقا
 بنهر جاد وعربا بمالك امرو بنعمران مع ارضه ثمانية
 امام مستوفان الجدير عنه بالتركى كلخان صريفا ثمانية
 وعشرون ذراعاً بدارع البناء وعرضها عشرون ذراعاً
 بالذراع المذكور من جدير الدكاكين المثلث احقة
 الواقعة في يلغون المرنجور وعدد بنا خسة وعشرون
 دكانا الحدود من النجاة بحرم الجامع الشريف للوقف

والشرف الى الجري العام والشمالي والعرش
 الى التوس بجعله مالها من الحدود والموقوف والمواع
 والواجب والمراسد والمرافق وبكل حق دخلها وخراج
 عنها قبيع الظاهرة دار الحج الكائنة بناحية سعيد
 تابع قسما قونية في ارض ميرد شاه علي بابك برز عدد طرخان
 تعرف بدار الحدود رودة كوني مع المزرعة ليعرفه بابين كل شيما
 على خسة حجارة منها اثنا مائتين معدا للخلق لكونه تجار
 وشربا لغني عن قومه وعبدانهم مع الظاهرة في النجيين
 بالغرب من قرية كرك من نواحي بناحية سيد علي القضاة قرية الاكمة
 البنية تحت الموضع المبرور بنوعه في كرك المرفوعة في مكانها بوقيل
 ذكر في الشاه على حجارة عطفه معقاة الحج المالك مع الجنة الثانية

وغيرها حرر الخاضعين المزبورين وجميع الظالمين
 دارا لخرجنا لعلهم لا يركبوا المعصية من غيرنا عيانا
 الكائنات بغير من نصيبنا لعلهم لا يركبوا المعصية
 بغيرنا ووبك الأمانة على غيرنا لعلهم لا يركبوا
 المعصية على إيجاب مطبقة معذرة لحن الغلال ومنافع
 وحقوق شرعية الحدود وطلاخه بغيره بغيره
 وبالتل للمعرف بغيرنا ووبك وبالغفر بغيره بغيره
 بغيره الحدود وشرعية وعامة الحقوق الشرعية وجميع
 الظالمين ذاتا لعينين الكائنات بقضية المفوض
 بوضع معرف بغيره بغيره بغيره بغيره بغيره
 المنبعث من نصيبنا لعلهم لا يركبوا المعصية من غيرنا

ينبغي إلى التنازل المطبق العام للواقع المذكور
 ومن أنشئ بالسوق المعروف بهفته بأزاري ومن أنشئ
 بالأمراض الخالية للواقع والذكاء كين وتامه لا كين
 الخالية ومن أنشئ بالذكاء كين من جملة أوقاف الواقع
 المشا رليه وجميع الخاضعين المتلاصقين للواقعين
 بغيره من الذكاء كين المذكور أعلاه الحدود ودين للواقع
 باننا والخطب ومن أنشئ الذكاء كين المذكور ومن
 والخطب والخطب العام وجميع الخاضعين المتلاصقين
 بغيره من الخاضعين الكائنات من جملة أوقاف الواقع
 المشا رليه وعدتها أربعة ذكاء كين ويجد خطا قبله
 جنة اسمعيل وثقا الخطب العام وشا لا الخطب

ومن أنشئ

ومن أنشئ

إلى الواقع المشا والمباذلة رفع الله قدره وواعاده
 وجميع الطاحونة الواقعة في قرية المشرق من أعمال
 قضاة ايلغون الرابكة على النهر المعروف بالمشق
 المستحلة على جريين طبيقتين ومنافع وحقوق شرعية
 ويحد هاتفله قرية ديلك وشرقاً طاحون محمد بك
 وشمالاً النهر في العام وغيره كذلك في
 التي وقعت في قضاء عرطاً في العام الواقع في محلة
 البلمان بخانات هيتكاز المهرن بتفاحيه خاني من
 ارضه مع ارض مستوقرة وانبارده بزرع الشا وانشان
 وسوق ذراعا وعضها انشان وعشرون ذراعا بالذراع
 المستحل على سلم فيه فنية ووسطاني ويتعز

ربطتة معقدة لخص العتلال ومنافع وحقوق شرعية
 الحدود في قبلة بابوك المهرن وشرقاً لكم سيد محمد
 وغياً بالارض الخالدية المهرنة بحسوبي بوي وشمالاً
 النهر الرابع الى اوليك المهرن مع جميع القنطرة بمقدار
 جريين الكابنة بقرية الطاحونة المذكورة للعاقبة
 الحدود عند الاهالي والجيران بجملة حدود هك
 الزبعية الخاصرة وحقوقها المربعية الغائبة والخاصة
 وجميع الطاحونين والوقيتين بكان معروف
 بوزاو اوليك بقرية من قسبة ايلغون الحدود ودين
 قبلة بوزاو اوليك وشرقاً بكم سيد محمد وشمالاً
 بالنهر الجاري على القسبة وغياً بالطاحونة المنسوبة

لشجرين الملاء الحقن به بحق واجب شرعي ومستوفى
 بأقيم وطرق ومنافع وحقوق شرعية وأرض خالصة
 من الجاني القبل معتق للزنا بالامتياز المذكور ولها
 بذراع البناء خمسة وثلاثون ذراعا وعرضها أربعة
 وعشرون ذراعا بالذراع المذكور ويجعلها من قبله
 حسين بن يوسف وقامه مالك صادق عبادي وثلاثون
 خان الواقف المولى إليه ومن الشمال والعرب الجوز
 وجميع الحان الكبان في محلة عمود من محلات عينتاب
 المذكور طول أرضه بذراع البناء ثلثة وتسعون ذراعا
 وعرضها مع أرض سطل إليه تسعة وأربعون ذراعا
 بالذراع المذكور والمشتعل على حجات سفلية وعس لونية

وجوز وقد ورثها من كبريا البناء على مستوفى من قيمته
 بحري الملاء إليه من الملاء الواصل جزا إليه بحق واجب
 شرعي وطرق ومنافع وحقوق شرعية وحدود أربعة
 من القبلة الشرايطي ومن الشرق الطريق العام وثلث
 والعرب ملك مولانا عبد الفتاح أفندي بن الشيخ ظاهر
 وجميع الحام الكبار الواقع بقرية من تحت القبلة بحلة
 عمود من محلات عينتاب المذكور طول أرضه مع أرض
 انباره بذراع البناء مائة ذراع ذراع واحد وعشرون
 مع مستوفى المبر عنه بكلحان تسعة وخمسون ذراعا
 بالذراع المذكور المشتعل على سطح فيه فسقية
 ووسطاني وخلاء وبورت حارات وجوز وقد ورثها من

الاسكان في المدينته باسجى بازرى الكائن في عينها
 المذكور وهو صفان قبلى وثمانى انا الشان فاربعه
 عشر دكانا والشان الى اثنا عشر دكانا وعتق جملتها
 ستة وعشرون دكانا المشتغلين بنا على حروف
 واغلاق ومنافع وطرق وحقوق شعبة الحدود
 بالسوق المعروف بستان وشرقاً بالطريق وشرقا
 بمالك الوقت المولى اليه وغرباً الطريق وجميع
 القيوين المحفوظين المضبوطين بالاجواب والدار
 الكائنات في البلدة المزبورة احوط صغيرا
 كبير انا الصغير فصفان شرقى وغربى من شرف
 فسبعة دكانين متبوعين ملاصقة والغربى في بزر

وبركة كبدية في ساحته يجرى ماء الحمام الكبير من
 انا الشان فاربعه وثلاثون حجرا وثلاثة بيوت خللا
 وانا العلوية تسجد مع خمسة واربعين حجرا ولها بيتان
 وتحتها اقبان الحدود وقبلة الطريق وقامه ملك محمد
 وشرفا بالطريق وشمالا وغربا كذلك وجميع الدكاكين
 الثلاثة فوقها بيت قهوة الكائنة في مدينة عينها
 المشتملة كل منها على دكان فناء واغلاق وطرق وحقوق
 شرعية عددها من القبلة الطريق ومن الشرق ملك قح
 بن الخليل حضر ومن الشمال والغرب الطريق وجميع
 الدكاكين الملاصقة الملاصقة الكائنة في عينها
 وعدتها سبعة عشر دكانا متصلا بالمان المذكور ولها

تابعين لها وجعلها عشرون دكانا وبشكركا كان
 على دأخلها فناء واغلاق ومنافع وطريق وحقوق
 شريعتها جلجله من النجاة سوق النجاة
 بتمامه سوق النجاة ومن النجاة الطريق ومن النجاة
 البراءة من الضيق المذكور وغيا سوق البراءة
 مع جميع الدكاكين الخاصة عن الكليل واللا الهية في
 المعلومة عند جيرانها واجالها على شريعتها
 البراءة من الضيق المذكور الكليل بغير من
 البراءة المذكور بالملك المذكور وهو ايضا
 بخلق شملها ما العلى فسة عشرة دكانا مقيمة
 واما الشكالي فايضا ستة عشرة دكانا مقيمة

مقيمة متلاصقة دكان واحد منفرد واقع في الطريق
 الواقع غربيا من البستان المذكور معلوم علمك شريعتها
 وجعلها تسعة دكاكين وبشكركا كان على دأخلها
 واغلاق وطرق ومنافع وحقوق شريعتها
 من النجاة سوق النجاة ومن النجاة الدكاكين
 ومن النجاة والغريب سوق النجاة من النجاة
 خسر باشا واما الكليل فايضا صفان قبل وثنان
 واما العلى فسة عشرة دكانا مقيمة متلاصقا والشكالي
 ثمانية عشرة دكانا مقيمة متلاصقا مع الدكاكين المتفرقة
 الدكاكين في فة غرب من الطريق الراجح الى الشكالي
 من البستان المذكور المذكورين عند الكليل

ومن اشغال السنن لطريق والطريق ومن الغرب المذنب
 المذكور ان اعلاه . المذكور المعد لصنع المذنب
 السكان بيله عينات المذكور المشتمل على طوائف
 واغلاق ومنافع وطرائق وحقوق شرعية العدد ودفعة
 وقفنا لجامع لطائف كمال الدين وشرقا لسمو في جزير
 وشمالا لملك آغاغا وغربا لجزير . المذكور
 المعد ايضا لصنع الاثواب الكائن في السنن الجزير
 بالمدف المذكور المشتمل على ثوابه ودفعة
 واغلاق ومنافع وطرائق وحقوق شرعية العدد ود
 قبله توقفنا لجامع لطائف كمال الدين وشرقا لسمو
 وشمالا لملك آغاغا وغربا لجزير

ويستكمل كان كان على داخل وفناء واغلاق ومنافع
 وحقوق شرعية . ودفعنا عليه بابان شرقي وغربي
 انما الشرقي لغربيه قفصان شيهان بالكان
 وعند ذلك كله من القباب المذكوران ومن الشرق الجنوبي
 ومن اشغال السكبان ارضي وغربا بالمدف الصغير
 بجملة الحدود ودعامة لحقوق والتتابع والالواح
 وجميع الحقوق السكون السكبان بغير من البراسان
 المذكور واخره واما صفنا ايضا شرقي وغربي
 انما الشرقي فغرفة من الدكاكين المصنوعات ولما اتى
 خمسة دكاكين منها . وبجملته السكون من القباب
 السكون لطريق والطريق ومن الشرق جامع قفصان

مطبقين معدلين الحقن انفرادا ورد انفرادا واثباتا
ومنافع وحقوق شرعية وطرفه عبية وشبهتها في
باتناء اسم الواقع المنازاة به تعني اختيارا مع
وتوصيفا البستان الكائن بقربة من
المذكورة بقربة من الطاحونة المذكورة المشتمل على
شجرة وغيره من مختلفه انواعها المستغنى عن تعيينه
والتحديد لشهرته باتناء اسم واقفه نجيد .
الادار المورقة اولاً بملك محمد علي افندي محنتي
برودوس وتعريف يومئذ بالسلط الواقع من بركة
بعيننا بالمذكور اعلاه المشتملة على شجرة يورث
ويحطه وقطعه ارض موروقة بستانا بركة

المكان الكائن بمدينة عينتاب المذكورة بحجته بالبلدان
ويشتمل على خمسة مساكن واسطبل ومغارة ومنافع
ومرافق وطرق وحقوق شرعية وشهرته في حقه تعني عن
وصفه وتحديد جميع الطاحونة الصائفة بالارث
قربة جاعدين تابع قضاة عينتاب المشتملة على اقل
وفناء واغلاقات ومنافع ومرافق وطرق وحقوق شرعية
حديها قبله بستانا بركة شرقا وغربا جوارها
بستان الخاليج قرا وغربا بالجيل بحسن ذلك كله وحقوقه
وطريقه ويجا رى بهامه وحقوقه الماخلة فيه والحاج
عنه الطاحونة الكائنة في ارض قربة طانوس
من انحاء القضاة عينتاب المذكور المشتملة على حجرين

وعامة حقوقها المأخولة فيها والمأخوذة عنها وجميع
 المأخوذة والالهي السكائنة في قرية اشغري وفي غيرها
 قضاء سوري حصان المستقلة على حجر بن بليق
 ومنافع وحقوق شرعية وشهيرة في مكانها تقع عن
 خديدها وجميع المأخوذة ذات العينين الواقعة
 في قرية اشغري وفي غيرها في مصافات قضاء سور حصان
 المذكورة المستقلة على حجارة مطبقة معن الحان المذكور
 المحدودة بأرض خالية ببدخان او غل وبارض خالية
 بيد غير فقيرة وبموتى القرية المزبورة وبسائر الموقوف
 بارض اشغري بجملة حدودها وعامة حقوقها
 وتواهبها وما احتقها المطاوعة ذات العينين

وكيف الحدود بالملكية والأرض خالية موقوفه وبالبلدية
 العام وبدار كلف بجملة حدودها وعامة حقوقها
 وتواهبها وما احتقها المأخولة فيها والمأخوذة عنها
 وجميع المأخوذة في الواقعين في قرية اشغري
 من عام القضاء سوري حصان المذكور الموقوفين بقوتهم في كل سنة
 الاراكين على نهجهم في المأخوذة المستقلة على حجارة
 مطبقة معن الحان المذكور وجميع قطعها الارض الصالحة
 للزراعة وقطعة ارض يزرع فيها برسيم المقتولين
 بالمأخوذة المذكورين ويحدها من القبلة بالقرية
 العام ومن الشرق كذلك ومن الشمال ارض موروثة
 بطواحي بري ومن الغرب الجنيات بجملة حدودها

المرور فبطعنا في ابركي من اعمال قضاء طرر غور شنه
على حجارة مطبقة ومنافع وحقوق شرعية اركبة
على انهر الجباري وشهر نولا في كتابا لغني عن كتابك
مع حق شرعي وحصة شرعية قد رها خمس من التبرع
بطا شاء وجه كيد عند الكها الى
وتميم الطاحونة ذات العينين في بيت و حد نو فقه
في قضاء قصون في قرية معروفة باسكح قريب من بار
طرس من المورقة احديها اسكح والاخرى بزد
يكوي ذكر مني الراكبة على تر بر دان الشننه على حد
مطبقة ومنافع وحقوق شرعية الحد ودة بجز و
اربعة معلومة عند الامام في علم شرعي و شهر بزي

الكاينة بارق قرير حريض من اعمال قضاء كل الشننه
على ارجار مطبقة معدة للحج والاعمال واصطبل و فناء
وانلاق ومنافع وحقوق شرعية وشهرتها في مكانها
تغني عن القديد والتوصيف وجميع قطعة الارض لينة
المرور عدا السكانه بقرية حريض من اعمال قضاء كل
المدكور والمعلومة الحدود والقوق عند الامام في الجيران
بعد شرعي واذا كان بالامامان وشهرتها لغني عن كتابك
بجعله حقوقا وحقوق شرعية بالماء المعلوم علم شرعي
فقتضاء طور غور

وتميم الحقنة الشايعه قد رها خمسة اوقيه من جميع
الشننه و اذا ارجى ذات العينين الواقعة بقرية من التبرع

ومن انما الكذالك ومن الغريب بالجملة التي يعبر عنها
 بسائر جملة الملتحق بالحدود والطارئ والملاقضا ^{الكثيرة}
 وجميع قطعها ^{الكثيرة} يعبر عنها بما يبرق من ارضي كبر
 الحدود قبله تلك ^{الكثيرة} حلي بن بستان بيلك وشرق
 بملك قاسم وشملا بملك مسطفي وشملا بملك خسر و بيلك
 بجملة الحدود والحقوق والملاقضا ^{الكثيرة} وقضا ^{الكثيرة}
 وجميع الجانيين المتعالمين الكائنين في باطن مدينة ^{الكثيرة}
 بانشاء الوقفا ^{الكثيرة} واليه اعلا رفع لله قدره وواعلا
 المتعالمين على صنف واصطبل واسع وقبان وكنايف و ^{الكثيرة}
 ستة من الكائنات ^{الكثيرة} منها ^{الكثيرة} المان الوفا ^{الكثيرة} المان
 ومن الشرق ^{الكثيرة} ومن الشمال الكائنات ^{الكثيرة} مسطفي ^{الكثيرة}

في مكانا ^{الكثيرة} بقضا ^{الكثيرة} ^{الكثيرة}
 وجميع الناحيتين الكائنين في قريه معلومة بالكلو
 من انما لقضا ^{الكثيرة} وجميع الكائنات الموقوفة بدينك ^{الكثيرة}
 المعد لتقدير الارز وشهرتها في مكانا ^{الكثيرة} عن ^{الكثيرة}
 والوصيف بجملة ما هو لها داخلها ^{الكثيرة} خارج عنها
 قضا ^{الكثيرة} خوف

وجميع ^{الكثيرة} ^{الكثيرة} بقضا ^{الكثيرة} ^{الكثيرة}
 المنسوبة الى الوقفا ^{الكثيرة} اليه الموقوفة ^{الكثيرة} كرس
 الاثارة بما آت بكار المشقة على ^{الكثيرة} بن مطبقين
 معدي بن الحسن النزال ومنافع وحقوق شرعية وبقضا
 من القبله الطريق العام ومن الشرق بطا حوض ^{الكثيرة} فاني

بحث بتعريفها وفيها اجتماع على وجه يحتاج روبريد
 من غير ما يقع ولا مساهم من قريب أو بعيد . ويستغل
 في نظم مصالحها وتعيين مصالحها . وكيفية استفادتها
 وكيفية وظائفها . ونصب اربابها . وعمل اصحابها .
 وغير ذلك من الامور المعروفة عند الجمهور . ويستند
 في تغيير الشرائط وتبديلها . ويستأثر في بعض النواحي
 ويخبر بها . الى ما هو احسن وانفع . واجب واجب .
 حسبما يقتضيه المصلحة والتدبير . ويرتفعه رايه
 المنيرة . ما دام في قيد الحيوة ففتح الله في جله . وبقائه
 الى ما يراه من حقه اذا من كان له الجاه . وليتذكر
 والله يدعوا الى دار السلام . يستغل كل امرؤ فانه

واما ذلك الغير والوقوف . وما امكن الا ان يحصل
 بها الوقوف . وفقا لهما شيئا . ونسبها لهما شيئا .
 اراد ان يجعل المار فده الله ذوالمرت والاله الطاف
 من محصور لا تجعله الاوقاف . فانها تقسم لمكانه
 عن التذبير والتقدير . واسلوبها لا ينادى بالخير والظهور
 لاسبيل لاحد الى تغيير هذا الطاف وتبديله . ولا يجل
 لتحويله بحريف ذلك الاسلوب وتبديله . ما دام المصلح
 للخرج وانما . والدخل للعرض كافي فطر رفع الله تعالى
 خيام دولته على عداد العزيز المصور . وريطا طلب
 سرادقات جلالة با وفاد الجود . ان يكون توبه الاوقاف
 المرفوعة لنفسه الكريمه المفضلة للايدي الى المعجزة

وبه

بقر

وإبناؤه وولادهم الأصم فإصم على التوابع والموثق
 فإني اجتمع إلى الرشدون من الأولاد والعقلاء فمن
 الأصم منهم من الضلما ثم بعثنا لا تفرض
 نفوذ بآله من مشاهدا الاختصاص يكون من ربح
 الحاكم من الراشدين المهديين المعروفين بالاستقام
 والدائم بين المؤمنين كما رزقه الله تعالى من ربح
 وظله بعد غير رقية الأوقاف منه وتجهيزها
 بالأعلاء يعرف إلى مصالح مآبنا واستنباطنا
 على نفقوى من الله في باطن القضية المعروفة باليهودية
 حرسها الله تعالى عن الفرائب ما دام الشهور والآثر
 من ذرا الصياغة المسماة بالعمارة والجامع

بأبناؤه وولادهم الأصم فإصم على التوابع والموثق
 بيد مستأينين ذوي رأي صديقين معروفين بالاستقام
 والأمانه موصوف بالكفاية والديانة ما من الليل
 إلى الحرم مصون الذين عن ركائب الأمان لا يفيض
 في داء خدمته ولا يوافق في قبحه ذمته عارضا
 في عهد ترويح ذلك المتولى من الرشد لا ربح
 الأصم فالأصم من أبناء التسليمة من البطالمة
 ثم من أبناء أولاده وإن سفل نسا بعد فضل
 ورفعا بعد فضل إلى لا تفرضه وتزكاه تعالى بأزفنا
 وجوده صدارا بين ثم من أصم مولى الواقف الكبير
 الواقف باب لطف ربه العليم ثم من صلح أبنا المولى

الجلوط . وتفرج كل قباية . لاجبة تضائق .
 وقمة الشعر . وشدها النساء فيرو . وتنفذ الشعر
 ضرة . فكلمتها بالشرح المزينة . وانفادها سدة
 فلك الثواب ذير كركب . او حديقة خربت من
 بجايا . وله منارة تفرع عن تعيين حسنا عذرة
 تناطح العيون . في السمو والسم . كبر نور
 اوشيا لمع . اوسدة المستن . عذرة اجنه من
 فستل على اخوانها وزوا . ومناخر منير
 واغراق . وينارة من البقلة الجروق . ومز
 يوت مستارة بانجانه . ومن السد . ومن جيرة
 ومن العريب الجروق لعاد . ومن

في فروع الخاسر والزخارة . والمنايق المستالين
 للمناوين . والمكتبة لتعلمين من الماخرين اما العا
 خذ عنة في قرى الضياخ الواردين . واعلم الفهم
 والمساكين . فستلمه على يوت عذرة مبنية . لنزول
 الواردين الى هنا البقة المحية . وما يحتاج اليه
 من الخبز والمطبخ اللطيف . والمال المخرج للنفقة
 والنفق الفاخر . والاصحاب العامر . والكيف
 والمطبخ . وما هو اليق والنسب . وكل ذلك محدود
 بخدود اربعة . معلومة في كتاب . مشهورة عند
 هابيا وحيا . في الباب . الشيف الخارج
 في كتاب الشيف . الذي نظام المسقل مره تفصيل

واصطبل واسع الانعام . وساحة وقفا وكيف
 الانعام . وابواب مفتوحة للخزائن . خيانت
 من الصباه وقتها واقف . ومن الشرق كذلك ومن
 السوق ومن الغرب البيوت المدة للسائرين المبررة
 بناجنا من انا اننا المبنى لاجل تعليم الترتيب
 لسببنا الفراء وفقرنا لتبنيان . فحقوق على
 وفاء وابواب ما غارق . وكيف ومجموعة فيجته
 ورواق . بجان قبله وشرقاً ملك على اى وشركا
 ملك سليمان فقيه وعربا البئر من انعام . بور
 شكر الله مساعدته . ودرج بالبحرانية دنيه . هم
 المعاصرون المعمرين . مع ما يحتاج انصاف من رتبة سيرة

نستعمل لنا زرين من ابناء السبيل . فستعمل على داخل
 فيه ثلثة عشر كائنا . دونه صفة طوله يبرج فيها
 من اعبه السهم ما مونا . واصطبل فيج لادواب
 كثيرا الله لواقفه من الجور والثواب وعلى ساحة
 وفاء وكيف . وابواب مفتوحة على جميع وترتيب
 محدد وجدود اربعة قبله بملك شا . بولر خاتون
 وشرقاً بجنته المدة المذكورة وشمالا بالوقف
 وغربا بالبيوت المعروفة بناجنا من جملة هذا الارواق
 من انا اننا اننا المبنى الذي يرى جنته للسائرين
 في انا اننا . فستعمل على داخل فيه صفوف فوقها
 اثنتان وستة وثلاثون من الموقد المعروف بالكافورين

تأد على الحاسبه اذا طلبوا حساب كشيء خرج من
والفرع والاصل نذكر قوله او كذا وجب ^{نفسه} ريب ما
ولا يفاد بكلمه وان يرتب كاشبه آخر تأد على الحاسبه
بالدفتر ويضبط المحصولات من الاوقاف بخدم
بالاستقامه والمالك انما لا خلاف لا يتفصل من الموقوفات
ويدور معه ايما كانا وان كان يجرى بصلح امين موثق
بالاستقامه والامان بغير المسلمين ناظر يترعى الاوقاف
والموقوف بالاشراف صوناً وصارها على التغيير والافترق
في الاموال فبما بين جدير من الخبايا بسايعين بعيان
بالجدي في تحصيل غاياتها ويجوز في ضربه نحو ذواتها
لا يهيج ان في تحصيلهم الا يخرج الامانة والائتانه ولا ينفقان

على الفقراء والمساكين وانباء البتيل وسائر
اناس من كل ضيف وزيله ومن كل غاد وراح
وطارق وسائح ووارد وصادر ومقيم وسافر
ومن الجا اليها ونزل لديها وموقف لجام على الذين
يعتصمون الصلوة من المسلمين والمستأمنين وعلى الكثر
في المساجد والركع السجود المأكوزات في القيام
والشعور وقناتنا بين الملائكة من على عاتق انباء
البتيل بصدق الطوية بالامين وموقف بيت السلام
على كل صبي يقيم وانباء الفقراء والمساكين
الذين لم يربوا بالحلم ولذكوروا بالغبقة وشان الذين
كاتب مستقيم دين على الخراف سابعه عارفهم من الكثر

ويطلب كل يوم من في غرضه من بينهم ثوبه
 في كتاب قيل لما قرأه نوح بن
 تقبل الله منه خيره واشكره وشبهه بالزيت
 والاصحاده على وجه معلوم وسلوبه
 ما كان اربعة اشعار من شعره
 بجويد الاغاني يلزمون كلهم في حلقه
 فيقرئون الدور ويقرئون الشاعره ويكونون
 رئيسا ساجدا محفل يحد في قائمه دور وقدره
 رجل صالح معروف بغير شعره
 فرأه المدور شريف فيمرونه بحبه
 ابني كبره ويدعو سلفا شريفا

موثق بكونهم من تلاميذه ويكون احد اهل فارس
 يعجب بما في بلاد فارس في جامع الهزاره
 خطيب عالم صالح متويع ريب في المظنه في الجمع
 والاعباد على ما هو الدائب المشاد ويكون هو اديبا
 اما اول في الاقارب الحسن يوم الجماعه في الغد كما
 انهم يكره ان يكون امامهم فان صالح متويع
 بالدين والفرح عالم باركان الصلوة والجاه
 راع بينهم ويحجنا يوم الجماعه طالعهم من التلها
 والمسكين في اوقاف الصلوة، المعروضه من الله
 مؤذنا لحسن الصلوة والامان عارفا
 بمواهب الصلوة والادان يؤذن كل ايام الطلوع

بين يدي القراء • ويرتبا بينهم ثم يجمع • بولاقية •
 إلى صكابه برفع • وينتد الفقه على من لم يحضر •
 ليحذره • ولم يعثر • ويقوم عقيب فراغ الفتاوى عزيزة •
 الجواز الشريف • ويرد إلى حسانا • ما عثر له من مؤلف •
 • إن يجمع اثنا عشر رجلا من الضلحاء • المفاضين •
 على مجالس الشايخ والعلماء • عقيب صلوة نصير بور •
 قراءة • الأجزاء • أو بعد الظهر أو العصر على حسب
^{الزمان} الاتفاق • يستجوبون لله تعالى ويهللون فيقولون
 في اليوم الأول • الفقرة سورة الأحقاف • فيسألون الله
 ضرورة ألقاها بجان ومن الثبوت أن يحسن الخواص •
 أو يقولون في اليوم الثاني سبحان الله وحده

والأركان ثلثون رجلا من أهل الزمان • أو إلى دأب
 وعرفان • يلازمون الجامع ثم يورد على التبيين • الألبور
 بجمرة عيد التوسين • ويقرأ كل واحد منهم في كل يوم
 بعد صلوة الصبح جزءا واحدا من القرآن للعبد • عاربه
 الأجزاء بالترتيب أو التجويد • يراعون الثاني في قراءة
 ويتلو نه حقا ورتبة • ويهدون ثوبها إلى مرجع اللقد •
 عامه الله بذرة رافى العوارف • وكلما يخفون خجسا
 ختار • مسك فارج • يجعلون دعاء • على ما هو دأب
 نيت أن تعال • ويكون واحد منهم رئيسا • مجتهدا
 بنفسه وغيره حثيثا وإن كان رجلا خيرا غير مصرع
 وأجزاء • مقتضا • ومقرنا • يابضندوق الأجزاء •

وواحد منهم يقرأ كل يوم بعد اذان ملوة العشاء
 الحظيرة سورة تبارك الذي بيده الملك وهو
 على كل شيء قدير . وان يكون في الجامع قناتان
 يفتحان بابيه ويفلقانه على الدوام المهرود
 ويظهرانه للطائفين والعاكفين والركع
 السجود . يوقدان الشرج والفتارين بجرف
 المناوبة بلا ذرعة وتعطيل . وعليهما الدأورية
 على الجلس . يحفظ ما فيه كاتما الحبير
 ويكون لسكر منبها الجريفة . يقرى على
 الخدمة لايشية . وان يكون للكتاب التفسير المرفوع
 معلما صالح بالديانة معلوم . من هذا الخبر

ولا اله الا الله والله اكبر الفطرة . ويقولون قائلين
 انك لا اله الا الله محمد رسول الله صلى الله عليه
 وسلم الفطرة مستمرة . ثم يتبدلون كما هو الاثر . بل
 فيه ولا كسل . ويبدون ثواب الروح سيئ المسلمين
 واله تحبب اجمعين . ولروح اللق ولا روح ساير
 المسلمين . ويكون واحد منهم شيخا ومقدي
 ليعقدوا به ويهتدى . وان يكون ثلاثة انفاد من
 اهل القرآن . سائر الثلاثة بالجامع في الامران
 فيقرأ واحد منهم كل يوم بعد صلاة الجمعة
 والقرآن الحكيمة . فيقرأ واحد منهم كل يوم بعد صلاة
 صلاة العبر . ثم يبيتا . لون عزائنا العظيمة

ذو خبرة بالبيع والشراء وتجرب حتى تميز الخبيث
 من الطيب فيشترى من سباب المعان ما يبيعهم
 بمعرفة المتولى والشيخ ولا يفاروا من كبره ولا يتردد
 في شتى كيلا رداه ليحفظ حوائج المعارة عند
 الاختار وان يكون فقير يراعى الامانة في لوائه
 خدمة الفتاة . وعليه ان يوفد السراج . شاري
 المعان لدى المحتاج . ويخدم السافر الزاردين
 على المعان الزهيرة في كل حين . بخلق حيز خليف
 ووجه بشاش طليق . وان يكون طباخ موزون
 العمل . يداور على خدمته بالاهمال او كماله
 وان يكون له اجيرة يعاونه في عمله القليل او كثير .

والجور . ما هو في معرفة الشرائع الجيدة . منور
 بالنعمة الجيدة . متفكر في الاخلاق الجيدة . يعلم
 ميانا المسلمين . ويلقنهم الكتاب المبين . باللقنة
 والقرى على قدرته وان يعصب فيه من الضلالة
 خليفه يجري على هذا التقى . بعيدا على الغشيان الذي
 والسبق وشروط ان يكون في المعان . شيخ
 صالح حسن الامانة . طاهر الزمان . عن ذنب المليحة
 يراعى السابرين . ويحب قلبا لواردين . من اللامح
 والنادى . والحاضر والبادى . يتعلم في طبقاتهم .
 ويعاملهم حسب درجاتهم وان يكون شخص خبير
 مستي بوجوه الخرج . لا يسلك في خدمته الا من يحسن

ويقتسمانه ايضا . كما فان من كرهه يوقف فيه .
وقد رآه كمال واحد من الحفاظ الذين يتركون مدونه
تجويدا لا الفاذا . كل يوم درهم واحد بشرط
ان يكونوا في خدمتهم بجاهدا . وضم نصف درهم
يومية موسومة . ان يكون رئيسهم بخداقة معينة
ولن يكون مغتافا للحفل . درهما واحدا يوميا بغير
صارف ومخله . وعين له كمال واحد من ثمنه . لا جزء
لوظيفة يومية الاثم . درهما واحدا ونصف درهم
ولرئيسهم درهمين . لثمان نصف درهم من ميز
ولمفرق الاجزاء والمنقط والمعرف ستدرج كل يوم
درهمين ربحين من الحقوق . وعين كمال واحد

كل يوم ثلاثة دراهم للتنزله منه بمنزلة المساهم .
ولنا طر الشرف على الاوقاف " ثمانية دراهم بالاحلام
والجبابي المقيمه . ثلثة دراهم من لطفه العليم
والجبابي الفارس الدائر . اربعة دراهم من الحفاظ الورق
وجعل جهة الخطابة مع الامانة في جميع عمارات
الشريعة . ثمانية دراهم يومية حسب الوظيفة
وجبة امامته الثانية اربعة يومية من الدرهم
بشرط ان تكون في رجل عالم . وعين ثلث في
جامع بالامام ولا دفع ستة دراهم يومية
يقتسمانها بالسوية . ودرهما واحدا لوظيفة
يومية معلومة . لجهة طالب الفاتحة المشروط بالقر

ذات الدين . فقالوا ان الابواب على اهل السنن وبخلافها
 بعد التنبية بالغشقة والتفتد على البحر وعلما
 ان يكنخرج من الخابن واخراج المذابل وكثير منقنها
 واما سوسا لان يسخرج القوافل في مستقلا
 الاوقاف رجل شدة . قاده على التبريم برعم ما يوجبه
 واندس باليسو والمبد . هو لاد الختام ان يكون كل
 في الخدمة على الاحكام . وفعولون ما يورثون
 ويجدون فيما كانوا يعملون
 من تحوون في جمله يوش
 المذكور مؤخر ومقدما للمعوقين وكرهه شرب في
 ولكاتب الكبير كل يوم ثمانية درهم . وبكاتب صغير

وان يكون خبازا سادة . يبرز صاخر الجبر من الفساده
 وان يكون له اجير وتخليد . يعاد في العمل الذي يولي
 . ان يكون ثلثة اثنان رشتا ليعسا القناع والاولى
 عاردين من الشجكا سار والثاني . يوزعون طعام المسلمين
 ويوزعونده اليه ساذهم الا وفي المعروفة بطاس وجنين
 . شخص آخر يشو الخطب . ويرجع الخطة عند
 الطلب . وعلى القارع والفتاة تنقية الارز في كل
 حال . شخص آخر يكدس خرد للجامع وامامه
 ومنازل المسافون والكايف وموضعا ليزم كنفه
 ويخرج قائمه . ان يكون في الخابن السبلات
 بوابين . يفتحان . شكلان الابواب ويعطلمانها

العشرة خمسة دراهم يومية من نعم الله الهامة
 ولن يكون ذلك المخرج في التكية أربعة دراهم يومية
 تركية ولن يكون خازنا فيها خمسة دراهم بجو بها
 ولن يكون في العمارة فقيها ثلاثة دراهم يومية نفيسا
 ولن يكون طباطبا في العمارة أربعة من الدراهم اليومية
 المأثرة ولا جيرة كل يوم درهما واحدا ليعاونه
 ويعاضده ولن يكون خبازا كذلك أربعة
 دراهم راجية في المالدك ولا جيرة مثل ذلك لا جيرة
 من الدراهم ليجاهد مع أساده وربه ولكل من
 يتسأل الأواني في التكية بالماء جازي لا بأية رتبة
 درهمين يوميين راجيين والخاين في هذا كثيرة من

من المسحجين التي غشيت درهما واحدا يوميا من
 المعلوم المقر ولشجهم المهرز المذكور زاد درهما
 واحدا وضم وعين لمن يقرأ سورة يس بعد الفجر
 درهما واحدا يوميا من الأجر ولن يقرأ سورة عم
 بناء لون درهما واحدا يوميا على ما هو المسمون
 ولن يقرأ سورة تبارك درهما واحدا يوميا بغير
 مناجاة تبارك وعين لكل واحد من الفقهاء ثلاثة
 دراهم بغير مناجاة ولا مسام ولا جيرة كما دعي
 بغير مناجاة بالسورة في المدين وعين للمعلم في الكتب
 ثلاثة دراهم يومية بلا تعقب ولن يكون خليفة
 بد درهم يومي وخليفة وعين لمن يكون شيخا في العلم

لا زال الجاهل حيوة سحره ابطار السرور فيخرج
 في طبع عارده العار سوي في الماستنة مع
 في العمار كل يوم مرة طعام سحرى فليترك اعز
 شورا لا لاغدرات بالامشيا كما هو اللاب
 في بعض العاير والاسكيا يوما من لارنا نتي
 الخفيف ويوما من الخففة انجدة اعز من صبي
 وان احدهما ان تعذر يجمع من الموجود في اخر
 بغير كوي واحمال ونساعل تعطيل فيزوي
 الخاص من المساوين بعد التفرج في نصف
 الموضوعه هنالك بالتعيين فان هو يوجد في
 من المساوين فيوزع بين غفره وساكتر

ولن يبق الخففة وينقى الارز للطعام كل يوم درمين
 من الانعام ولن يكتسح حرم الجامع درمين يورمين
 من المعلوم الجامع وعين للبورين في الخافين في مقابلة
 خذتها تحتقال الدكانين الكاشين لادى الباب
 من الخافين المسطورين اعلا الكتاب وهما بالجار
 ان سكا او اجراما ويحيا لغيرهما سكا
 وعين لن يكون مشد ورتا في الاوقات ثلثة درهم
 يومية بالافلاق وقد للشموع الدهني والقابل
 ولزينا ولحبيب الكتب والجامع ونساز الى العماره
 ولزنا يينا كل يوم خمسة درهم فضيه يفتق بها
 المذكور كاهن القفيه ارضيه

انا ان لا بد ربح فكل طار فطعان من اللبس
 ولعل قطعته مطير خا اثنان وعشرون درهما
 من آلتهم ويطر كونا الا في سبينا من التجار
 المعمول للمعازل المعروضة الناس في بعض منسبه
 فلهون طاسا ملوا بالمرق مع قطعي الخ المينر يفتق
 من نيز في الخاين بعدد كاتون هذا المعدود ونفسه
 عشر رجلا وهو الطباخ واجير والمطبان وان اجير
 ونحسان موز فان بكلا دوى ووصيك المبرج
 والنفيع والشيخ وضالوا الاول ووداق
 الحظله والفتان خسته عشر اسما من نيز مرش
 المعاز على ما هو المعتاد المعمود سوى متوفر

من خضر من اهل النور والمدرة مقيما كان او مسافرا
 زارا كان او مجاورا الا الى الجميع والاصياده
 ولما الى معفان المرغوبه للعباده وسائر الدنيا الشقيه
 التي تطبخ فيها الا لحمة النفيسة الطيغه
 فان في تلك الدنيا على ما سنبينه فورد ويطبخ
 بوز الغنفل والطعام المعروف بوز داء فتن
 وين وحقه ككل بوز الارز المرق تسعة
 اوقية معلومه بوز غيرهم يكون قد وكل
 وقية اربعه درهم ولحظه اليومية القليلة
 ثلثة عشر وقية تلك الوقية ولحمه من لحم افاة
 سبينة المطبق ثمانية اوقية يومية متفرقة

المساكين الذين حققوا بياناً وعقدوا اجتماعاً مع
 بالقيدين "مالاً أماناً معبر عنه بجمعين" ومع قديريه
 في الظالمين من اللوق "مع ما غير لكاف" من
 من اللوم المعين والغير المحقق "بجوابه" في وقت وجبة معبر عنه
 بسبقه الذي يقول له من يا كرمه يجسني "كسر
 اذا احاط ما غير له المساء وزن" واما ذنوبه
 فيوضع موضع من له يوجد من الغفران الغفران
 ويقيم لك القديري خاصة واحذر "مع من غير جود
 الما اصفه المتعاضدة "وهو يا كرمه في سلك
 لا يجلو بنا العجايز الجود وعيش كرمه خصه
 الطعام "والله وقية ونصف وقية وشهد

والصائب وسائر ارباب الوظائف بالراتب
 ويعطى مع كل طائر رغبان . مطبوخان ممولان
 من قيتو المنفعة الجيدة بتظفان . ويكون وزن
 كل رغبه بعد الطبخ والفتح القوي العنيف
 ثمانين درهما بوزن صحيح . فيكون عدد الرغبات
 مائة وعشرين رغباً بالعد الصريح . وقد رليق
 الرغبات النقية . كل يوم خمسة وعشرين رقبه
 ولقد رالوزن المطبوع وملعقة موسومة بالعمار
 المعلوم قد رسلها من اللوق المعبر عنه بالثوربا
 ثمانمائة درهم معرباً شرطاً . وعبر لك كادت
 من السبعين المعبرة عنه ثمانمائة . المعبرة للزوال

وليله الطعام . وقد روي في كتابه من هذه التلاميذ
 ما دارت الشهور والسنون على التلميذ . لا رزق
 المغفل . عشرين رقية من الأرز اجساد المعيرت
 المنزل . ولسم من هذا الطعام من الشتماء الباقية
 الرابحة . اربعة اوقية ونصفا من الرقية كدبرة
 الناجحة . ومحصنة ثلثة اوقية بوزن . وعاء
 والمحمدة سبعة من الدودهم . وقد روي في
 المسحوق ردة . خمسة عشر رقية من الأرز
 بوزن . ولعسله . من الحناني الحبيب . سبعة
 اوقية بالوقية . شربة بالاجريب . من
 المعروف بنفوس . قد روي في كتابه .

وفيه من الجيوب المنظمة النقية . ولعسله ولسان
 محتسنا تر الرضية . درهمين راجحين يومية . ولله
 من الدرم فيما يطلق . درهم عثماني ليسر يطول .
 وشروط في الدنيا المستنارة اعلا . التي فيها الله تعالى
 على سائر الدنيا بالاشتيا . وهي الى الجمع والاعباد
 ورمضان . ولها في غائب وبرات نصف شعبان
 ان يطبخ الارز الأبيض المسحوق بانه . ويطبخ فيه
 الزرورج ويسحق الطماخ فيجود . فليخبرها بالقيامة
 سوي الى رمضان . فانه يطبخ فيها الرز ككلا
 للمسافون الناظرين في البيوت . لك ذكرها اعلا
 المعروف . فليطعمهم مع هذا الطعام . لا يبالى بالقيامة

في خد منه • العينة الأولى على ذنبه •
 يجدون له النصيحة • بالجانب عما يوجب
 النصيحة • وإن لم يظهر عليه من النصيحة أثر •
 يتخوفونه بحط مرسومه المقر • وإن لم ينجح •
 أيضا ولو سائر • يعزله المتولى ويأمر مقامه بأخر •
 وإن فسق واحد منهم أو خان • وثبت ذلك •
 بالشرع القويم واستبان • يعزله المتولى ويزيله •
 هو أنه • وينصب شخصا آخر مكانه •
 ومن شرط الوقت إدام الله أيامه • ووزن المحور •
 مرده • أن يشتري المتولى قضيته عنهم • بالهنا •
 الوقت المعطى • تروى في عودن رابع أمين • بأجرة أسوة

ويتبين أن يكون لحقه كما كان • وقد ران بغير كل واحد
 واحد من الخاسات • من الأول المظفر ما نأدوهم •
 من المآت • ومن الأول ما تر وخسوف درهما •
 بتقدير صريح عام • ووزن صحيح تام • ويكون الجوز •
 كما كان في الأول • بغير أن يحرف ويحول •
 وطريق الرفع إلى المسافر لنا ولين بتأخذه •
 كما عرفت قيل هذا بيان شرط أن يصح كل واحد •
 من المتولى والسكران والشيخ الملبس •
 أو باب الجبابرة من العنايف والحاضر • ليكونوا •
 على أقامة خدماتهم قائمين • وعلى مباشرة •
 ما أمر به • وأمين • فإن قصر واحد منهم

يفضبط إلى أن وصل إلى المائة ألف درهم . أتت دار الجبيل
 الموقف وترميدهم لأهم . فبعد أن وصل إلى المائة ألف درهم
 يحتم عليهم الموقوف وأتت دار الكايب بختهم من مستغنى
 ويحفظ في قلعة مدينته فونية الحسية . بعد أن ختم
 عليها أيضا بختهم الحاكم بالحسية الحكيمة . ولا يغير
 تلك المائة الموقوفة . إلا عند الضرورة بسخة
 وما زاد على هذا المبلغ أنقام . بضعة كما هو لأو
 في كل العام . فبعد أن وصل إلى ثلثين ألف درهم يحل
 الأناظر ويسلم . إلى الموقوف وأتت جميع الأوقاف
 وهو من صكنا سنوينا بأوقاف قنيطر من كادو
 الكاشراف . وعلما جزا إلى تفرغ الأحياء من بؤس

أمثلة من الأعيان في ضبط ما يحصل منه للموقف
 العام ويصرف منها إلى المصلحة العامة عند الحاجة الظاهر
 وأن لا يذكر الضرورة المصلحة . يشترى من بؤس
 لهم من نظم إنشاء التنظيم المصلحة . ويخرج من المصلحة
 بأصلها . وانضم طمغنها نفسها . إلى أن يصل إلى
 المنعم . فان زاد على ألف فما فضل الله من نعم
 فيباع ما زاد من يرغب فيصرف لمصالح الموقف
 المرتب . هذا إذا كان للموقف نفع . وما إذا كان
 نفعه فليكن في تركه أسرع . وأيضا شرط أن يصلح
 من الأبنية الموقوفة ما أنتم . ويجود منه ما أنتم
 فافضل من الجديد والتقديم . والإصلاح والتقديم

الأجزاء الملحقة بالأصل عند التسمية وانما وإن
 لم يكن هذه المرتبة المعينة في طلب من زور في سائر
 الأوقات معاونه وإن لم يوجد فيها أيضا من الزور في طلب
 الوظائف سوى وظيفة المتولى وإسكان الجرحاء
 وشبان يزد في وظيفة المتولى بدورهم أن زاد في الوقت
 قد خسر الف درهم خارجا للوقت الأهم وكما
 زاد ذلك العدد وسعى زيد في وظيفة مرة بعد أخرى
 وأبو زنبب رباب الوظائف وعلم عند ما صدر
 أمر مخالف سوى لتمامه والتجيب والكاين شيخ
 الأديب زيد المتوفى ورضائهم بأن يكون شيخ
 الأديب رباب لطلبها لتأثيره كانت صوته وها

والأصناف • وأيضا يحمل معه صور الخاسبة •
 يحصل للناس المذكور ووقوف بالمناسبة • فيصرف الناس
 في الحصار • التي عينت في رقيقة قديمة فاستعملها
 عبود المتعارف • هذا إذا كان المتوفى هناك •
 من أبناء المولود وإن لم يكن كذلك • أو لم يكن
 لما نفع الله سلوك الأسلاك • فيصرفه فضل من لمانه
 الترقية • إلى ملاوة الأجزاء البشرية من القرآن
 العنبر • بالغا ما بلغ • بغير تعيين قادر وبلغ
 وإن احتاج رتبة الوقف إلى الإصلاح • بعد أن نفي
 الماتة الموقرة المضبوطة ماتا وبالماء والعباد
 وهو يوجد فيه شيء من الماء • فيصل وظائف

المالكية قدرواها ثلث عشر شهرا من اصل اربعة وعشرين شهرا
 من جملة الحرية وارضيتها المعروفة بسلية المعلمة التولية
 بملك صاوي وتعرف يومئذ باسم واقفها المذكور اعلان
 الكائنة بناحية قوسناك ثلث على الفناء وتقات ويشتال
 كل ما على ارضي من ثلث في مغل في سفل ووزع في افاقر
 ولان ودمنة عاتق برسم سكر في فالحها ونيجد كلامها
 حدودا ربعة وشهرا في ثلثها ثلثي ثلثها
 وجميع الزعده وارضيتها المعروفة بزرعده مرة وكنت
 المعروفة بوسيد بختنايس قنلاسي الكائنة قنلاء
 نبله وتشمل على ما اشتعل عليه المزارع من الارث
 المردوعة والمزارع الحدودية بحدودا ربعة

من عقار وانبائهم ولا يدخل خارج في ثنائهم مادام
 يوجد فيهم من هؤلاء لان الجبهة التي هو طالها وحيث
 بالخدمة التي هو رغبها وشرطا الذي هو في الموتى والكتاب
 حاسبة الوقت في امر عام على وجه التقييم
 والاهتمام على الحكم بفضاء البغون مادام
 الشهور واليتون وعلى الحكم المذكور طلبا في
 الاجور ان يتخلل حول الوقت ويحسن سببا بالاجور
 ويعلم ان زبه بالمصاد ثم ان الموقوف اراعي الخيرات
 راب المبررات بخلاف النيات ايضا وقف وسبل
 وجميع سجل بخلاف ايتيه وصفاء الطيرة حبة
 فنه العليم وطلبا الرضا زبه الكرم في الخسنة الثانية

المحدد ذو البرزخية بايعها احمد بيلك وبالماء الجاري
 وبالجوراني العام ويستديقه يري بن قري بجله ما ذكر بن
 الحدود وكافة الحقوق والتابع والواجب والمسالك
 والطران وكل حق اخل فيها وخارج عنها ذكره ونذكر
 سطره ولو حذرنا جميعا شرعا وحسب محاسنا
 ولا يصرف فيها تصرف الاملاك من التملك والتملك
 وغير ذلك من الحقوق والمسالك فشرنا ان يستعمل هذه
 الاوقاف ايضا بدين يكون متوليا بابا وفاقا لغيرك
 الواقعة في باطن بلدة اليعون على ما ذكره اعداه من التملك
 واليعون ما زلفه الله تعالى من المحصولات التي يصالح
 ما بناه من بعد يثرب في باطن بلدة وريده حرمه الله

من موضع معروف بقرا رسلا ان الى الموضع المعروف
 بعرش سنوز ومنه الى الطريق الرابع الى القرية المعروفة
 بازا ومنه الى الجري الماء المستحقاى ومنه الى القل
 المعروف بمال تبهى ومنه الى الجبه حصار ومنه
 الى مريز شيخ موى ومنه الى الموضع المعروف بعرب مريز
 ومنه الى انهر الجاري الى زبله ومنه الى القل المعروف
 بعلم شاه تبهى ومنه الى جاقوقيا ومنه الى وشبه
 بغيريل ومنه يثرب الى قرا رسلا الى الزبير
 القاصحة دار الحجى الموضع فى الموضع المعروف ببيبي
 قريه قريه من مضائق قنا ونبله بلون وسوس
 المشتهلة على اخل وقنا والعباب واغلاق

وأن يكون حافظا للقلعة بالبلدة المزبورة ومقره
بدوزار من الأشراف يكون ناظر يفتي في شئون عيونه
ويعطي له درهم واحد يوميه وعليه استقر لأكثر من عشرين
بشرط أن يكون الخاسبة في ترك سنة على الأقل في سنة
المذكورة ويرسل صورة الخاسبة إلى متولى الأوقاف ويصرف
وأن أفضل من المصارف يرسل بها أيضا وستره
الصافى ثلثا من ثمنه تقبل الله خيراته وجعل جديته
حاليا فلا بد من ثلثه لما أتم المرء الوقف المذكور على الوقف
المشروع المسطور وجعل غرض الأوقاف دسروا عتبات
على محمد بن عبد الملك أن متوليا أن لا يستحب
التسجيل الخاص بوقف الملكية والنجابة وخرجت

عن التواضع لهية ولها ماله وزاد جميع المكنى للبلد
لتعليم الصبيان من أبناء الفقراء والأغنياء والفقراء
أن زمانه الحدود بحدود أربعة من القبله الجارية العام
ومن أنشأ ملك مصطفى بن محمد ومن أنشأ الملك الحافظ
بن عبد قلوب ومن العرب يتهى أن كانا الماسين بالو
وجميع العبد الجارية للساكنين المستقلة لآلة الساكنين
من أنشأ الملك الواقعة في قرب من السوق لموقفه بأزاد
إمام مسجد الموروز بنحو جبه مصطفى بن جدي وشرط
أن يعطى للمعدي في المكنى بعد إصلاح أصل الوقف
المزيت وتزيم سبيل الماء الجاري بالصنع والنساء
كل يوم ثلثة دراهم فضية وللخليفة درهم ولصدوقه

وحسام خليفته ابن عبد الله ثم ادعى الرجوع عن فقيته تلك
 الاوقات مستندا بما وقع بين الامامة من الممارات منسكا
 بهما للزوم على ما ذهب اليه امام الاعظم والجليل الاجم سراج
 الامية كانت الفقه اسناد الامامة ابو جعفر الكوفي عليه
 بطعنه الوقي فخاصمه لدنو الى المذكور ولم يرض بوجهه وادعى
 لرفق ذلك الموقف بأصوله وفروعه على قول الامامين الثاني
 الهامين الامام ابى يوسف الرازي ولما تم خبر الحسن الثاني
 جزاها الله تعالى احسب الجزاء وحشرنا في زمرة البشيمة
 فلما نزلنا الى الموتى العالم العالم والحجرات الكمال
 نادى بالثبوتية العزاة هادوا للحجة البيضاية جهة الحق على
 الامام شمس الامنة فخر المصطفى كتابنا في الشكر آية تبيين

تلك الافاضة عن زيد ابى جعفرية وازال من ملكية العبدية
 وسلم كلاما الى الموتى المذكور وقوضها فتم الموتى
 وقضها ونصرت فيها نصرت الموتى في الاوقات
 راعيا فيها شرائط الاوقات لانواع وفلاذ اولادنا نفع
 عن رقيقة ما وقفه كتابين اعلام وروصفه فكل
 في اس الرجوع على الوجه الشرع قدوة المشاهير
 معتقدا للجماهير مولانا محمد طيبي بن عبد الله بن فخر الكيل
 المذكور مع الموتى المزمور الى مجلي شرح آية تبيين ومحل
 الاعتناء بالنية فانتهى وكأنه في هذا الرجوع من قبل
 الوفا المذكور بمشاهدة الموتى في المسفرة بشهادة
 من غير الاحيان مستقبل الاركان مولانا فخر الله بن عبد الله

على حق حكم الحاكم. وقفا لا زما بائيا بالامر لهم. بأنفاق العلماء
 المهتدين. ولجميع الأئمة الجاهدين. وفي ذلك لهم برهان
 والبسملة جارية فيهم. وفيهم. فاذا لا يحل إلى محمد بن
 بالله. ولا تكنه. وتجنبه. ورسله. واليوم لهم خبر. من سلطان
 أو لا. ورواوا. وحكم. وامتوا. وارث غائب. حائز
 تغيير هذا الوقت. بعد ما تفرغ. عن نفسه. المسطور
 فلا يفرق بينه. بله. من أتبع له. والحق. ولزيتل. حرك
 من لا يفرق. ولزيتل. من فرغ. من قبله. ويغير. وسوفي
 أبطاله. بلزيتل. فلا يفتك. الله منه. ضار. وعاد
 ولا مضى. ولا مضى. والحق. بالخير. أعاد
 ولا سوي. حائز. ما لا. فعله. لعنه الله. وبالله

سلام. المصنوعات. تغيير. وسينما. الفضل. والسكر. من
 سندا. العلماء. العظام. نجم. يلوح. منه. سنا. برة. للكل
 علم. في العلم. بنا. راسه. يهتد. في. آتسب. الظاهر. والشر
 كما. بر. كبر. الفاي. ويزيد. في. المصور. لا. الز. مضى
 ما. دار. الشهور. والهور. الموق. صد. وهذا. الكتاب
 بوقوعه. للفظ. لا. زالت. عند. المساء. لعل. بالانسان
 ونحو. زلت. الفضايا. الشريعة. متفلة. بفار. هذا. حكمه
 حكم. على. إلى. الامام. ببعثه. تلك. الاوقات. ولزيتل.
 على. الزا. المسطور. بخصم. بها. ومعه. مع. احاد. علم
 الشريف. بالآية. الموق. وهذا. المصنف. من. الأئمة. الخراف. حكمه
 شريفا. وقفا. صيا. بآية. تقيا. فضا. الوقت. المذ. كبر

والناس جميعين وماويههم جهنم في بيوتهم
وغسلين وعلى باجري وقع النحر في اوايل شهر ربيع
المكرم من شهر ربيع خمرس ثمانين و تسعمائة

الحال
على الامراء الكرام
ذو الخدوا العظام
محمد بك ابن المرحوم
باشا الورد رامي
لواء نيكن

نفر الامراء العظام
محمد بك ابن
المعروف بكلي زاد
امير لواء بني صبر

نفر المدين امير اهل
افندي ابن محمد المدين
بالدرا النطانية
المعروف قنغا نشاه

نفر الامراء الكرام
ذو الخدوا العظام
محمد بك ابن المرحوم
باشا الورد رامي
لواء نيكن

نفر الامراء الكرام
ذو الخدوا العظام
محمد بك ابن المرحوم
باشا الورد رامي
لواء نيكن

نفر الامراء الكرام
ذو الخدوا العظام
محمد بك ابن المرحوم
باشا الورد رامي
لواء نيكن

الامور الكائنة في
نواحي نجد الكوفة
عند باب عيسى

مرحوم و مستقر مصطفی بان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
و که توان خزانة اعیان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
حضرت خزانة اعیان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
عینا بنی و اعیان بنی بوجان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
توبه و موقوفه بنی بوجان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
بانی حضرت بنی بوجان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
نصیر بنی بوجان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
بنی بوجان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان

مرحوم و مستقر مصطفی بان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
عبد الله بنی بوجان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
مرحوم و مستقر مصطفی بان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
عبد الله بنی بوجان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان

الامور الكائنة في
نواحي نجد الكوفة
عند باب عيسى

مرحوم و مستقر مصطفی بان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
عبد الله بنی بوجان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
مرحوم و مستقر مصطفی بان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان
عبد الله بنی بوجان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان

مرحوم و مستقر مصطفی بان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان

مرحوم و مستقر مصطفی بان حضرت بنی بوجان حضرت املاک و اوقاف و اوزر بنی بوجان

SONUÇ

Özellikle Osmanlılar döneminde vakıflar hızlı bir gelişme göstermiştir. Varlıklı insanlar, sahip oldukları imkanlardan hem başkalarını faydalandırmışlar hem de memleketin imarına yardımcı olarak, refah ve huzurun artmasına katkıda bulunmuşlardır. Tez konumuz olan Lala Mustafa Paşanın kurduğu vakıflar da Anadolu halkının maddî ve manevî imarına katkı sağlamışlardır. Vakıflar, toplumun manevi imarına da katkı sağlamışlardır. Kamu ve özel sektör yanında üçüncü bir sektör gibi topluma hizmet etmişlerdir. Pek çok sosyal ihtiyaçların karşılanmasını sağlamışlardır.

Vakfımızın kurucusu Kıbrıs ve Gürcistan Fatihi Lala Mustafa Paşaya yaptığı hizmetler ve elde ettiği başarılarla karşılık pek çok emlak ve haslar tahsis edilmiştir. Yaptığı iki evlilikle de bir hayli zenginleşmiştir. Bu imkanlarla pek çok vakıflar kurmuştur. Bunlardan biri de Ilgın Vakıfları'dır. Bu külliye için oldukça zengin, arazi, köy, çarşı, dükkan, değirmen vs. vakfetmiştir. Vakfın yönetimi mütevellînin sorumluluğundadır. Ancak Ilgın Hakim'i her yıl vakfın defterlerini titizlikle inceleyerek, vakfın amacı doğrultusunda çalışmasına nezâret edecek fakat maddî bir ücret almayacaktır. Tabhane, imaret ve hanlarda misafirler ve yolcular ağırlandığıdır. Personel ve görevleri, alacakları ücret, vakfedilen yerler ve sınırları, vâkıfın şartları, pişirilecek yemek ve miktarları ile kimlerin faydalanacağı tek tek tespit edilmiştir.

Vakfa mütevellî olmayı hayatı boyunca Lala Mustafa Paşa kendi üzerine almıştır. Kendinden sonra babadan oğula geçmek suretiyle oğul ve torunlarına, eğer nesli kesilirse mevâlisi ve onların oğul ve torunlarının en doğru ve salihlerine tahsis etmiştir.

Vakfiyemiz ait olduğu XVI. asrın teamülüne uygun olarak Arapça yazılmış, içinde sadece iki köyün sınırları ve müştemilatı Türkçe kaleme alınmıştır.

Vakfiyede adı geçen yer adlarının tamamı bugünkü sınırlarımız içerisinde. Fakat aradan dört asırdan fazla zaman geçmesi sebebiyle bazı köylerin ortadan kalktığını görmekteyiz (İlgin'in Saraycık Köyü gibi).

Lala Mustafa Paşanın İlgin'daki külliyesinin birkaç kez restore edilmesine rağmen cami ve Kapalı Çarşı hariç esaslı bir bakıma ihtiyacı vardır. Yapılan restorasyon çalışmalarında hanın doğu duvarları ve çarşı giriş kapılarının üzerleri orijinallliğini bir hayli kaybetmiştir. Fakat bugün külliyenin hemen hemen tamamı ayakta.

Bu çalışmamızda Lala Mustafa Paşanın Vakfiyesi'ni günümüz diline kazandırmaktan son derece bahtiyarız. Çalışmamızda onun hayratını, tek tek tanıtip bu eserlerin ayakta kalması için vakfettiği akarların yerlerini, sınırlarını, miktarlarını tablolarla gösterdik. Özellikle Gaziantep'teki vakıflarının çoğu yıkılmış, ayakta kalan han ve hamam özel mülkiyete geçmiştir. T.C. Devlet Bakanlığı 03.03.1982 tarih ve 5.01.8562 sayılı bir genelge ile vakıf malı iken özel mülkiyete geçirilmiş yerlerin tapu sicillerinin incelenerek tespitini istemektedir. Bugün bu çalışmalar devam etmektedir.

Tarafsız bir gözle bakacak olursak, Lala Mustafa Paşanın hayatıyla ilgili olarak kaynaklarda geçen müspet veya menfi haberlerin abartılı olduğunu söyleyebiliriz. Hayatı mücadelelerle geçtiği için hem dostları hem de muarızları olmuştur. Hakkındaki olumsuz ithamlara rağmen yaşadığı döneme damgasını vurmuş, XVI. yy Osmanlı Dönemi'nin en büyük devlet, siyaset adamlarından ve komutanlarından biridir. Sokullu Mehmet Paşa gibi parlak bir şahsiyetle aynı dönemde yaşamasına rağmen gölgede kalmamıştır. Kıbrıs'ın fethi gibi çok önemli ve stratejik bir olayı gerçekleştirerek Kıbrıs Fatih unvanını almış ve büyük bir asker olduğunu göstermiştir. Makam ve rütbe ile ilgili konularda, her badire geçirdiğinde daha üst makamlara sıçrayarak, siyasî dehasını da ispat etmiştir. Bütün bunlar bir tarafa, hakkındaki servet düşkünü ve cimri yakıştırmalarını pek çok vakıf kurarak reddedilemez bir şekilde fiili olarak boşa çıkarmıştır. Onun asıl üzerinde durulması gereken ve en parlak yönü

cömertliğidir. Çünkü elde ettiği serveti hep hayır ve hasenata harcamış, yaptırdığı muazzam eserlerle Anadolu'nun imarına büyük katkı sağlamıştır. Çok geniş ve büyük vakıflar kurmuştur. Bu eserler bütün gerçekliğiyle karşımızda durmaktadır. Bu kadar çok hayrat vakfeden birisini cimrilikle suçlamak insafsızlık olur.

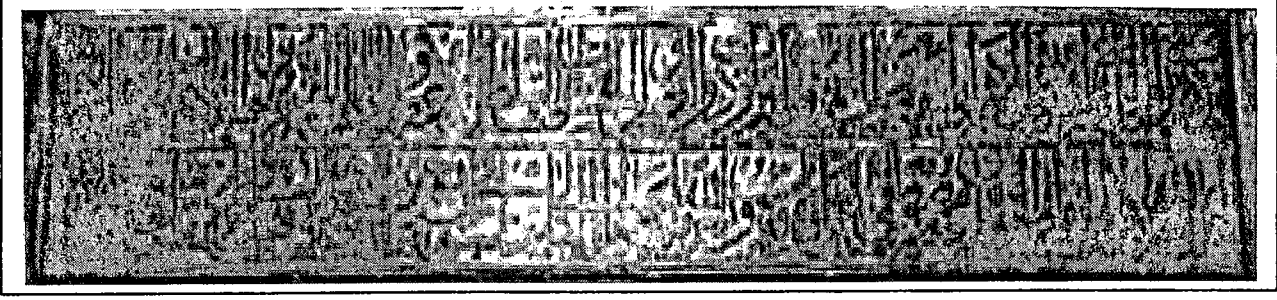
Ayrıca Lala Mustafa Paşa dindar bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü vakfiyede her gün belirli namazların ardından “Mülk Sûresi”, “Nebe’ Sûresi”, “Yâ-sîn Sûresi” surelerinin okunmasını, tesbihatçıların her gün 1000’er defa bazı tesbihatları okumalarını, dualar etmelerini, her gün sabah namazından sonra bir cüz Kur’an-ı Kerim okunmasını ve böylece ayda bir kez hatim yapılmasını şart koşmuş ve bunları yerine getirecek kişiler görevlendirip onlara ücret tahsis etmiştir.

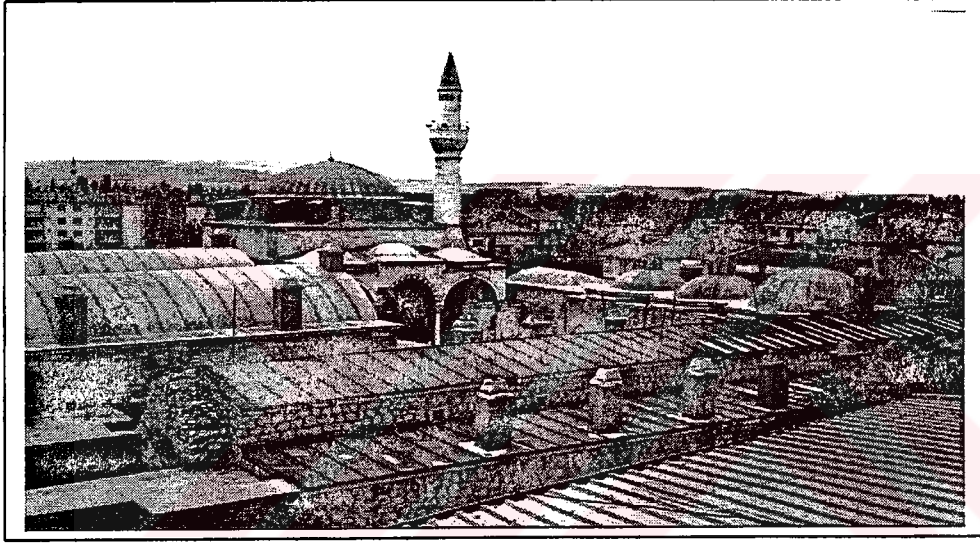
LÜGATÇE

An	: Sınır.	Merâsim	: Resmî muâmeleler.
Asl	: Asıl, Kök, temel, esas.	Mer'î	: Yürürlükte olan, câri
Bânî	: Bina eden	Mevâlî	: Köleler.
Birsim	: Yonca	Mezbûr	: Adı geçen, mezkûr.
Dahn	: Değirmen	Muarrif	: Cami ve Tekkelerde hayır sahiblerinin adlarını sayan müezzin veya derviş.
Dar-ı Kelif	: Aşıkevi.	Murâkib	: Denetleyici, koruyan, kontrol memuru.
Dar-ı Rahy	: Değirmen.	Muzâfât	: Bir merkezin şubeleri, ilaveleri.
Deynekhâne	: Ağaçların kabuklarının soyulduğu yer.	Müstevgîd	: Ocak, yanıp alevlenmiş.
Dirhem	: Gümüş para, okkanın dört-yüzde biri ağırlık.	Müştemilât	: Eklentiler, Kapsama giren şeyler.
Ehl-i meder	: Yerleşik	Nakib	: İmaret şeyhinin (âmirinin) yardımcısı
Ehl-i veber	: Göçebe.	Nâzır	: Vakfa ait işlerde mütevellîye nezaret eden kimse.
Fer'	: Dal, budak, şûbe	Niza'	: Çekişme, anlaşmazlık, kavga.
Ğılal	: Hububat, mahsul, îrât, gelir.	Okka	: 400 dirhemlik ağırlık ölçüsü.
Istabl	: Ahır.	Sarih	: Açık, belli, meydanda.
İmâret	: Fakirlere yemek dağılmak için kurulan hayriye.	Şeyh	: Tekke veya zaviyede reislik eden ve müritleri bulunan kişi - İmaret âmiri.
Kifâyet	: Yeterlilik.	Tabhâne	: Nekahat hâne, yoksulların barındıkları hayır müessesesi.
Kilerdâr	: Hâzin, Bekçi.	Tahdîd	: Sınırlandırma, hudut ta'yin etme.
Kânûn	: Ocak	Tahvil	: Değiştirme, çevirme, döndürme.
Kayyım	: Câmîi hademesi.	Tavsif	: Bir şeyin özelliklerini söyleme.
Külhan	: Hamam ocağı.	Tebdîl	: Değiştirmek.
Levâhik	: Ekler, eklenen şeyler.	et-Tellû	: Toprak tepe, kum yığını, tümsek.
Mahmiyye	: Muhafazalı, büyük şehir	Tevâbî	: Bir şeye tâbî ve bağlı olan.
Mahrûsa	: Büyük şehir.	Tevâlî	: Birbiri arkasından gelme.
Maslahât	: İş, önemli iş.	Tevkî	: Yazı, imza.
Menâfi'	: Menfaatler, çıkarlar gelirler.	Tevliye	: Vakıf işlerine bakma görevi, mütevellilik.
Merafik	: Dirsekler, mutfaqlar, kilerler.	Vâkîf	: Vakıf yapan kişi.
		Vecih	: Yön, yol, uslûp, tarz.
		Vekilû-l Harç	: Satın alma memuru.
		Zira'	: 75 veya 90 cm'lik bir uzunluk ölçüsü. Dirsekle orta parmak ucu arası uzunluk.

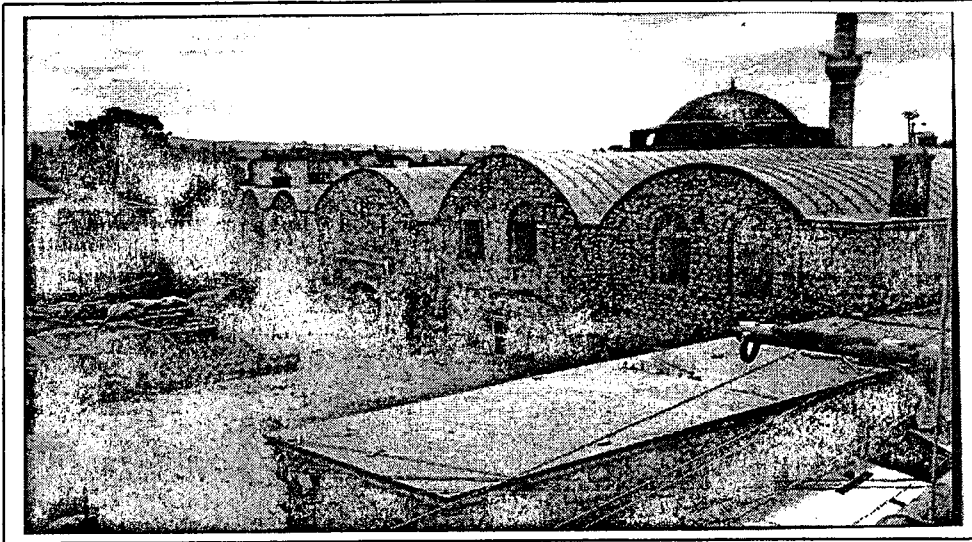
RESİM VE ÇİZİMLER

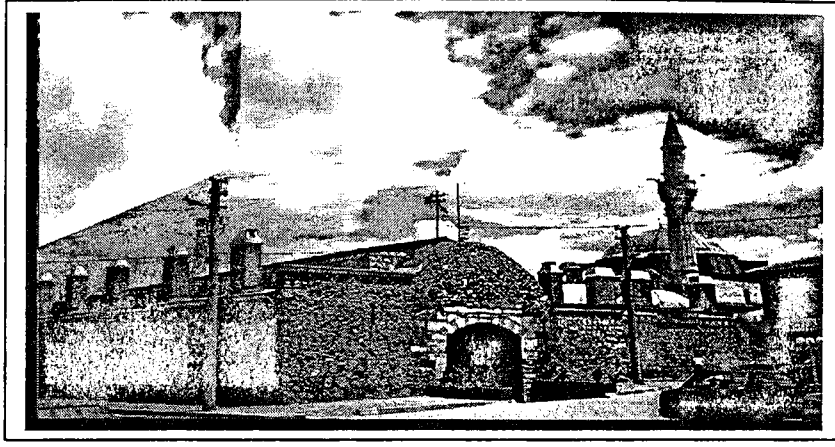
Resim 1: Ilgın Lala Mustafa Paşa Camii Kitabesi

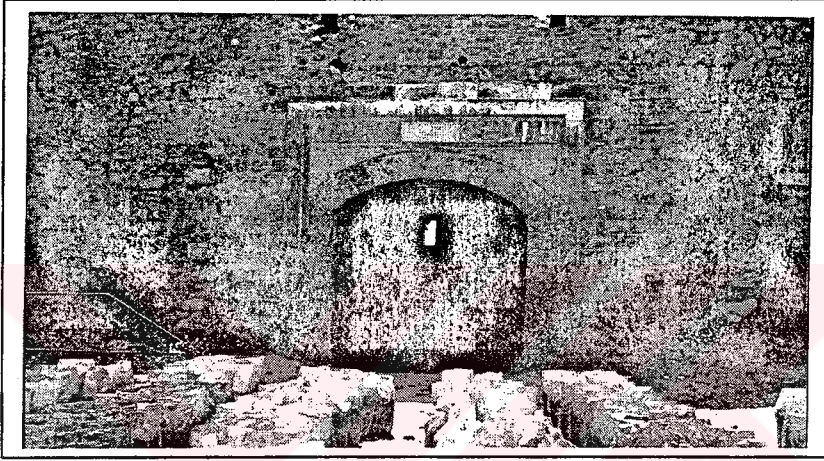
Resim 2: Ilgın Lala Mustafa Paşa Külliyesinden Bir Görünüm

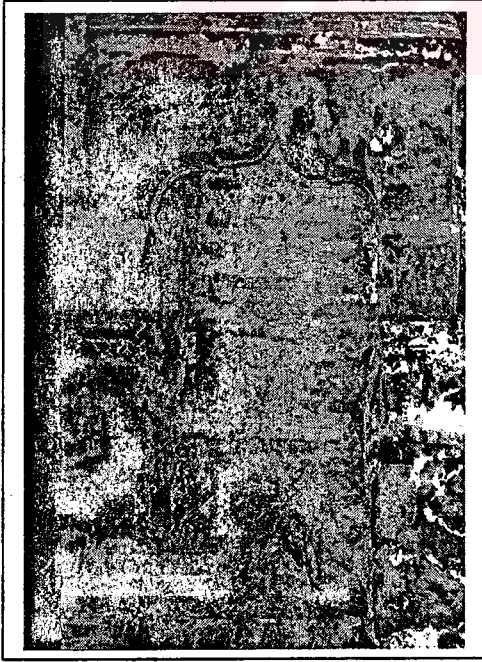
Resim 3: Ilgın Lala Mustafa Paşa Külliyesinden Hanların Görünümü

Resim 4: Ilgın Kapalı Çarşısından Bir Görünüm

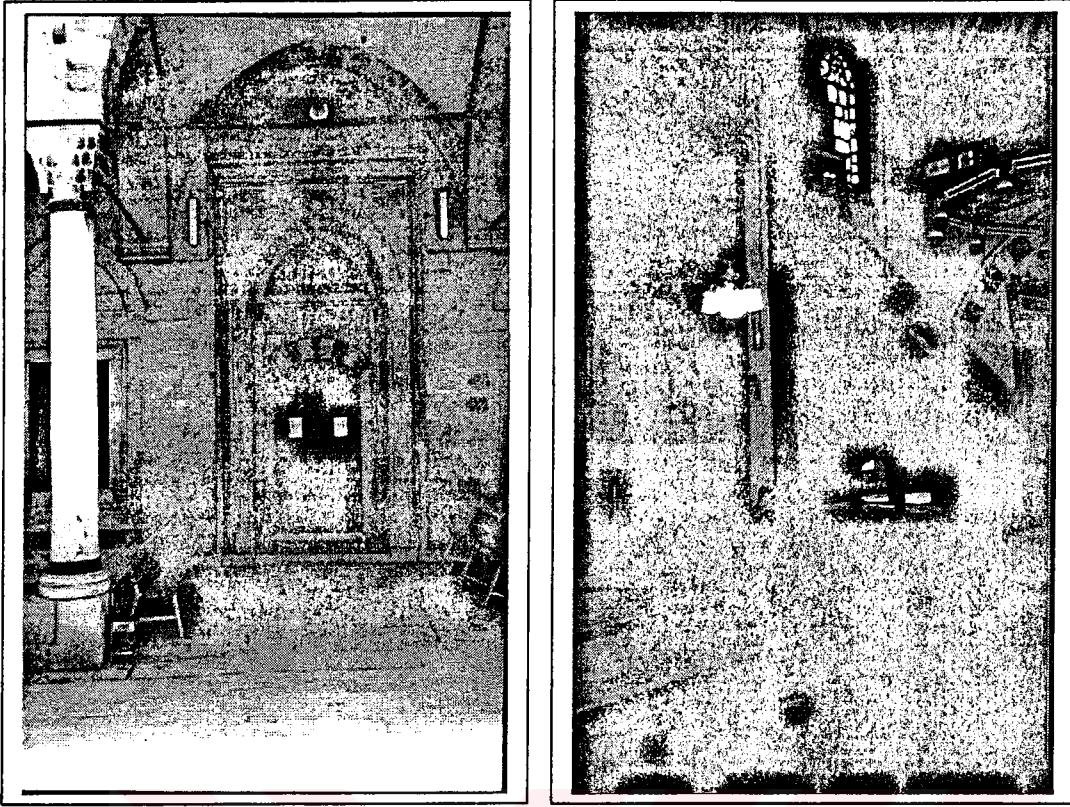
Resim 5: Ilgın Hanların Batı Giriş Kapısı

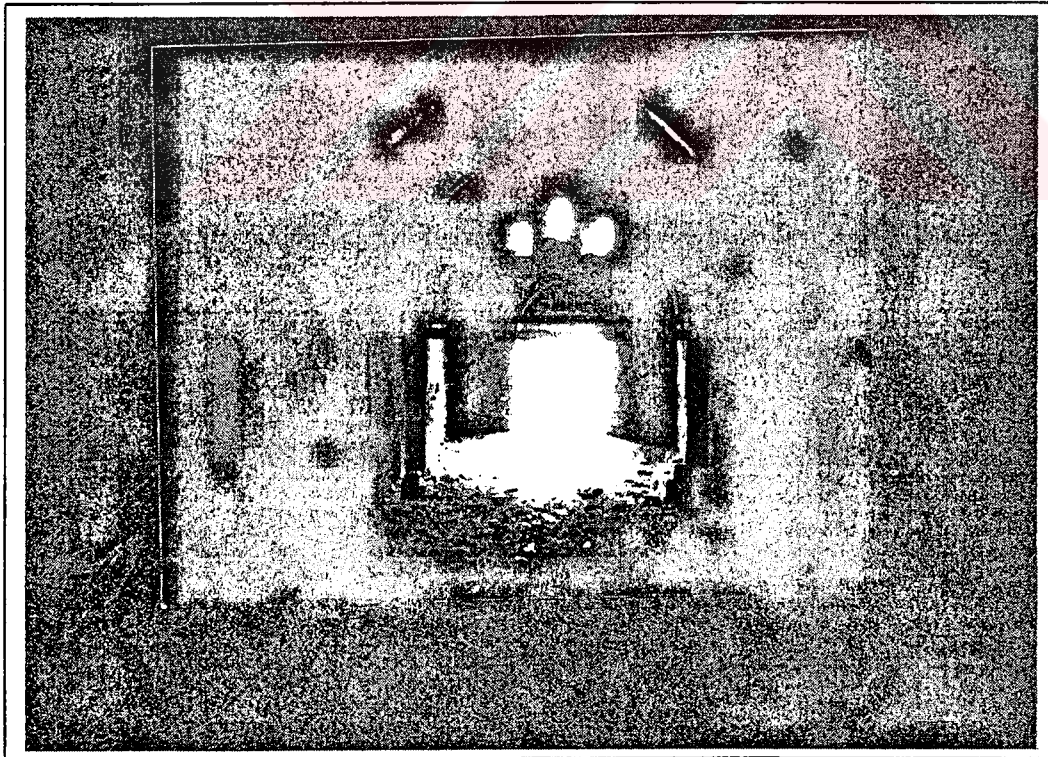
Resim 6: Ilgın Hanların Girişinde Üzerinde Tarih Yazılı Ocak (992).

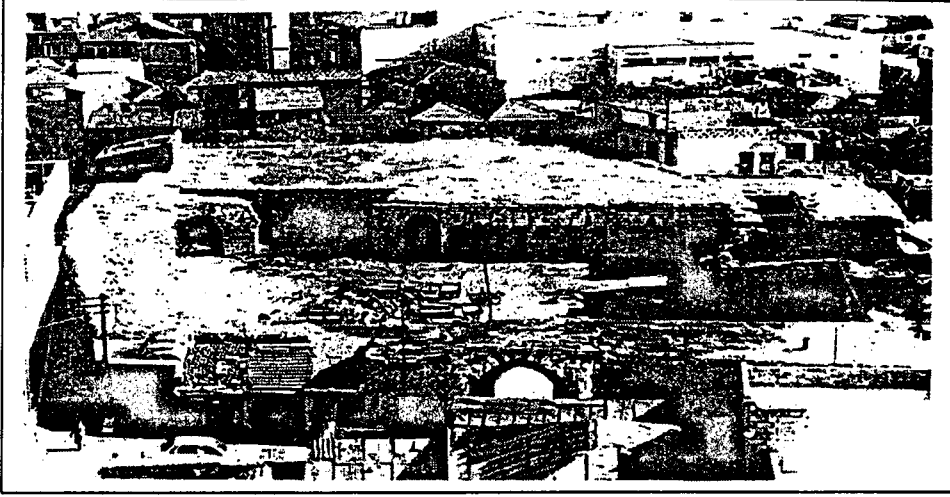
Resim 7: Ilgın Kapalı Çarşı İçinden Bir Görünüm.

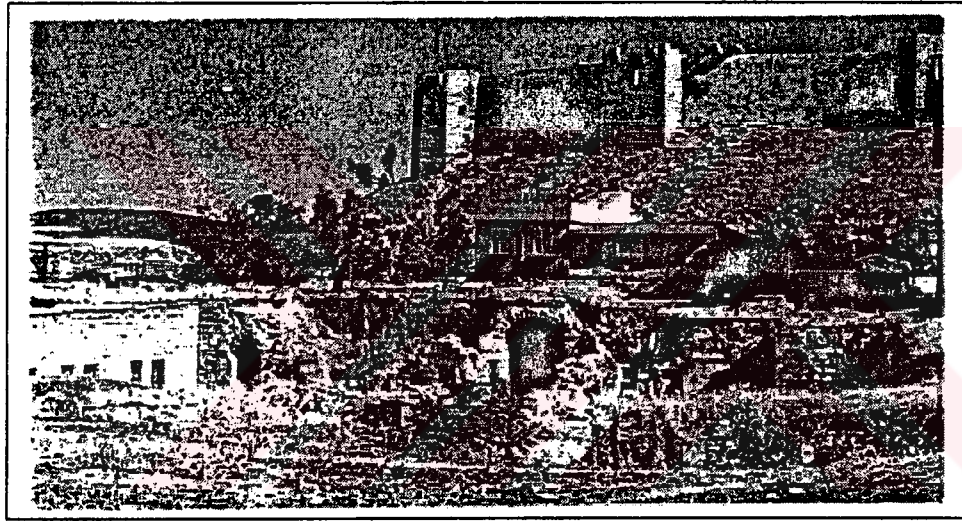
Resim 8-9: Ilgın Lala Mustafa Paşa Camii Girişi ve İçinden Görünümler

Resim 10: Ilgın Hanların Girişinin İçeriden Bir Görünümü

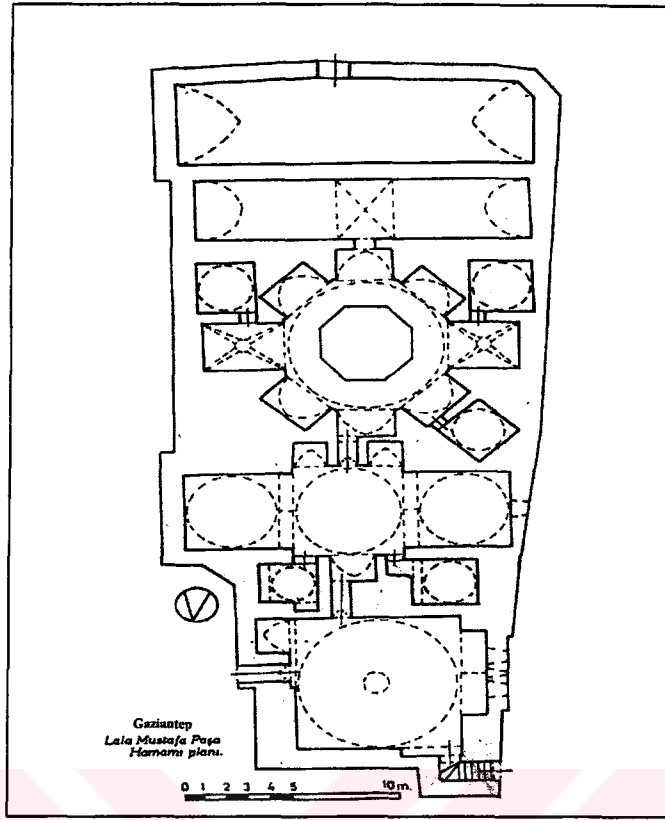
Resim 11: G.Antep Lala Mustafa Paşa Hanından Genel Bir Görünüm

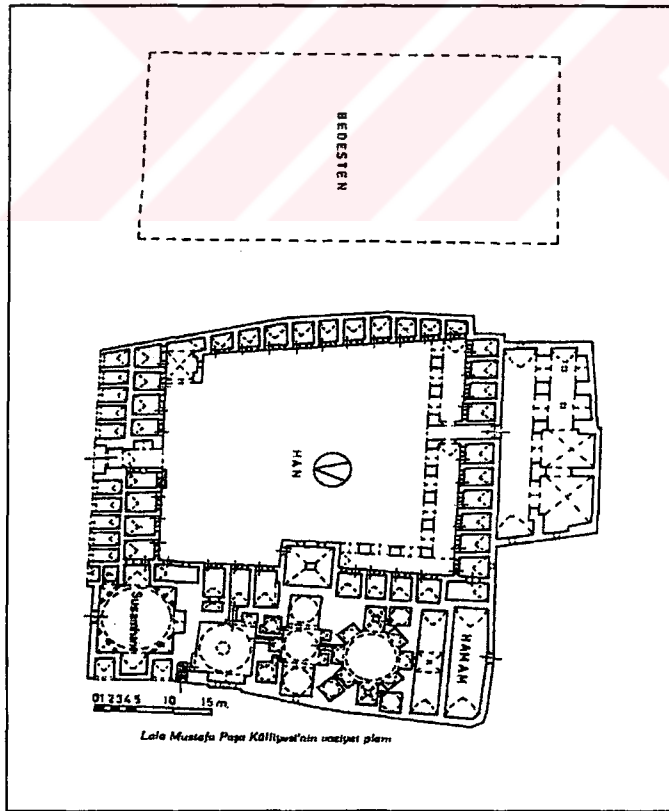
Resim 12: G.Antep Lala Mustafa Paşa Hanının Kuzey Kenarından Bir Görünüm

Resim 13: G.Antep Lala Mustafa Paşa Hanının Kuzey Kenarından Dış Görünüm

Çizim 1: Gaziantep Lala Mustafa Paşa Hamamı Planı

Çizim 2: Gaziantep Lala Mustafa Paşa Hanı Vaziyet Planı

BİBLİYOGRAFYA

- Akgündüz, Ahmet, “İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi”, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, İst. 1996,
- Beygu, Abdurrahim Şerif, “Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri”, 49, İst.1936.
- Bilmen, Ömer Nasuhî, *Hukuk-u İslâmiye ve Istilahât-ı Fıkhiyye Kamusu*, c. 5, 69, İst. 1969.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, İst. 1985.
- Elgin, Necati, “Lala Mustafa Paşa ve Ilgın’da Yaptırdığı Cami Han ve Kervansaray”
- Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, terc. M. Ata, c. 6, 79, MEB yay. Ank. 1990.
- İmam-ı Nevevî, *Riyazü’s-Salihîn*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ank. 1972.
- Kayaoğlu, İsmet, *Beşirağa Vakfı*, Türk Tarih Kurumu, Belgeler, Türk Tarih Belgeleri Dergisi, C. xı, Sayı: 15
- Komisyon, *Cumhuriyetin 50. Yılında Vakıflar*, Vak. Gen. Md. Yayınları, 76, Ank. 1983.
- Komisyon, *Eskişehir İl Yıllığı*, 1973.
- Komisyon, *Gaziantep İl Yıllığı*, 1973.
- Komisyon, *Kayseri İl Yıllığı*, 1968.
- Komisyon, *Konya Halkevi Kültür Dergisi*, yıl 11, sayı 120-121.
- Komisyon, *Konya Halkevi Kültür Dergisi*, Yıl 11, sayı: 120-121.
- Komisyon, *Konya İl Yıllığı*, 1973.
- Komisyon, *Meskun Yerler Klavuzu*, Ank. 1946.
- Komisyon, *Tokat İl Yıllığı*, 1973.
- Komisyon, VI. Vakıf Hatfası, “Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Mimar Sinan ve Dönemi” Sempozyumu, Ank.5-8 Aralık 1988
- Konyalı, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Konya Tarihi*, Konya 1964.
- Kütükoğlu, Bekir, “Vakay-ı Nüvis Makaleler”, 333, İst. 1994.
- Özdeş, Gündüz, *Türk Çarşıları*, İst. 1954.
- Özkarcı, Mehmet, “Gaziantep Lala Mustafa Paşa Külliyesi”, *Vakıflar Dergisi* sayı XXV, 39, Ank. 1995.
- Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, c.IV, 198, İst. 1983.
- Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İst. 1989.

Samur, Tahsin, *Ilgın'da Türk Devri Yapıları*, 72, Konya, 1992.

Sarre, Friedrich, *Küçük Asya Seyahati 1895 Yazı*, 28-31, çev. Dara Çolakoğlu, Berlin, 1896.

Turan, Şerafettin, “Lala Mustafa Paşa Hakkında Notlar ve Vesikalar”, *Belleten*, C.XXII, 552, Ank., 1958.

Uras, Murat, “Erzurum Camileri”, *Erzurum Halkevi Kültür Dergisi*, yıl 1, sayı 4-5.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. 2, 406-408, 5. baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ank. 1988.

Üçer, Sırrı ve Koman, Mesud, “Konya İli Köy ve Yer Adları Üzerine Bir Deneme”, Konya 1945.

